

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İşletme Anabilim Dalı

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YERLİ YABANCI
BANKA AYRIMI İLE KARLILIĞI ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN PANEL VERİ MODELİYLE ANALİZ
EDİLMESİ**

Doktora Tezi

Serkan ÖZMEN

Danışman

Prof. Dr. Kürşat YALÇINER

İstanbul – 2022

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Serkan ÖZMEN

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Türk Bankacılık Sisteminde Yerli Yabancı Banka Ayrımı İle Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Modeliyle Analiz Edilmesi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : İşletme Anabilim Dalı

Tezin Türü : Doktora

Tezin Tarihi : 17.05.2022

Sayfa Sayısı : 149

Tez : 1. Prof. Dr. Kürşat YALÇİNER

Danışmanları

Dizin Terimleri : Bankacılık, Aktif Karlılık, Panel Veri

Türkçe Özet : Aktif karlılık, bir birim aktif üzerinden elde edilen gelir olarak yani toplam aktifler içerisinde karın payı olarak tanımlanır. Aktif karlılığı etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin incelenmesi bankacılık sistemi açısından önem arz etmektedir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası
Serkan ÖZMEN

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İşletme Anabilim Dalı

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YERLİ YABANCI
BANKA AYRIMI İLE KARLILIĞI ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN PANEL VERİ MODELİYLE ANALİZ
EDİLMESİ**

Doktora Tezi

Serkan ÖZMEN

Danışman

Prof. Dr. Kürşat YALÇINER

İstanbul – 2022

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serkan ÖZMEN

.../.../2022

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Serkan ÖZMEN'in Türk Bankacılık Sisteminde Yerli Yabancı Banka Ayırımı İle Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Modeliyle Analiz Edilmesi adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İşletme anabilim dalı, İşletme bilim dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza
Başkan
Prof. Dr. Mehmet GÜNAL

İmza
Üye
Prof. Dr. Kürşat YALÇINER
(Danışman)

İmza
Üye
Prof. Dr. Muhammed BEZİRCİ

İmza
Üye
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖCAL

İmza
Üye
Dr. Öğr. Üyesi Yeşim KOÇYIĞIT

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

/ / 2022

İmzası
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Finansal teknolojilerin gelişmesi yeni girişimler geleneksel bankacılık sisteminde köklü değişikliklere yol açmıştır. Ulusal ve uluslararası Bankacılık yeni finansal dönemde ülkelerin kalkınma kaldıracı olarak çok önemli rol oynamaktadır. Bankacılık sistemi dünya ticaretinin birbiri ile temas ve güven aracı olmuştur. Çalışmada yerli ve yabancı bankaların aktif karlılığını etkileyen faktörlerin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda panel veri analizi yöntemi kullanılarak 2010-2019 dönem verileri kullanılarak yerli ve yabancı bankalar için iki ayrı model kurulmuştur. Uygulamada bağımlı değişken olarak aktif karlılık, açıklayıcı değişkenler olarak ise sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, faiz giderleri, büyüklük, takipteki krediler, enflasyon, GSYH büyümesi, sektör payı ve yoğunlaşma seçilmiştir. Çalışmanın sonucunda yerli bankalar için sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyonun aktif karlılığı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılrken likidite, takipteki krediler, sektör büyüklüğü ve yoğunluğun aktif karlılığı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmakla birlikte; yabancı bankalar için sermaye ve takipteki kredilerin aktif karlılığı pozitif yönde etkilediği ayrıca faaliyet giderleri ve menkul kıymetler cüzdanının aktif karlılığı negatif yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Aktif Karlılık, Panel Veri

ABSTRACT

The development of financial technologies and the new initiatives have led to fundamental changes in the conventional banking system. National and International Banking have a significant role as the development leverage of countries in the new financial period. The banking system has become a means of communication and trust of the world trade to each other. It is aimed to reveal the factors that affecting the active profitability of domestic and foreign banks in the study. In this context, two different models have been established for domestic and foreign banks by using panel data analysis method with 2010-2019 period data. Active profitability was chosen as the dependent variable and capital, operating costs, liquidity, securities portfolio, interest expenses, magnitude, non-performing loans, inflation, Gross National Product growth, sector share and concentration were selected as explanatory variables in practice.

As a result of the study, for domestic banks; while it was concluded that capital, securities portfolio, magnitude, interest expenses and inflation positively affected the active profitability; and that liquidity, non-performing loans, size of the sector and density affected the active profitability negatively and also for foreign banks, it was concluded that capital and non-performing loans positively affected the active profitability, while the liquidity and securities portfolio negatively affected the active profitability.

Keywords: Banking, Active Profitability, Panel Data

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK BANKACILIK VE TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

1.1 Genel Olarak Bankacılık	4
1.2 Bankacılığın Temel Fonksiyonları	7
1.2.1. Aracılık fonksiyonu.....	7
1.2.2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu	7
1.2.3. Kısa Süreli Fonları, Büyük Ölçekli Uzun Süreli Fonlar Haline Dönüştürme Fonksiyonu	8
1.2.4. Kaynak Kullanımını İyileştirme Fonksiyonu.....	8
1.2.5. Fon Hareketlendirme Fonksiyonu	8
1.2.6. Para Politikasının Etkinliğini Arttırma Fonksiyonu.....	9
1.2.7. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu	9
1.2.8. Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme Fonksiyonu	10
1.2.9. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu.....	10
1.2.10. Finansal Danışmanlık Fonksiyonu	10
1.2.11. Hizmet İşlemleri Fonksiyonu.....	11
1.3. Bankacılık Türleri	11
1.3.1. Mevduat Bankaları	13
1.3.2. Katılım Bankaları	15
1.3.3.Kalkınma ve Yatırım Bankaları	17
1.4. Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Gelişimi	19
1.4.1. Osmanlı Devleti'nde Bankacılık.....	20
1.4.2. Cumhuriyet Dönemi ve 1923-1980 Yılları Arası Türk Bankacılığındaki Gelişmeler.....	22
1.4.3. 1980-2010 Yılları Arasında Türk Bankacılığındaki Gelişmeler.....	26

1.4.4. 2010 yılı Sonrası Günümüz Türk Bankacılığı	30
1.5. Türk Bankacılık Sisteminde Yaşanan Krizler ve Bankacılığın Yeniden Yapılandırılması	31
1.6. Yeni Nesil Bankacılık Anlayışı ve Türk Bankacılık Sisteminde Dijitalleşme	35
1.6.1. Dünyada Dijital Bankacılık	37
1.6.2. Türkiye’de Dijital Bankacılık.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI

2.1. Çeşitli Göstergeler ile Türkiye’de Bankacılık Sistemi.....	41
2.1.1. Banka Türlerine Göre Türkiye’de Bankacılık Sistemi	43
2.1.2. Türk Bankacılık Sisteminin Şube ve Personel Sayıları	45
2.1.3. Türk Bankacılık Sisteminin Varlık ve Yükümlülük Yapısı.....	49
2.1.4. Aktif Büyüklük Sıralamasına Göre Türk Bankacılık Sistemi	57
2.1.5 Türk Bankacılık Sisteminde Yerli ve Yabancı Banka Ayırımı	61
2.1.5.1. Yerli Bankalar	61
2.1.5.2. Yabancı Bankalar	62
2.1.6 Türk Bankacılık Sisteminde Sermaye Yeterlilik Oranı	63
2.1.7. Türk Bankacılık Sisteminin Finansal Kaynakları.....	65
2.1.8. Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Yapısı ve Mevduatın Krediye Dönüşümü.....	68
2.2. Türk Bankacılık Sisteminde Temel Sorunlar	71
2.3. Türk Bankacılık Sisteminde Finansal Riskler	73
2.3.1. Piyasa Riski.....	74
2.3.2. Kredi Riski.....	75
2.3.3. Operasyonel Risk.....	75
2.4. Türk Bankacılık Sisteminin Karlılık Oranları	76
2.5. Türk Bankacılık Sisteminde Karlılığı Etkileyen Faktörler.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YERLİ VE YABANCI BANKALARIN AKTİF KARLILIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1 Banka Karlılığını Etkileyen Faktörlerle İlgili Çalışmalar	79
3.1.1 Ulusal Literatür Çalışmaları.....	79
3.1.2 Uluslararası Literatür Çalışmaları.....	82
3.2 Yöntem	84
3.2.1 Panel Veri Analizi.....	85

3.3.3.1 Sabit Etkiler Modeli	87
3.3.1.2 Rassal Etkiler Modeli	90
3.3.3.6 Hausman Testi	92
3.3 Veri Seti ve Metodoloji	92
3.3.1. Bağımlı Değişken (Aktif Karlılık)	93
3.3.2. Bağımsız Değişkenler	94
3.3.2.1 Bankalara Özgü Değişkenler	94
3.3.2.1.1 Sermaye	94
3.3.2.1.2 Faaliyet Giderleri	94
3.3.2.1.3 Likidite	94
3.3.2.1.4 Menkul Kıymetler Cüzdanı	95
3.3.2.1.5 Faiz Giderleri	95
3.3.2.1.6 Büyüklük	95
3.3.2.1.7 Takipteki Krediler	95
3.3.2.2 Makroekonomik Değişkenler	95
3.3.2.2.1 Enflasyon	96
3.3.2.2.2 GSYH Büyümesi	96
3.3.2.3 Sektörle İlgili Değişkenler	96
3.3.2.3.1 Sektör Payı	96
3.3.2.3.2 Yoğunlaşma	96
3.3.3 Veri Seti	96
3.4 Model Tahmin Süreçleri ve Model Tahminlerinden Elde Edilen Bulgular ...	105
3.5 Bulgular	114
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	122

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişiminde yaşanan önemli olaylar	19
Tablo 2. Dijital bankacılığın gelişim evreleri.....	36
Tablo 3. Banka Türleri	43
Tablo 4. Türk bankacılık sistemindeki yerli ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube ve personel sayıları	46
Tablo 5. Türk banka sistemindeki yerli ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube ve personel sayıları	47
Tablo 6. Türk Bankacılık Sistemi 2021 Aralık Bilançosu	51
Tablo 7. Seçilmiş bilanço kalemlerinin 7 yıllık değişimi.....	53
Tablo 8. Bilanço verilerine yatay analiz uygulaması	53
Tablo 9. Bir önceki yıla göre bilanço verilerinin yatay analiz uygulaması	55
Tablo 10. Bilanço Verilerine Dikey Analiz Uygulaması	56
Tablo 11. Aktif büyüklüğüne göre banka sıralaması (Veriler milyon TL cinsindedir).....	59
Tablo 12. Türkiye’de faaliyette bulunan yerli bankalar	62
Tablo 13. Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bankalar	63
Tablo 14. Bankacılık sektöründe karlılık oranları.....	77
Tablo 15. Değişkenler listesi	93
Tablo 16. Yabancı sermayeli özel bankalar	98
Tablo 17. Kamu sermayeli bankalar.....	98
Tablo 18. Yerli sermayeli özel bankalar	98
Tablo 19. Yabancı sermayeli özel bankalar için değişkenlerin yıllık ortalamaları	99
Tablo 20. Kamu bankaları ve yerli sermayeli özel bankalar için değişkenlerin yıllık ortalamaları	100
Tablo 21. Tüm bankalar için değişkenlerin yıllık ortalamaları	101
Tablo 22. Yerli bankalara ilişkin betimsel istatistikler.....	102
Tablo 23. Yabancı bankalara ilişkin betimsel istatistikler.....	103
Tablo 24. Yerli bankalar için klasik model ve tek yönlü sabit etkiler modellerinin sonuçları	105
Tablo 25. Yabancı bankalar için klasik model ve tek yönlü sabit etkiler modellerinin sonuçları.....	108
Tablo 26. Olabilirlik Oran Testi	110
Tablo 27. Kısıtlı F Sınaması.....	111
Tablo 28. Hausman Sınaması.....	111
Tablo 29. Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli.....	112
Tablo 30. Tanısal testler	113
Tablo 31. Tek Yönlü Sabit Etkiler Modellerinin Güçlü Standart Hatalar İle Tahmin Sonuçları	114

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Yıllar İtibarıyla Türkiye’de İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılığın Gelişimi	39
Grafik 2. Finansal Sektörün Bilanço Büyüklüğü Dağılımı (%).....	41
Grafik 3. Türkiye Bankacılık Sisteminde Banka Sayısı Gelişimi (1959-2019).....	44
Grafik 4. TMSF'ye Devredilen Banka Sayısı	45
Grafik 5. Türkiye Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı Gelişimi (1959-2019).....	47
Grafik 6. Türkiye Bankacılık Sistemi Personel Sayısı Değişimi (1961-2018).....	48
Grafik 7. 100.000 Kişiyeye Düşen Şube ve Personel Sayısı	49
Grafik 8. Toplam Varlık Dağılımı	50
Grafik 9. Toplam Yükümlülük Dağılımı	50
Grafik 10. Bilanço Kalemlerinde YP ve TP Dağılımı	52
Grafik 11. 2015-2021 Yılları Arası TCMB Döviz Kuru ve Politika Faiz Oranı	54
Grafik 12. Bir Önceki Yıla Göre Bilanço Verilerinin Yatay Analiz Uygulamasının Histogramı.....	55
Grafik 13. Toplam Aktiflerin GSYH'ya Oranı	58
Grafik 14. Sermaye Yeterlilik Oranı.....	64
Grafik 15. İnternet Bankacılığında Finansal İşlemler.....	68
Grafik 16. Mevduat Dağılım Oranı.....	69
Grafik 17. Kredilerde TP ve YP Dağılımı	70
Grafik 18. Kredilerin Dağılımı	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Banka Türleri.....	13
Şekil 2. Mevduat Bankaları	15
Şekil 3. Katılım Bankaları	17
Şekil 4. 2016 Yılı Dünya Nüfusu ve Dijital Ortam Kullanıcı Sayısı.....	38
Şekil 5. 2021 Yılı Dünya Nüfusu ve Dijital Ortam Kullanıcı Sayısı.....	38

ÖNSÖZ

Bankalar finansal ürün ve hizmetlere aracılık etmektedirler bu açıdan sektör her geçen gün büyüme ve gelişme içerisindedir. Bu nedenle bankalar ülkelerin ekonomik kalkınmasında ve büyümesinde önemli bir yapı taşıdır.

Türk bankacılık sisteminde yerli ve yabancı bankaların aktif karlılığını etkileyen faktörlerin incelendiği bu çalışmada, zaman serisi verileri ile yatay kesit verilerinin birleşiminden oluşan panel veri kullanılarak 2010-2019 yılları arasını kapsayan dönem için bir uygulama yapılmıştır ve analiz sonuçları üçüncü bölümde verilmiştir.

Analiz için 2010-2019 yılları arasındaki sürecin seçilmesinin temel sebebi, bu dönemin makro ekonomik ortamı da olumsuz yönde etkileyen 2019 yılı Covid-19 salgını öncesinde kalması ve yine bu dönemde 2010 yılı öncesine göre nispeten ulusal ve küresel çapta ekonomik krizin olmamasıdır. Bankalar yerli ve yabancı bankalar olmak üzere iki ayrı grupta inceleneceği için, 2010-2019 yılları arasındaki süreçte sermaye sahipliği değişim gösteren bankalar analizin daha sağlıklı olabilmesi amacıyla çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın ortaya koyulma sürecindeki destek ve katkılarından dolayı sayın hocam Prof. Dr. Kürşat YALÇINER'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma sürecinde beni destekleyen ve yalnız bırakmayan kıymetli eşim ve çocuklarıma teşekkürlerimi ve minnetarlığımı sunarım.

GİRİŞ

Küreselleşme ile beraber dünya piyasalarında yaşanan gelişmeler bankacılık sektörünün önemli hale gelmesini sağlamıştır. Finansal teknolojilerin gelişmesi ve yeni girişimler geleneksel bankacılık sisteminde köklü değişikliklere yol açmıştır. Ulusal ve uluslararası Bankacılık yeni finansal dönemde ülkelerin kalkınma kaldırıcı olarak çok önemli rol oynamaktadır. Bankacılık sistemi dünya ticaretinin birbiri ile temas ve güven aracı olmuştur. Globalleşen süreçte, yerel piyasalara yabancı bankalarında dahil olması ile bankalar arası rekabeti artırmış ve piyasadaki kar payları daralmıştır.

Bankalar finansal ürün ve hizmetlere aracılık etmektedirler bu açıdan sektör her geçen gün büyüme ve gelişme içerisinde. Bankalar ülkelerin ekonomik kalkınmasında ve büyümesinde önemli bir yapı taşıdır. Bankaların temel işlevleri ekonomilerde fon fazlası olan kişilerin veya kurumların fon ihtiyacını karşılama köprüsü konumundadır. Bankalar, kaynak aktarımı fonksiyonunu işlevini yerine getirirken maksimum karı hedeflerler.

Türkiye’de bankacılık sektörünün geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devletinden başlayarak Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarına dayanan ve günümüze kadar geçen sürede, Türk Bankacılık sektörü gerek yapısı gerekse gelişimi açısından büyük yol almıştır. Bankacılık sektörü ekonomik gelişmelerden, ekonominin genel yapısı ve performansından oldukça fazla etkilenmektedir. Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelerden Türk Bankacılık sektörü yıllar açısından incelendiğinde hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

1980 sonrası yaşanan tüm olumlu gelişmelere karşın Türk bankacılık sisteminin asıl görevi olan finansal aracılık fonksiyonundan uzaklaştığı gözlenmiştir. Sistem kamuya finansman sağlayan bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönemde düşük aktif kalitesi, öz kaynak yetersizliği, muhasebe uygulamalarında yetersizlik, küçük ölçekli ve çok şubeli bankalar, iç kontrol sistemlerinin etkin olmaması ve yetersiz risk yönetimi vb. yapısal sorunlar sebebiyle Türk bankacılık sisteminin sistematik risklere olan duyarlılığı artmıştır. Siyasal istikrarsızlıklar ve makro ekonomik dengelerde yaşanan yapısal sorunlarla birleşince, bankacılık sektörü 1994, 2000, 2001 ve 2008 krizlerini yaşamaya maruz kalmışlardır.

1999 yılında temelleri atılan Şubat 2001 krizinin ardından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur. Bu programın önceliği bankacılık sektörünün finansal bakımdan yeniden yapılandırılmasıdır.

2003 yılından 2020 yılına kadar uygulanan yeniden yapılandırma programları makro göstergeleri (mevduatlar, krediler, yoğunlaşma, net kar, toplam aktifler) ve finansal sağlamlık göstergeleri (sermaye yeterlilik rasyosu, karlılık, takipteki krediler, kambiyo para net genel pozisyonu, likidite) üstünde önemli derecede iyileşme ve gelişme göstermelerine zemin sağlamıştır.

Türk bankacılık sektörünün gelişimi üzerinde uygulanan yeniden yapılandırma programları ve alınan tedbirler olumlu etkilerde yaratmıştır. 2019 yılı ve sonrasında Covid -19 salgını nedeniyle bozulmaya başlayan makro ekonomik ortam bankacılık sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Takipteki kredilerde artış olmak üzere mevduat tabanındaki daralma, kredi büyümesinin yavaşlaması, mevduatlarda dolarizasyon ve mevduat/kredi oranını yüzde yüzün üstünde seyretmesi gibi çeşitli göstergelerde yaşanan bozulmalar, kapsamlı ve yeni bir yapılandırma programına ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Gelinen bu aşamada Türk Bankacılık Sektöründe karlılığı etkileyen faktörlerin ortaya koyulması ve bankacılık sektöründe karlılığı belirleyen faktörlerin yerli ve yabancı bankalar için farklılık gösterip göstermediğini tespit etme gereksinimi doğmuştur. Bu sebeple aktif karlılığı yerli ve yabancı bankalarda nelerin etkilediğini tespit etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda bankaların karlılığını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Bu faktörlerin yerli ve yabancı bankaları nasıl etkilediğini gözlemlemek için panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Panel veri, belirli bir süre boyunca aynı kesit birimlerinin değerlerinin elde edilmesiyle oluşan veri türüdür. Panel veri analizi bankaların karlılığını etkileyen faktörleri tespit etmede yaygın olarak kullanılmaktadır.

Çalışmada bağımlı değişken olarak aktif karlılık seçilmiş olup, aktif karlılığı etkileyen faktörler olarak ise sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, faaliyet giderleri, faiz giderleri, büyüklük, GSYH, yoğunluk, likidite, takipteki krediler, enflasyon ve sektör büyüklüğü seçilmiştir.

Türk bankacılık sisteminde yerli ve yabancı bankaların karlılığını etkileyen faktörlerin incelendiği bu çalışmanın birinci bölümünde bankacılığın tanımına, fonksiyonlarına ve Türkiye’de bankacılığın gelişimine yer verilmiştir.

İkinci bölümde Türk bankacılık sisteminin yapısı; türleri, personel ve şube sayıları, varlık yükümlülük yapıları, aktif büyüklükleri, sermaye yeterlilik oranları, finansal kaynakları, kredi yapıları, temel sorunları, finansal riskleri ve karlılık oranları açısından incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise panel veri regresyonu ile bankacılık sisteminde karlılığı etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılarak yerli ve yabancı bankalar özelinde bu faktörlerin karlılık üzerine etkileri tespit edilmiştir.

Sonuç bölümünde, yerli ve yabancı bankaların aktif karlılığını etkileyen faktörlerin etkileri genel anlamıyla incelenmiştir ve literatürle karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK BANKACILIK VE TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

1.1 Genel Olarak Bankacılık

Küreselleşme ile beraber dünya piyasalarında yaşanan gelişmeler bankacılık sektörünün önemli hale gelmesini sağlamıştır. Finansal teknolojilerin gelişmesi yeni girişimler geleneksel bankacılık sisteminde köklü değişikliklere yol açmıştır. Ulusal ve uluslararası Bankacılık yeni finansal dönemde ülkelerin kalkınma kaldıraçları olarak çok önemli rol oynamaktadır. Bankacılık sistemi dünya ticaretinin birbiri ile temas ve güven aracı olmuştur. Ülkelerin ekonomileri içerisinde yerli ve yabancı bankaların oynadıkları rolleri anlayabilmek için bu başlık altında öncelikler bankacılığın tanımı yapılarak ardından da bankacılığın temel fonksiyonları değerlendirilecektir.

İnsanlığın doğuşuyla birlikte ihtiyaç kavramı ortaya çıkmış, ihtiyaçların giderilmesi gerekliliği ve tüm ihtiyaçlara aynı anda sahip olamamak, insanlar arasında alışveriş olgusunu oluşturmuştur. Yapılan alışverişlere ve zamanın ihtiyaçlarına bağlı olarak çeşitli varlıklara anlam ve değer yüklenmiş, bu varlıklar insanlık tarihinde takas olarak bilinen mal ve hizmet değişimlerinde kullanılmıştır. Paranın bulunması ile takas alışkanlığı ortadan kalkarak satın alma ve satma kavramları ortaya çıkmıştır. Yapılan alım ve satım işlemleriyle birlikte kazanılan paralar, insanoğlunun yapısı gereği tasarruf unsuru olmuş, birer birikim haline almışlardır. Bu birikimlerle birlikte zaman içerisinde gelişen medeniyet seviyesi; ticaret, ekonomi, finans gibi kavramları ortaya çıkarmış ve modern banka olgusunu oluşturmuştur.

M.Ö. 3500 yılına ait olduğu düşünülen, Sümer ve Babil uygarlıklarında rahiplerin halka borç verdiğini gösteren belgeler, bankacılığa dair bulunan en eski kanıtlardır. Bu kanıtları; M.Ö 2000 yılında Eshunna Krallığı'na ait olan belgeler izlemektedir. Krallık, bankacılık yasalarını düzenlemiş ve faiz oranı kavramını kabul ederek oranı %20 olarak belirlemiştir. Sonraki yıllarda ise Hamurabi yasaları ortaya çıkmış,

bankacılık kurallarına farklı bir bakış açısı getirmiş ve bu kuralları yazılı olarak ifade etmiştir. M.Ö. 1000 yılına geldiğimizde ise antik Mısır, antik Yunan ve Romalı' larda banka ve bankacılık kavramı daha çok önem kazanmış ve geliştirilmiştir. İlk çağ ve orta çağ dönemleri arasında Avrupa' da skolastik düşüncenin etkin olması ve ruhban sınıfının faizi yasaklaması bankacılığın gelişmesine sekte vurmuştur. Ancak Roma imparatorluğunun büyük bir güç olması ve dünyada sömürgecilik, fetih kavramlarının artmasıyla; fethedilen ve keşfedilen yeni topraklardaki kıymetli madenler, özellikle Avrupa'da bankacılık faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Avrupa'da yaşanan Rönesans ve reform hareketleri faiz kavramını legalleştirmiş ve bankacılığı pozitif bir şekilde etkilemiştir. İlk modern banka ise 1609 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde Amsterdam Bankası adıyla kurulmuştur. Amsterdam Bankası'nı 1637 yılında kurulan Venedik Bankası izlemiştir. 1640 yılında İngiltere' de kralın, tüccarların altın külçelerine el koyması sonucu, devlet ve tüccarlar arasında güven sorunu yaşanmış, insanlar altınlarını 'goldsmith' adı verilen tüccarlara vermeye başlamışlardır. Bu tüccarlar ise kasalarında bulundurdukları altınların karşılığı olarak borç isteyenlere kendi senetlerini basıp vermişlerdir. Basılan senetlerin günlük hayatta sıradan alışverişte kullanılması banknot sisteminin önünü açmıştır. 1668 yılında ise dünyanın en eski merkez bankası İsveç Ulusal Bankası (Sveriges Riksbank) kurulmuştur. İsveç Ulusal Bankası'nı, 17. yy. sonlarındaki İngiltere Fransa savaşını finanse etmek için kurulan İngiltere Bankası (Bank of England) takip ederek dünyadaki ikinci merkez bankası konumunu almıştır .

Coğrafi keşifler, Amerika'nın keşfi ve sömürgeciliğin yaygınlaşması sonucu ticaretin artmasıyla birlikte bankacılık tüm dünyaya hızlı bir şekilde yayılmış, 17. ve 18. yy' da kurulan bankalar bugünkü bankaların öncüsü olmuşlardır. Teknoloji ve sanayinin gelişmesiyle 19. ve 20. yy' da tüm dünyada artan üretim ve tüketim faaliyetleri küçük işletmelerin yerini büyük işletmelerin almasına yol açmıştır. Büyüyen, gelişen, küreselleşen ekonomi ve kapitalizmin etkisiyle bankacılık sektörü gelişmiş, yerel ve küçük ölçekli bankaların yerini kurumsal ve büyük ölçekli bankalar almıştır. 20. yy' ın başlarında özellikle Amerika'da yaşanan gelişmeler ve Amerika Merkez Bankası'nın (FED) kurulmasıyla birlikte, bankacılık modern bir görünüme kavuşmuş ve günümüz bankacılık anlayışı ortaya çıkmıştır.

Banka kelimesi dünya dillerinde ufak değişiklikler gösterse de benzer şekilde söylenmektedir. Türkçeye ve diğer ulusların dillerinde küçük farklılıklar ile kullanılan

Banka kelimesi İtalyan dilinde “masa, tezgah” anlamına gelen “banca” kelimesinden türemiştir .

Bankacılığın tüm hizmet ve faaliyetlerini ifade edecek tek bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Bankacılık faaliyetlerinin başladığı ilk dönemlerden bugüne kadar bankacılık eko sisteminin ürün yelpazesi teknolojik gelişmeler sayesinde daha da farklılaşmıştır. Ayrıca bankacılık hizmetlerinden faydalanan şahıs ve tüzel kişilerin istek ve ihtiyaçlarına göre de farklılaşmaktadır.

Bankacılık sistemi üzerine çalışma yapan yazarlar banka için tek bir tanım yapmayarak bankacılığın kendilerince önemli belli özelliklerini ön plana çıkaran ifadeler kullanmışlardır. “Banka, halkın belli zaman içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nama getirir şekilde kredi ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören bir işletme” diye ifade edilmektedir.

Farklı bir tanımda ise banka, likidite ve sermaye ihtiyacını göz önünde tutarak, mevduat kabul eden, fon toplayan ve söz konusu bu kaynakları şahıslara ve devlete kısa ve uzun vadeli olarak aktaran, karlılığı amaç edinmiş bir finansal aracı olarak tanımlanmaktadır

Tüzel kişiler ya da şahıslar ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra ellerinde bulunan fon fazlasını, ileride ihtiyaçları için finansal birikimde bulunmak veya diğer ekonomik faaliyetler ve ticari yatırım yapmak için ödünç fon bulmak istemektedirler. İşte bu noktada bankalar devreye girmektedir. Tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları (mevduat), fon arayışı içindekilere belirli faiz oranları uygulayarak kredi vermektedirler. Bankalar topladıkları fonlara düşük oranlarda faiz uygularken, fon ihtiyacı olanlara yüksek oranlarda faiz oranı uygulamalarıdır.

Banka olarak adlandırılan kuruluşların işlem ve faaliyetlerini kapsayan işlemler bankacılık olarak ifade edilmektedir. Başka bir deyişle bankacılık faaliyetlerinin icra edildiği ve bankalarda çalışan kişilere de “Bankacı” denilmektedir .

1.2 Bankacılığın Temel Fonksiyonları

Günümüzde bankalar yeni finansal ürün ve hizmetlere aracılık etmektedirler bu açıdan sektör her geçen gün büyüme ve gelişme içerisinde. Bu nedenle bankalar ülkelerin ekonomik kalkınmasında ve büyümesinde önemli bir yapı taşıdır. Bankaların temel işlevleri ekonomilerde fon fazlası olan kişilerin veya kurumların fon ihtiyacını karşılama köprüsü konumundadır. Bankanın köprü konumundaki bu görevlerini 11 temel fonksiyon ile gerçekleştirmektedir. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilebilir;

- Aracılık
- Kaynaklara akıcılık sağlama
- Kısa süreli fonları, büyük ölçekli uzun süreli fonlar haline dönüştürme
- Kaynak kullanımını iyileştirme
- Fonları hareketlendirme
- Para politikasının etkinliğini artırma
- Kaydi para yaratma
- Ulusal ve uluslararası ticareti geliştirme
- Gelir ve servet dağılımını etkileme
- Finansal danışmanlık
- Hizmet işlemleri fonksiyonlarıdır

1.2.1. Aracılık fonksiyonu

Bankacılık sisteminin ana fonksiyonu olarak nitelendirmek mümkündür. Aracılık fonksiyonu ile ellerinde birikimleri olanlar ile bu birikimlere ihtiyaç duyanlar arasında köprü kurarak finans sisteminin aktif çalışmasını sağlar. Tasarruf toplama ve bunu yeniden dağıtma işlevi olan bu fonksiyonun sürekli bir halde tutulması ile yatırımlar kesintisiz kredilendirilerek sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlanabilir.

1.2.2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu

Bankacılık paranın transfer sistemi olma fonksiyonu nedeniyle ulusal ve uluslararası piyasalarda atıl duran fon kaynaklarını değişik vade ve oranlarda temin edip bu fonlara

ihtiyaç duyanlara değişik vade ve oranlarda kredi şeklinde sunarak sisteme dahil eder. Paranın belli bir süre için ihtiyaç fazlası olanlardan ihtiyaç eksiki olanlara ileterek atıl fonların değerlendirilmesi fonksiyonudur.

1.2.3. Kısa Süreli Fonları, Büyük Ölçekli Uzun Süreli Fonlar Haline Dönüştürme Fonksiyonu

Bankacılık sistemi mevduat sahiplerinden topladığı küçük miktar ve kısa süreli fonları toplulaştırarak ekonomik gelişimi gerçekleştirecek yatırımcılar için büyük miktar ve uzun vadeli kredilere dönüştürmektedir. Ancak bu şartlar sağlandığında işlemler finansal olarak kendilerini güvende görebilir ve yatırımlarına yön verebilirler. Aksi durumlarda sürdürülebilir piyasa şartları oluşmaz ve kısa vadeli küçük miktarda kredilerde işlemlerin süreklilik arz eden yatırım ihtiyaçlarını karşılayamaz.

1.2.4. Kaynak Kullanımını İyileştirme Fonksiyonu

Bankalar çeşitli yollarla topladıkları fonları en karlı alanlara aktararak yüksek kar elde etmek istemektedirler. Bu açıdan bankalar topladıkları fonları kredi olarak verirken seçici davranmak zorundadırlar. Bankalar ellerindeki kaynakları rekabet edilebilir verimli alanlara aktararak ekonomik kalkınma ve gelişmeye katkıda bulunmaktadır. Bankalar bilgi birikimleri ve uzmanlıkları sayesinde, en karlı ve faydalı projelere kaynak aktarabilmektedirler. Böylece kaynakları en verimli ve etkin bir şekilde kullanmaktadır. Dolayısıyla bankalar tarafından etkin bir şekilde kullanılan kaynaklar ekonomik gelişmelerine büyük katkılar sağlayacaklardır.

1.2.5. Fon Hareketlendirme Fonksiyonu

Bankalar atıl durumda bulunan fonları sisteme dahil etmek için tasarruf sahiplerine belirli faiz oranları sunarak ellerindeki fonları sisteme dahil etmek istemektedirler. Bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları daha etkin ve verimli kullanmak amacıyla birden çok farklı devlet tahvili, hisse senedi, döviz gibi çeşitli yatırım araçlarına aktarmaktadırlar. Dolayısıyla bankalar ellerindeki fonları çeşitli yatırım araçlarını kullanarak fon hareketliğini en uygun vade ve en verimli şekilde sağlamaktadırlar.

1.2.6. Para Politikasının Etkinliğini Arttırma Fonksiyonu

Bankacılık sisteminin gelişmiş olması merkez bankalarının para politikasına ilişkin olarak kullandıkları tüm araçlar ile etkili bir para politikasının izlenebilmesini sağlar . Gelişmiş bankacılık sistemi olmayan ekonomilerde merkez bankalarının hem müdahale imkânı kısıtlı olur olsa bile etkisi çok az olur.

1.2.7. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

Bankalarda, nakdi para olmadan hesaplara borç veya alacak kaydı ile muhasebeleştirilerek oluşturulan bir para sistemine kaydi para yaratma olarak ifade edilmektedir . Kaydi para tasarruf sahiplerinin ellerindeki parayı bankacılık sistemine aktarması ile tasarruf sahiplerinin kayıt altına alınması olarak da ifade edilebilir. Bankaların tasarruf sahiplerinden topladıkları paraları vadesiz mevduatları da tutarak, ekonomiye kredi yoluyla geri kazandırmasına kaydi para yaratma süreci olarak adlandırılır. Kaydi para ve kaydi para yaratma süreçleri birbirlerine sıkı bir şekilde bağlıdır. Bankaların tasarruf saklama yeri veya rezerv olması kaydi para yaratılmasında temel unsurdur.

Para yaratmadaki amaç, parayı basmak değil; mevduat ve kredi işlemleri yoluyla para arzını genişletmek ve büyütme. Özellikle kaydi para çek sisteminin aktif bir biçimde uygulandığı gelişmiş ekonomilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bankalar tarafından vadesiz mevduat hesaplarında toplanan likiditeler, bir ekonomide atıl durumda olan üretim kaynaklarını ekonomik sisteme kazandırılarak etkin bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla ekonomik kalkınmada bankalar önemli bir rol oynayarak piyasaya yeni mal arzının girişini sağlayarak, ekonominin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadırlar. Bankalar yeteri kadar vadesiz mevduat toplayamaması durumu söz konusu olduğunda, ekonomide enflasyona yol açabileceği gibi vadesiz mevduat hesaplarının daralmasına sebep olabilmektedir .

1.2.8. Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme Fonksiyonu

Ulusal ölçek de nispeten daha az riski olan ticari faaliyetlerden kaynaklı ödeme süreçleri Uluslararası ticarete daha risklidir. Uluslararası ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesinde farklı kültürler; farklı iş süreçleri ve ödeme riskleri mevcuttur.

Bir ticari faaliyet sürecinde satılan malın bedelinin tahsil edilebilmesi ve satın alınan malın satış sözleşmesindeki şartlara uyum göstermesi tarafların karşılıklı beklentisidir. Bankacılık sistemi bu süreçte çok büyük önem arz etmektedir. Alıcı ve satıcının karşılıklı güven duyduğu bir ödeme bankacılık sisteminin enstrümanları ile sağlanabilir. Ticari faaliyetlerde güveni tesis eden bankacılık sistemi bu şekilde ulusal ve ulusları ticaretin artmasını sağlayarak ülke ekonomileri gelişmesini ve kalkınmasında büyük rol oynar.

1.2.9. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu

Gelir dağılımında eşitlik sorunu aynı zamanda sosyal bir paylaşım sorunudur. Gelir dağılımı; ekonomik, toplumsal, siyasal, psikolojik ve teknik koşulların oluşturduğu bir sonuçtur.

Bankacılık sistemi belirleyeceği yöntem ile bir yöreyi bir iş gurubunu finanse ederek ekonomik olarak güçlendirebileceği gibi tam tersi bir metot ile bir yöreyi bir iş gurubunu finansal olarak desteklemeyerek ekonomik sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.

1.2.10. Finansal Danışmanlık Fonksiyonu

Bankacılık sisteminin bir önemli fonksiyonu da gerçek veya tüzel kişilerin finansal süreçlerine stratejik olarak yön vermektir. Banka müşterilerince belli bir süre için kendisine emanet edilen mevduatların en verimli şekilde nasıl değerlendirilebileceğini ya da kendisinden kredi kullanarak ihtiyaç duyduğu yatırımları finanse etmek isteyen müşterilerini; bünyesinde istihdam ettiği konusunda etkin ve yetkin olmasını gerekli eğitimleri vererek sağladığı uzmanlarınca tüm finansal analizleri yaparak en doğruya yönlendirir. Böylelikle müşterisi gibi düşünen bankacılık tarzı ortaya çıkmaktadır.

1.2.11. Hizmet İşlemleri Fonksiyonu

Bankalar kendi aralarında türlere ayrıldığı gibi bankacılık hizmet işlemleri de çok çeşitli olabilmektedir. Dünyada Bankacılık sisteminin internet ile tanışmasından sonra çok çeşitli yeni hizmetlere sahip olmakla birlikte bu online diye tabir edilen işlemler çok daha kolay ve anında gerçekleştirilebilmektedir.

EFT veya havale şeklinde para aktarım işlemleri, gelecek veya tüzel kişilerin iş ve işlemlerine uygun kredi kartı uygulamaları, kredi seçenekleri, vadeli-vadesiz mevduat seçenekleri, gayri nakdi değerler, yatırım araçları, mobil bankacılık, internet bankacılığı, kartsız işlem ve bankanın saklama görevini tam olarak karşılayan kasa hizmetleri bankalar bünyesinde en çok tercih edilen hizmetlerdendir. Ayrıca ticari süreçlerde kullanılan çek, bono, teminat mektubu gibi para niteliği taşıyan kolaylaştırıcı hizmetleri vardır.

1.3. Bankacılık Türleri

Küresel anlamda bankacılık sistemleri incelendiğinde sistem içerisindeki bankaların çeşitli değişkenlere göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu farklılıklara rağmen bankaların ana görevleri; “eldeki paranın muhafaza edilebileceği güvenli bir yer sağlamak, tedavüldeki paranın toplanması ve ödenmesi işlemlerini yerine getirmek, ticari senetleri iskonto veya tahsil etmek, iştiraklerde bulunmak, çek ve akreditif muameleleri yapmak, müşteri adına menkul kıymet alım satımı yapmak, kefalet ve teminat mektubu vermek, kiralık kasa hizmeti vermek, seyahat çeki ve kredi kartı gibi konularda danışmanlık yapmak, iş adamlarına banka referans mektubu vermek, Bağkur, S.S.K primi, vergi tahsil işlemlerini yapmak, elektrik, su, doğalgaz, PTT, ev kirası vb. işlemlerin tahsil ve tediyelerini” yapmaktır Yapılan sınıflandırmalar bankaların; hacimlerine göre, uzmanlıklarına göre, sermaye yapılarına göre ve fonksiyonlarına göre yani türlerine göredir.

Bankaları hacimlerine yani büyüklüklerine göre; büyük, orta, küçük ölçekli bankalar olmak üzere üç kategoriye ayırılır. Şube sayıları, çalışan sayıları, bilanço büyüklükleri, hizmet kapasiteleri bu sınıflandırmada önemli rol oynayan unsurlardır. Diğer bir sınıflandırma unsuru bankaların uzmanlık düzeyidir. Tek bir alanda yahut belirlenmiş

birden fazla alanda hizmet veren bankalar, bu alanlarda zaman içerisinde profesyonelleşecek ve uzmanlaşmış banka sınıfına girecektir. Bankacılık sektöründeki her alana dair hizmet veren ve şubeleşmeye önem vererek ülkemizde de yaygın bir şekilde bulunan perakende bankacılığı ise uzmanlaşmamış bankalar kategorisine dahil edilecektir.

Bir diğer sınıflandırma türü bankaların sermaye yapısından yani hissedar yapısından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde de net bir şekilde gözlemlenen bu sınıflandırma türü; kamu bankaları, özel sektör bankaları ve yabancı sermaye ile kurulmuş bankalar olarak üçe ayrılır. Kamu bankacılığı; tıpkı ulusal bankalar dönemi ve kamu bankaları döneminde kurulan bankalar gibi devlet tarafından kurulmuş bankaları ifade eder. Özel sektör bankacılığı; yerli sermaye ile gerçek veya tüzel kişilerin kurdukları bankaları ifade eder. Yabancı bankalar ise; yabancı sermaye ile ülkemizde kurulmuş ya da başka ülkede kurulup burada şubeleşmiş bankaları ifade eder .

Bankacılık sisteminde bankaların sınıflandırılmasındaki en önemli husus bankaların fonksiyonlarına yani türlerine göre sınıflandırılmasıdır. Bankaları türlerine göre ayırdığımızda; ticari bankalar (mevduat bankaları), yatırım ve kalkınma bankaları, katılım bankaları ve merkez bankası sınıflandırması ortaya çıkmaktadır. Banka türlerini aşağıdaki gibi bir şekilde sınıflandırmak mümkündür.

Şekil 1. Banka Türleri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 2020 verilerine göre Türkiye’de 34 adet mevduat bankası, 6 adet katılım bankası ve 14 adet de kalkınma ve yatırım bankası faaliyet göstermektedir.

1.3.1. Mevduat Bankaları

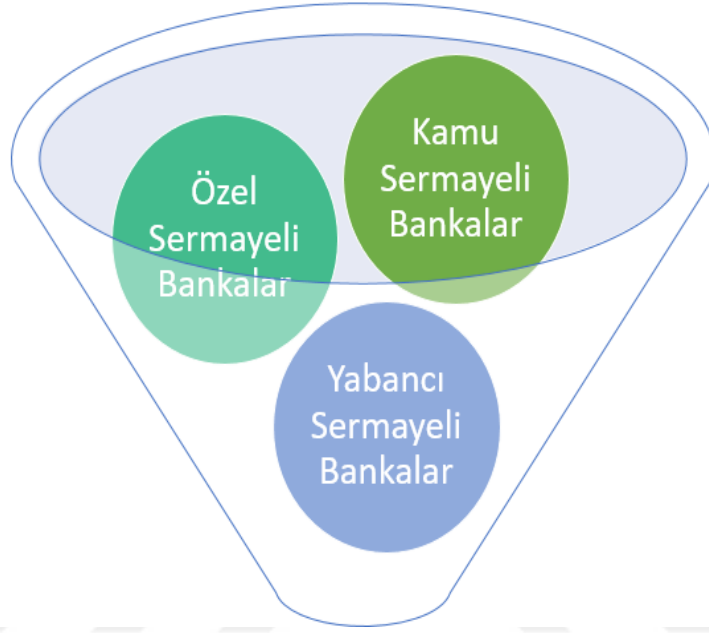
Ticari banka olarak da isimlendirilen mevduat bankalarının temel fonksiyonu tasarruf sahiplerinden veya fon fazlası olanlardan sağladıkları likiditeyi, fon açığı olan ya da kredi ihtiyacı olanlara kredi olarak kullandırmasıdır. Dolayısıyla ticari faaliyet icra eden bütün bankalar ticari banka veya mevduat bankası olarak ifade edilmektedir. Bankalar mevduat bankası olabilmeleri için mevduat toplama yetkisine sahip olmaları gerekmekte olup bu yetkiye sahip olanlar mevduat bankası olarak değerlendirilir. Mevduat bankaları, finansal piyasalarda merkez bankası haricinde para yaratabilme özelliğine sahip olan bankalardır.

Mevduat bankalarının amacı kar elde etmektir. Bu bankaların en önemli gelir kaynakları fon ihtiyacı olanlara kredi kullandırarak elde ettikleri faiz gelirleri olmaktadır. Serbest piyasa koşullarının benimsendiği ekonomilerde bankaların

mevduatlara uyguladıkları faiz oranları rekabet koşullarına göre belirlenmektedir. Kredi ihtiyacı olanlar düşük faiz oranlı kredi kullanmak istemektedir. Serbest rekabet koşullarının hüküm sürdüğü ortamlarda bankalar düşük faiz oranlarında kredi vermek istemezler, bankalar kullandırdıkları kredilerden yüksek oranlarda faiz geliri elde etmek istemektedirler. Kredi kullanacaklar her zaman düşük faiz oranlı kredileri tercih etmelerine rağmen bankalarda mevduatı olan yatırımcılar yüksek faiz oranları ile mevduatlarından gelir elde etmek istemektedirler. Banka ne çok mevduat toplarsa o kadar çok kredi verecektir. Bankalar topladıkları mevduatlara uygulayacakları faiz oranları ile fon ihtiyacı olanlara kullandırdıkları kredilere uyguladıkları faiz oranları arasındaki dengeyi çok iyi belirlenmelidir. Bir banka açısından önemli olan en iyi koşullarda mevduat toplayarak ve verdikleri kredilerden yüksek miktarda kar elde ederek karını maksimize etmektir .

Mevduat bankalarının iki önemli özelliği vardır. İlki; tasarruf sahiplerinin tasarruflarını mevduat olarak toplayıp, toplanan mevduatları reel sektör ve finansal sektörde kredi olarak vermeleridir. Bu krediler sayesinde ülke ekonomisi canlanmakta, sanayi gelişmekte ve reel sektör yatırımları için gerekli olan kaynaklar bulunmaktadır. Mevduat bankalarının diğer önemli özelliği ise; topladıkları mevduatlardan, merkez bankalarının belirlemiş oldukları karşılık oranlarını kullanarak kaydi para yöntemi ile para yaratmalarıdır. Basit bir şekilde örnek vermek gerekirse; bir mevduat bankasının mevduat hesabına 10.000 TL eklendiğinde banka, merkez bankasının belirlemiş olduğu oranda bu mevduat için karşılık ayırır. Bu orana %20 dersek, banka 2.000 TL karşılık ayırmak zorundadır. Geri kalan 8.000 TL'yi tekrardan kredi vermek için kullanabilecektir. Verdiği 8.000 TL değerindeki kredi tekrardan bankaya mevduat olarak geldiğinde, banka gelen 8.000 TL'nin yine %20'sini karşılık olarak ayıracak ve 1.600 TL karşılık bedelini 8.000 TL' den düşecektir. Geriye kalan 6.400 TL içinde aynı işlemi uygulayacaktır. Banka kendisine gelen bu mevduat tutarını bitirene kadar aynı işlemi bir süreklilik halinde tekrarlayacaktır. Bunun sonucunda yatırılan tutarın 5 katı kadar para yaratabilecektir . Böylece bankalar ek bir maliyete katlanmadan para yaratmış olacak ve piyasaya para arz edecektir. Ülkemizde faaliyette olan bankaların çoğunluğu mevduat bankadır ve ülkemizde kurulmuş ilk bankalar da mevduat bankalardır.

Mevduat bankaları kuruluş sermayelerine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kendi içlerinde kamu sermayeli bankalar özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar olarak üçe ayırmaktadır.

Şekil 2. Mevduat Bankaları

Mevduat banka türlerinin kuruluş sermayeleri farklı olmasına rağmen yapmış oldukları işlemler ve vermiş oldukları hizmetler aynıdır. Mevduat bankaları para piyasalarının en önemli kuruluşlarıdır. Topladıkları fonları kredi vererek, iştirakte bulunarak, menkul kıymetlere yatırarak ve duran varlık satın alarak değerlendirebilirler.

1.3.2. Katılım Bankaları

Faizli banka sistemine karşı olan kişi ya da kurumların sisteme dahil olması amacıyla çalışan, faizsiz finansman mantığı ile hizmet veren bankalardır. İslamiyet'te faizin haram kabul edilmesi, Müslüman kişiler ve onlara ait olan firmaların tasarruflarını bankalara yatırmak yerine döviz ve emtia benzeri varlıklara yatırmalarına yol açmıştır. Çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde yaşanan bu durum; döviz ve emtiaların değerini

olması gerekenden fazla yükselterek, ülke içi ekonomide dövize olan ihtiyacı arttırmıştır. Aynı zamanda tasarruflar piyasada etkin bir şekilde kullanılmadığından, yatırımlar ihtiyaç duydukları sermayeye ulaşamamış ve ekonomik kalkınma negatif etkilenmiştir. Bu gelişmeler üzerine; faizin hoş karşılanmadığı ülkelerde, katılım bankaları kurularak faizsiz bankacılık ekolü oluşturulmuş, çoğunluğu döviz vb. varlıklarda olan tasarruflar ekonomiye kazandırılmıştır.

Finansal sistem içerisinde katılım bankaları son yıllarda önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Katılım bankacılığı faizsiz bankacılık sistemini benimseyerek özel ve cari katılma hesapları yoluyla fon toplamaktadırlar. Katılım bankaları topladıkları fonları, fon talebi olanlara finansal kaynakların faiz olmaksızın aktarılması sistemine dayanmaktadır. Katılım bankalarında tüm para hareketinin bir mal veya hizmete karşılığıdır. Bu sistem ile elde edilen gelir katılım sahiplerine kar-zarar ortaklığı esasına göre dağıtılmaktadır. Bu banka türü topladıkları fonları müşterilerine kullandırarak gelir elde eden bir çalışma sistemine sahiptirler. Dolayısıyla ne kadar fon kullandırabilirlerse o ölçüde büyük bir finansal başarı elde edeceklerdir.

Katılım bankaları üç temel argüman üzerine kurulmuştur .

- 1 Sistemde tasarruf sahiplerinden kara ve zarara katılma göre fon toplamaktadır. Buna göre, tasarruf sahibine anapara güvencesi verilmediği gibi, oranı önceden belirli bir getiri de taahhüt edilmemektedir. Tasarruf sahibi ile banka arasındaki ilişki, geleneksel banka ve mudi ilişkisinden farklı olarak tasarruf sahibinin bankanın riskine “katılma” esasına dayanmaktadır. İsimlendirmede de “katılım” kelimesinin çok yerinde olduğu görülmektedir.
- 2 Kara ve zarara katılmayı esas alan bankacılıkta, toplanan fonların kullandırılmasında da sonuca “katılım” söz konusudur. Topladığı fonlarda, tasarruf sahibini sonuca iştirak ettiren banka, bu kez kullandığı fonda kendisi girişimciyle birlikte riske katılmaktadır.
- 3 Kara ve zarara katılma esasına göre çalışan bankalar, mevduat kabulü ve kredi kullandırma dışındaki her türlü bankacılık hizmetini vermektedir. Bu özellik özel finans kurumlarının da “banka” ismini taşıması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Katılım bankalarının kurulumu İslami dünyada çokça tartışılmış, 1970’li yıllarda petrol fiyatlarının artmasıyla ortaya çıkan gelir dengesizliği ve sermaye yetersizliği sonucu 1972 yılında Kahire’ de Nasser Social Bank kurulmuştur. Sonrasında ise 1975 yılında, Türkiye’nin de içinde yer aldığı 43 Müslüman ülkenin katılımı ile İslam Kalkınma Bankası kurularak katılım bankacılığı sistemi oluşturulmuştur. Ülkemizde ise 1983 yılında “Özel Finans Kurumları” adıyla katılım bankalarının kurulmasına izin verilmiş, 2005 yılında isimleri katılım bankası olarak değiştirilerek BDDK’nın denetimine alınmıştır. Türkiye’de kurulan ilk katılım bankası 1985 yılında faaliyete başlayan Albaraka Türk’tür.

Katılım bankaları kuruluş sermayelerine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kendi içlerinde kamu sermayeli bankalar özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar olarak üçe ayırmaktadır.

Şekil 3. Katılım Bankaları

1.3.3.Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma bankaları, ekonomik kalkınmaya destek olmak amacıyla gelişmekte olan ülkelerde, yatırım sermayesi açığını gidermek ve gerekli durumlarda teknik açıdan da yardımlarda bulunmaktadır. Ayrıca girişimcilerin temel endüstri dallarına yönelmelerini sağlamaktadırlar. Kalkınma bankaları endüstrileşme de önemli bir role sahip olduklarından ekonomik kalkınma sürecini hızlandırmayı üstlenen kuruluşlardır .

Ülke ekonomilerinin bazı sektörlerinin sermaye ihtiyacı diğer sektörlerden daha fazladır. Bu ihtiyacın karşılanması amacıyla kurulan ve kaynakların en verimli bir

şekilde kullanılması, ekonomik kalkınma ve büyümenin en yüksek seviyede olmasını sağlanması için kalkınma bankaları kurulmuştur .

Kalkınma bankaları genellikle kamu sermayesi ile kurulmaktadır. Özellikle özel sektör yatırımlarını finanse etmek ve projelerin hazırlanması, kullanılan kredilerin amaçlarına uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmasının kontrol edilmesi ve gerekirse işletmelere teknik destek verilmesi konularında yardımcı olan kuruluşlardır . Kalkınma bankaları yapılacak olan yeni yatırımlara yahut yapılmış yatırımların iyileştirilmesine kaynak ve/veya teknik yardım sağlayan, yani yatırımların sermaye eksikliğini gideren bankalardır.

Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bulunan kalkınma bankaları; sanayi, inşaat gibi sektörlerde büyük yatırımlar yapacak olan yatırımcılara uzun vadeli fon sağlarlar. Böylece yurtiçi üretim ve sanayileşmeyi arttırarak ithalatı azaltırlar ve istihdam olanaklarını da arttırırlar. Ülkemizde kamu sermayeli ve özel sermayeli kalkınma bankaları mevcuttur. Kalkınma bankaları da tıpkı yatırım bankaları gibi mevduat toplayamazlar. Kalkınma bankaları ve yatırım bankaları para yaratma özelliğine sahip olan bankalar değildirler. Ülkemizde kurulan ilk kalkınma yatırım bankası 1950 yılında kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)'dir.

Yatırım bankaları kamu ve özel kuruluşların yatırımlarına finansal kaynak sağlamak üzere faaliyet gösteren bankalardır. Yatırım bankaları girişimcilerin uzun vadeli kaynak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla menkul kıymet ihraç etmek isteyen kuruluşlar, birikimlerini menkul kıymetlerde değerlendirmek isteyen yatırımcılar arasında aracı görev yapan kuruluşlar olarak tanımlanabilir .

Yatırım bankaları; hisse senedi, tahvil gibi yatırım araçlarını ihraç etmeyi sağlayan, kamu ve özel sektörün uzun vadeli fon ihtiyacını gideren bankalardır. Mevduat tutma yetkisine sahip değildirler. Yatırım bankaları bir nevi aracı kurumlardır. Hisse senedi alımı, satımı, ihracı, tahvil ihracı, tahvil faizleri ve anapara ödemeleri, halka arz işlemleri, portföy ve fon yönetimi, yatırım danışmanlığı gibi faaliyetleri yürüterek sermaye piyasalarının gelişmesine katkı sağlarlar. Bu faaliyetleri sonucunda piyasaya orta ve uzun vadeli kaynak sunarlar.

Yatırım bankacılığı, hükümetler, işletmeler ve diğer kuruluşlar için sermaye yaratılması amacıyla kurulmuş kuruluşlardır. Kalkınma ve yatırım bankaları diğer mevduat ve katılım bankaları gibi mevduat fonu toplamazlar. Yatırım bankacılığı her türlü işletme için yeni öz sermaye ve borç teminatlarından yararlanmaktadır. Ayrıca menkul kıymetlerin satışına yardımcı olmaktadırlar. Kamu ve özel yatırımcılar için birleşme ve devralma, yeniden yapılandırma işlemi ve aracılık işlemlerinde kolaylaştırılması aşamalarında rol almaktadır.

1.4. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Türkiye’de bankacılık sektörünün geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devletinden başlayarak Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarına dayanan ve günümüze kadar geçen sürede, Türk Bankacılık sektörü gerek yapısı gerekse gelişimi açısından büyük yol almıştır. Bankacılık sektörü ekonomik gelişmelerden, ekonominin genel yapısı ve performansından oldukça fazla etkilenmektedir. Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelerden Türk Bankacılık sektörü yıllar açısından incelendiğinde hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Aşağıdaki Tablo 1’de Türkiye’de Bankacılık sisteminde yaşanan önemli olaylar yer almaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişiminde yaşanan önemli olaylar

Yıllar	Yaşanan Olaylar
1847	Osmanlı İmparatorluğunda bankacılık hareketlerini geliştirmek amacıyla ilk banka İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet/Banque de Sabit Teriminople) kurulması
1856	Bank-ı Osmani’nin kurulması
1863	Osmanlı Bank’ın (Bank-ı Somanı-i Şahane) kurulması
1863	Memleket Sandıkları’nın kurulması
1868	Emniyet Sandığı’nın kurulması
1881	Duyun-ı Umumiye’nin açılması
1888	Ziraat Bankası’nın açılması
1908	II. Meşrutiyet’in İlanı
1923	İzmir İktisat Kongresi’nin yapılması
1924	İş Bankası’nın açılması
1925	Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası’nın açılması
1927	Emlak ve Eytam Bankası’nın açılması

Tablo 1. Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişiminde yaşanan önemli olaylar

1930	T.C. Merkez Bankası’nın (TCMB) açılması
1936	2999 Sayılı Bankalar Kanunu’nun yürürlüğe girmesi
1958	Türkiye Bankalar Birliği’nin kurulması (TBB)
1980	24 Ocak 1980 Kararları’nın yürürlüğe girmesi
1983	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) açılması
1994	1994 Ekonomik Krizi’nin olması
1999	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) açılması
2001	2001 Şubat Bankacılık Krizi’nin olması
2005	5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun çıkarılması

Kaynak: Tiryaki, G. (2012). Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri, *TBB Yayınları*, s. 69-75

1.4.1. Osmanlı Devleti’nde Bankacılık

Türkiye’de bankacılık sisteminin geçmişi 19. yüzyıla Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine kadar dayanmaktadır. Avrupa’da sanayileşme hareketleri ve ekonomi de yaşanan gelişmeler Osmanlı Devletinde yaşanmadığı için Avrupa’daki gibi bankacılık sistemi gelişmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda halkın çoğunluğunun tarımla ilgilenmesi veya asker olması ve gayrimüslimlerin ticaretle uğraşarak sarraflık vb. iş kollarında yer almaları, halkın bankacılıkla geç tanışmasına yol açmıştır. Aynı zamanda devletin izlediği politikalar nedeniyle imparatorluk; coğrafi keşiflerden uzak kalmış ve küresel değişime ayak uyduramamıştır. Avrupa’da sanayide ve teknolojiye ortaya çıkan gelişmeleri takip edememiş ve tüm bunların sonucunda uluslararası ticaretten uzak kalarak bankacılık sektörüyle uzun zaman tanışmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı devletinde 19. Yüzyılın ortasına kadar banka adında herhangi bir kuruluşa rastlanmamaktadır.

1838 Türk-İngiliz Serbest Ticaret Anlaşması’nın imzalanması ve 1839 Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti; ekonomik açıdan yenilenme sürecine girmiş, Osmanlı ekonomisi uluslararası ticaret dünyasına adım atarak ithalat ve ihracat yapmaya başlamıştır. Yapılan ithalat ve ihracatlar sonucunda ülke ekonomisinde dış ticaret açığı meydana gelmiş ve bu açığı kapatmak amacıyla 1840 yılında ‘Kaime’ adı verilen ilk kağıt para basılmıştır. Ancak dış ticaret açığının giderek artması kaimelerin değerinde büyük kayıp yaşatmıştır. Bundan dolayı ticareti finanse etmek için yeni

kaynaklara ihtiyaç duyulmuştur . Osmanlıda hazinenin iç ve dış borçlanmasını kolaylaştırmak amacıyla, özellikle yabancı bankaların varlığına ihtiyaç duyulmuştur. 1845 yılında Galata bankerlerinden iki kişi ile Osmanlı devleti anlaşmış, ithalatın finansmanının bu bankerlerin yazacağı poliçeler ile olacağı kararlaştırılmıştır. Anlaşmaya tabii olan iki banker, 1847 yılında bu anlaşmanın bankalaşma çerçevesinde de olabileceğini savunarak devletten izin almış ve İstanbul Bankası'nı kurmuşlardır. Fakat banka 1852 yılında kapatılmıştır. İstanbul bankasının kapatılma nedeni ise spekülasyon yapması ve banka ödeme yeteneğini tehlikeye düşüren işlemlere girişmesidir .

Osmanlı devletinde 1856 yılında İngiliz sermayesi ile Londra'da kurulan ve Fransız sermayesinin de katılımıyla Ottoman Bank (Bank-ı Osmâni) kurulmuştur. 1863 yılında Bank-ı Osmaniye feshedilerek İngiliz- Fransız ortaklığı şeklini alarak Bank-ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası) adını almıştır. Bu banka Osmanlıda modern anlamda bir ticaret ve kredi bankası olarak kurulan bir bankadır. Bu bankanın bankacılık işlemlerini yapması yanı sıra banknot çıkarma yetkisi de bulunmaktadır . Ayrıca Osmanlı Bankası devletin bütçesinin kontrolünü elinde tutarak; denetleme yapma, kısa vadeli borç verme, bütçe kontrolü, devlet tahvili çıkarma gibi merkez bankalarına özgü yetkilere de sahip olmuştur

1863 yılında Mithat paşanın gayretleri sonucunda ilk milli kredi kuruluşumuz olarak nitelendirilen Memleket Sandıkları ile ilk milli tasarruf kuruluşumuz olarak kabul edilen Emniyet sandıkları kurulmuştur. Bu kuruluşlar bankacılığın Türkiye'deki serüveni açısından ilklerin yaşanmasına sebep olmuştur . Ulusal sermayeye dayalı ve kalıcı bankacılık girişimi Mithat Paşa'nın 1863 yılında kurduğu tarım kredi kooperatiflerinin 1888 yılında Ziraat Bankasına dönüştürülmesidir.

Duyûn-i Umumiye'nin 1881 yılında kurulmasıyla Osmanlı devletinin gelir kaynaklarının uluslararası bir kuruluşun denetimine geçmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Avrupalı sermaye ortakları kendileri için yeterli derecede güvence sağladıklarından 1881 yılından sonra Osmanlıda yabancı sermayeli bankaların sayısında hızla bir artış olduğu görülmektedir. Osmanlı devletine gelen bu yabancı bankalar kendi ülkeleri ile Osmanlı devleti arasındaki ticari ilişkileri geliştirmeye

çalışmışlardır. Özellikle ulaştırma ve madencilik alanında yatırım yapmaya önem vermişlerdir .

İkinci Meşrutiyet'in 1908 yılında ilan edilmesiyle birlikte yerli bankacılık faaliyetleri hız kazanmıştır. 1908 yılından itibaren yerli ulusal sermayeli bankalar açılmaya başlanmıştır. Bu bankaların birçoğu tek şubeden oluşan bankalardır. İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte milliyetçilik akımının artması yerli bankaların kurulmasının önemi daha da artmıştır. 1908 -1923 yıllarında yerli bankaların ortaya çıkmasındaki en önemli etken, ülke içinde toplanan sermayeyi yabancı bankaların elinden almak ve bu sermayeyi yerli ticareti geliştirmek ve büyütmek amacıyla kullanılmasını sağlamaktır. Yerli olarak kurulan bankalar verdikleri kredileri de çoğunlukla ticari kredi, tarımsal kredi, tüketim kredisi, esnaf kredisi ve emlak kredisi şeklinde olmuştur .

Güçlü sermaye yapıları ile kurulan yabancı bankalar karşısında maalesef yerli sermaye ile kurulan bankaların büyük bir çoğunluğu uzun ömürlü olmamıştır. Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bankacılık alanı açısından yeni bir dönem başlamıştır. 1847- 1923 tarihleri arasındaki bankacılık faaliyetleri bir deneyim olarak kabul edilebilir ve bu dönemler arasında yaşananlar yerli bankacılık faaliyetlerinin önemi anlaşılmıştır. Ayrıca bankacılık faaliyetlerinde devlet teşkilatının zorunlu olduğu ortaya çıkmıştır .

İkinci Meşrutiyetin ilanı ile Cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen sürede 13'ü Anadolu'da, 11'de İstanbul'da olmak üzere toplamda 24 yerli banka kurularak faaliyet göstermiştir .

1.4.2. Cumhuriyet Dönemi ve 1923-1980 Yılları Arası Türk Bankacılığındaki Gelişmeler

Türkiye'de bankacılığın gelişimi 1923 Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hız kazanmıştır. 17 Şubat- 4 Mart 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar bankaların kurulup gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kongrede alınan kararlar milli ekonominin geliştirilmesi ve büyümesi için yerli bankalar kurmanın önemi üzerinde durulmuştur. Ekonomideki uluslararası sermaye egemenliğinden

kurtarmanın ve milli sermayenin güçlendirilmesinin son derece önemli olduğu vurgulanmıştır. İzmir İktisat Kongresine katılan tüccarlar grubu hükümetinde ortağı olacağı ticaret bankası kurulmasını önermişlerdir. Bu öneri doğrultusunda 26 Ağustos 1924 yılında İş Bankası A.Ş. kurulmuştur. İş Bankası A.Ş. Cumhuriyet döneminde kurulan ilk bankadır.

Bu bankanın faaliyetleri gayrimenkul alım-satımı yapmak, her türlü sınaî, ticari işlerle uğraşmak ve bu alanda çalışan işletmelere kredi kullandırmaktır .

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar yerli bankacılığın geliştirilmesi yönünde önemli katkılar sağlamıştır. Kongrede alınan kararlar doğrultusunda 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu bankanın görevi özel kesim tarafından kurulacak olan madencilik ve sanayi kuruluşlarını belirli bir süre işletmek ve daha sonra bu kuruluşları özel kesim kuruluşuna devretmek amacıyla kurulan ilk kalkınma bankası olmaktadır. Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası 1932 yılında Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını almıştır. 1933 yılında ise de Sümerbank'a devredilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra milli ekonominin geliştirmesi ve büyümesi için ekonomik çalışmalar hız kazanmıştır. Bankacılık sektöründe etkin bir diğer banka 1927 yılında konut kredisi vermek amacıyla Emlak ve Eytam Bankasıdır. Bu bankanın kuruluş amacı, inşaat kesimi için gerekli kredileri sağlayarak, ülkenin inşasında hızla yol alınmasına yardımcı olmaktır. Emlak ve Eytam Bankası 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür.

1929 yılında büyük buhran adı verilen küresel ekonomik krizin Türkiye ekonomisini de etkilemesi sonucunda para piyasalarında yapısal değişiklikler için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Türk parasının yabancı para karşısında değer kaybetmesi sonucunda 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun 20 Şubat 1930'da çıkartılarak yürürlüğe girmiştir. Alınan tedbirlerin ve döviz piyasasına yapılan müdahalelerin yetersiz ve başarısız olması nedeniyle 30 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı kanunla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur. T.C. Merkez Bankası bir anonim şirket olarak kurulmuş ve 1931 yılında çalışmaya başlamıştır .

1923 Cumhuriyetin ilanından sonra Özel sektörün gelişip büyümesi için verilen teşviklere rağmen, özel sektör istenilen düzeyde performans sağlayamamıştır. Ekonomik hayatta yeterli gelişme, sermaye birikimi ve sanayileşme gerçekleştirilememiştir. Dolayısıyla 1933-1944 yılları arası Türkiye’de sanayileşmenin sağlanabilmesi için devlet aktif rol almaya başlamıştır. Böylece ekonomide Devletçilik politikalarını uygulamaya başlanmıştır. Devletin sanayileşme alanında yapacağı yatırımları planlı ve programlı bir şekilde uygulamak amacıyla 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planını (BYSP) hazırlanmıştır . 1930’lu yıllarda devletçilik görüşünün benimsenmesi ile birlikte 1933 Sümerbank, 1933 Belediyeler Bankası, 1935 Etibank, 1937 Denizbank, 1938 Halk Bankası ve 1936 Halk Sandıkları kurulmuş, 1936 yılında 2999 sayılı Bankalar Kanunu Resmi Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğü girmiştir. 1933-1944 yılları arası Türkiye İş Bankası önemli gelişmeler göstermiştir. 1937 yılında Ziraat Bankası’nın sermayesi yeniden artırılmıştır. Böylece Ziraat Bankası iktisadi devlet girişimine dönüşerek kamu bankası niteliğine kavuşmuştur. 1940-1944 yılları arasında Ziraat Bankası önemli daralma yaşamıştır. Bu durumun sebebi dünyada ikinci Dünya Savaşı yaşanırken hükümetin ciddi bir şekilde askeri harcamalar ile karşılaşması ve tarımsal krediler nedeniyle bankanın büyük ölçüde borç vermek durumunda kalmasıdır .

Bu dönemde kamu yatırımlarını finanse etmek için bankalara karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiş, düşük maliyetli yatırımlar yapmak hedeflenmiştir. İkinci dünya savaşı ile dünyadaki finansal belirsizliğin artması sonucu uzun vadeli borçlanma yoluna gidilmiş ve bu borçlanmalarda Devlet İç Borçlanma Senetleri’nden (DİBS) yararlanılmıştır. 1942 yılında karşılık oranı %20’ye yükseltilmiş, bu karşılıkların hepsinin DİBS olması zorunluluğu getirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’nin savaşa katılmamasına rağmen özellikle savunma harcamalarında artış olduğu görülmektedir. İkinci dünya savaşı sonrası yaşanan gelişmelere paralel olarak yeni iktisadi politika arayışlarına girilmiştir. Özellikle 1945-1960 yılları arasında sanayinin gelişmesi ilerlemesi sanayileşme stratejisi olarak özel sektörün öncülüğünde iktisadi kalkınma politikası benimsenmiştir. Ayrıca çok partili siyasallaşma hareketinin başlaması ve ekonominin dışarıya açılmasıyla yeni süreç başlamıştır. Bu yıllar arasında kırsal kesimin pazara açılması sonucunda hızlı bir kentleşme süreci yaşanmıştır. Köyden kente göçle birlikte

kentli nüfusun artması, piyasadaki mevcut şartların değişmesi, üretimin genişlemesi mevcut ekonomide para ve kredi ihtiyaçların artmasına sebep olmuştur. Bu durum bankacılık sektörünün hızla önem kazanmasına neden olmuştur.

1945-1960 yılları arasında yatırımlar, modern işletmeleri, milli gelir ve nüfusu hızla artmıştır. Dolayısıyla şehirler büyümüş, sanayi sektörü milli gelirden daha çok pay almaya başlamıştır. Bu durum piyasa için üretimin genişlemesine neden olarak ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasına sebep olmuştur . Döviz kuru ve faiz oranı gibi unsurların hükümet tarafından belirlenmesi ve döviz tabanlı işlemlerin sadece merkez bankası tarafından yapılabiliyor olması özel bankalar açısından şube bankacılığı ve mevduat bankacılığının önünü açmıştır. Öyle ki; belirli bir zaman sonra mevduat toplama oranı bir yarış haline gelmiş, bankalar kendi şubelerini kullanan ya da paralarını kendi bankalarına yatıran insanlara çekiliş, hediye gibi cazip fırsatlar sunma yoluna gitmişlerdir.

Yaşanan bu gelişmeler özel bankacılığın gelişmesine neden olmuştur. 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank, 1950 yılında Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, 1955 yılında Pamukbank, Türkiye Kredi Bankası ve Tütünbank vb. bankaların kurulması özel bankacılığın gelişiminde önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca 1954 yılında Türkiye Vakıflar Bankası, 1958 yılında Türkiye Öğretmenler Bankası kurulmuş ve sonra kapatılmıştır. Denizcilik Bankası da yine bu dönemde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1958 yılında bankacılık sektörünün gelişmesini sağlamak amacıyla Türk Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur.

Planlı dönem olarak adlandırılan 1960-1980 yılları arasında 5'i kalkınma ve 2'si ticaret bankası olmak üzere toplam 7 yeni banka kurularak hizmete başlamıştır. Bu dönemin planlı dönem adını almasının nedeni kalkınma planlarının bankacılık sektörüne yön vermesidir. Bu sebeple; bu dönemde çoğunlukla kalkınma bankaları ve yatırım bankaları kurulmuştur. Önceki dönemlerde kurulan küçük ölçekli bankalar kapanmış yahut birleşmiş, diğer ticari bankalar ise şubeci ve mevduat toplayıcı çalışmalarına devam etmişlerdir. Bu dönemde kalkınma hareketleri başarıya ulaşmış olsa dahi, yatırım finansmanlarında enflasyonun önemsenmemesi sonucu enflasyonun artması ve döviz kıtlığının yaşanması, 1980'lerde ekonomik stratejide değişikliğe gidilmesine yol açmış ve bankacılık sektörü de bu değişiklikten etkilenmiştir.

Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları, 1962 yılında T.C. Turizm Bankası, 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, 1968 yılında Türkiye Maden Bankası ve 1976 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası kurulmuştur. Ticaret bankaları, 1964 yılında Amerikan – Türk Dış Bankası ve 1977 yılında ise Arap – Türk Bankası kurulan bankalardır. Ancak bu dönemde birçok banka, 1958 yılında uygulamaya konan istikrar programı ile devalüasyondan ve ekonomideki durgunluktan olumsuz etkilenmiştir. Özellikle 1960-1964 yılları arasında 15 banka faaliyetlerine son verilmiş ve bu bankalar tasfiye edilmiştir. Bu amaçla 1960 yılında TCMB gözetiminde bir Bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuştur. Bu durum ülkemizde yaşanan ilk bankacılık krizi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.3. 1980-2010 Yılları Arasında Türk Bankacılığındaki Gelişmeler

Tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme olgusu bütün ülkelerin ekonomilerini derinden etkilemiştir. Bu süreç de küreselleşme hareketleri hız kazanmıştır. Dünyadaki ülkeler ekonomilerinin sınırlarını başka ülke ekonomilerine açma yönünde bir takım liberal politikalar benimsemişlerdir. Dolayısıyla 1980 yılında hem dünya hem de Türkiye’de önemli yapısal dönüşümler yaşanmıştır. Türkiye’de yaşanan bu dönüşüm süreci doğrultusunda dışa açık büyüme sistemi benimsenmiştir.

24 Ocak 1980’de alınan kararları Türk bankacılığı alanında büyük bir dönüşüm sürecinin başlamasına neden olmuştur. 24 Ocak kararları Türk bankacılık sektörünün piyasa ekonomisiyle tanışmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Türk Bankacılık sektörünün dışa açık ve rekabetçi bir yapı kazanmasında önemli rol almıştır. Bu dönemde, önceki dönemlerde çoğunlukla mevduat bankacılığı ve/veya şube bankacılığı yapan bankaların yerini düzenli bir bankacılık sistemi içerisinde kredi, kredi kartı, factoring, forfaiting, leasing, döviz işlemleri, sermaye piyasası işlemleri gibi modern bankacılıkta kullanılan işlemleri yapan bankalar almıştır.

Sermaye Piyasası Kanunu 1982 yılında çıkartılmıştır. Ardından 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Bankalar Arası Para Piyasası, Döviz Piyasası, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Leasing Kanunu, Açık Piyasa İşlemlerine başlanmış, mevduat faiz oranları serbest bırakılmış ve Altın Borsası kurularak hizmete başlamıştır.

1980 döneminden sonra bankacılık sektörüne girişler kolaylaşmıştır. Aralık 1980'de Bank of Credit and Commerce, Mart 1981'de Bank of Melland, Aralık 1981'de Türk Bankası Ltd, Nisan 1982'de, Habib Bank, Ocak 1984'de The First National Bank of Bostan, Mayıs 1984'de Manufacturers Hanover Trust Company, Aralık 1984'de Suudi American Bank, Ocak 1985'de Bank of Bahrain and Kuwait BSC, Haziran 1985'de Standard Chartered Bank, Ekim 1988'de Kıbrıs 24 Kredi Bankası Ltd. ve Nisan 1989'de Socrete Generale, SA'nın Türkiye'de faaliyet göstermesine izin verilmiştir.

1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanunu 1989-1990 yılları arasında bankacılık sektörüne yönelik yasal düzenlemelerin temelini oluşturmaktadır. 1994 yılında Türk ekonomisi büyük bir kriz geçirmiş ve tüm sektörler gibi bankacılık sektörü de kriz nedeniyle ciddi kayıplar yaşanmıştır. Bu süreçte bazı bankaların faaliyet izinleri kaldırılmış, Türkiye'nin uluslararası kredi notu hızla düşmüş ve bankaların yurtdışından borçlanmaları olumsuz yönde etkilenmiştir .

1995 yılından sonra Türkiye ekonomisinde hızlı bir toparlanma süreci yaşanmıştır. Bu durum, bütün sektörleri etkisi altına aldığı gibi bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkilemiştir. Bankalar uyguladıkları yüksek faiz oranları, düşük kur politikaları sayesinde açık pozisyonlarını önemli ölçüde artırmışlardır. Bankalar bu süreçten karlı çıkarken, kredi hacimlerinde önemli ölçüde reel artışlardan dolayı karlılıklarının artmalarına neden olmuştur.

Serbestleşme ve dışa açılma döneminin gelişmelerini maddeler halinde şu şekilde ifade edebiliriz:

- 1 Temmuz kararları ile kredi ve mevduat faizleri serbest bırakılmış, bankalar mevduat sertifikası çıkarma izni verilmiştir. 1980'li yıllarda ABD ve İngiltere ile paralel olarak Türk finans piyasaları daha liberal bir yapıya kavuşmuştur. 1980 Banker krizinden sonra serbestlik bitmiştir. 1987 yılında yeniden kredi ve mevduat faizleri serbest bırakılmıştır.
- Sermaye Piyasası kanunu çıkarılmıştır.
- İMKB kurulmuştur.
- Bankalar arası para piyasası kurulmuştur.

- Esnek döviz kuru modeline geçilmiştir.
- Tek düzen hesap planı uygulanmaya başlanıp denetim kavramı ortaya çıkmıştır.
- Yurtdışında yaşayan kişilere Türkiye’de TL mevduatına sahip olma, Türkiye’de yaşayan kişilere döviz mevduatına sahip olma hakkı tanınmıştır.
- Elektronik Fon Transferi (EFT) sistemi oluşturulmuştur.

Tüm bu gelişmeler ışığında bankacılık sektörü küreselleşmenin de verdiği etkiyle birlikte teknolojik gelişmelere entegre olarak yeni bir forma bürünmüştür.

1996-1998 yılları arasında siyasi arenada yaşanan istikrarsızlıklar kısa dönemli hükümetler durumu ekonomide belirsizlik yaşanmasına neden olmuştur. Ekonomide gerekli yapısal önlemler alınamaması ve kamu açıklarının azaltılamaması bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir.

Dünyada 1997 yılında yaşanan Asya Krizi, Türk bankacılık sektörünü ciddi anlamda etkilememiştir. Yine 1998 yılı ağustos ayında yaşanan Rusya Krizi’nin Türk bankacılık sektörüne olumsuz etkileri daha fazla olmuştur.

Brezilya’da 1999 yılı başlarında yaşanan kriz Türk bankalarını etkisi altına alarak, Türk bankalarının belli bir zaman aralığında yurtdışından borçlanma olasılığını daraltmıştır. Bu durumun sonucunda birçok banka TL ve döviz mevduatlarına yüklenmiştir. Dolayısıyla bankalar kaldıracabileceklerinden daha fazla faiz yükü altına girmişlerdir. 1999 yılında ise, Egebank, Yaşarbank, Esbank Yurtbank ve Sümerbank’ın faaliyetlerine son verilmiştir .

Türkiye hem ihtiyaçları hem de Avrupa Birliği süreci nedeniyle yapılması gereken finansal reformların etkisiyle bankacılık sektörü düzenleme ve denetleme yetkisine sahip özerk bir kurum olarak 1999 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu faaliyete geçmiştir. Kasım 2000 ekonomik krizin şoku henüz atlatılmadan Türk ekonomisinde 2001 yılında şubat ayında çok ciddi bir ekonomik kriz daha yaşanmıştır. Türk bankacılık sektörü için tarihi bir dönemeç olan bu krizde birçok bankanın faaliyet izinleri kaldırılmış, bazı bankalar birleştirilmiş ve genel olarak tüm

bankaların iyileştirilmesi için çok ciddi ekonomik paketler açıklanmıştır. Bu dönemde çıkarılan derslerle Türk bankacılık sektörü çok önemli bir yapısal dönüşüme tabi tutulmuş ve yeniden yapılandırılmıştır.

2001 yılında yaşanan krizle birlikte 2001 yılında İktisat Bankası, Ulusal Bank, Bayındırbank, EGS Bank, Tarişbank, Kentbank, Toprakbank ve Sitebank TMSF'ye devredilmiştir. Ayrıca TMSF bünyesindeki, Yaşarbank, Egebank, Yurtbank ve Bank Kapital Ocak 2001'de, Ulusal Bank ise Nisan 2001'de Sümerbank ile birleştirilerek daha sonra Oyak Grubu'na satışı gerçekleştirilmiştir. TMSF bünyesinde bulunan Esbank ve İnterbank, Etibank ile birleştirilmiştir. Daha sonra da Etibank'ın bankacılık lisansı iptal edilmiştir. İktisat Bankası ve Kentbank'ın da bankacılık lisansları iptal edilmiştir. Ayrıca Demirbank, HSBC Bank'a satılmıştır. Okan Yatırım Bankası ve Atlas Yatırım Bankası'nın faaliyet izinleri iptal edilmiştir. Ayrıca Türkiye Emlak Bankası, T.C. Ziraat Bankası bünyesine katılmıştır. Körfez Bank ile Osmanlı Bankası da Garanti Bankası ile birleştirilerek faaliyetine başlamıştır. 2001 yılı sonunda tüm Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı bu gelişmeler neticesinde 79'dan 61'e indirilmiştir .

5 Nisan 2001'de yaşanan kriz sonrası "güçlü ekonomiye geçiş programı", 2002 yılının başında 2002-2004 dönemini kapsayacak şekilde yeniden gözden geçirilerek uygulanmıştır. Bu programın amacı; enflasyonun düşürülmesini, ekonominin dış şoklara direncinin artırılmasını, kamu borçlarının azaltılmasını, yapısal reformların tamamlanmasını, mali disiplinin sağlanmasını ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesidir. Programın iyi bir şekilde uygulanması sonucunda istenilen hedefe ulaşılmıştır.

2003 yılında özerk bir statüye kavuşan TMSF 2005 yılında da mevduat sigortacılığı konusundaki kurumlar arasına girmiştir. 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girerek bankacılık sektöründe yapısal reform süreci devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bu kanunla birlikte en büyük dönüşümü Özel Finans Kurumları (ÖFK) yaşamıştır. Bu kuruluşlar 2005'e kadar "Özel Finans Kurumu" adıyla yürüttükleri faaliyetleri bu tarihten sonra "Katılım Bankası" olarak sürdürmeye başlamışlardır .

2001 yılında alınan kararlar ve uygulanan programların da etkisiyle 2005 yılı sonrasında bankacılık sektöründe olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Dolayısıyla istikrarlı ekonomi sayesinde yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla yatırımlar yapmaya başlamışlardır.

2008 yılının sonralarına doğru ABD ‘de başlayan ve bütün dünyayı saran küresel finansal krizden 2001 yılı ve sonrasında alınan istikrarlı tedbirler sayesinde bankacılık sektörü çok az düzeyde etkilenmiştir. Bankacılık sektörü 2001 yılından sonra hızlı bir büyüme ve gelişme trendine girmiştir.

1.4.4. 2010 yılı Sonrası Günümüz Türk Bankacılığı

Günümüzde bilim ve teknoloji her geçen gün gelişmektedir. Bu gelişmeden bankacılık sektörü de kendine düşen payı almıştır. 2010 yılı sonrası bankacılık sektöründe birçok mevzuat değişikliği olmuştur. Buradaki amaç Türk Bankacılık sektörünün çağa ayak uydurarak gelişen teknolojiyi en iyi şekilde kullanması sağlanmasıdır.

Bankalar sektörün rekabetçi sürecinde bir adım öne geçebilmek ve müşteri taleplerini karşılayabilmek için ilk dönemlerde bankaların merkez ofisleri ile şubeleri arasında kullandıkları elektronik tabanlı finansal işlem sistemini müşterilerinin de kullanabilecekleri hale getirerek ilk olarak “e-bankacılık” faaliyetinin ikinci olarak ise “mobil bankacılık” faaliyetlerinin doğmasını sağlamışlardır.

Rekabetin boyutu, servis maliyetinin düşürülmesi, değişim, operasyonel risk ve yükün minimize edilmesi gibi hedefler bankaları teknoloji altyapı yatırımına sevk ederek online bankacılığı geliştirmektedir.

Daha önceleri bankaların hizmet ağı rekabeti sahada daha çok şube ve personel ile var olmak iken son on yıllık periyotta yeni rekabet alanı çok daha güvenli, hızlı, işlem çeşitliliği olan telefon bankacılığı, mobil bankacılık ve internet bankacılığı olmuştur.

Türk bankacılık sektörünün dijital dönüşümünün sağlandığı son on yıllık süreçte bankaların ve müşterilerinin ulusal ve uluslararası piyasalara entegrasyonu sağlanarak finansal ihtiyaçlar çok daha kolay karşılanabilir hale gelmiştir.

1.5. Türk Bankacılık Sisteminde Yaşanan Krizler ve Bankacılığın Yeniden Yapılandırılması

Bankacılık ve finans sektöründe kriz, sektör davranışlarını olumsuz yönde etkileyecek beklenmedik durumların ortaya çıkması olarak tanımlanabilir. Türk bankacılık sisteminde 1980’den günümüze birçok kriz meydana gelmiştir. Türkiye’de ilk bankacılık krizi olan Bankerler Krizi; 1980’lerin başından itibaren dünyada yaygın hale gelen finansal liberalizasyonun Türkiye’de de 24 Ocak kararlarıyla birlikte uygulanmasıyla başlayan süreçte kredi ve mevduat faiz oranlarının serbest bırakılmasının tetiklemesi meydana gelmiştir. Faiz oranlarının serbest bırakılmasının sonucunda enflasyon oranları %30-%40 dolaylarına kadar yükselirken, krediler %10-%12’lik faiz oranı ile verilebilmiştir. Bu sebeple müşteriler kredilerini bankerlerden çekmeye başlamıştır ancak bir süre sonra devletin yurttaşların kumar oynadığına dair söylemleri sonucunda vatandaşlar paralarını bankerlerden çekmeye başlamış ve en güçlü bankerlerden biri olan Banker Kastelli’nin iflas etmesiyle kriz tavan yapmıştır. Birçok banka bu krizden mali olarak zarar görmüştür.

1994 yılına başlarken devlet bütçesinin açık verdiği ve bu durumla doğru orantılı bir şekilde kamu kesimi borçlanma gereğinin arttığı, enflasyonun ve hazine borçlanma faizinin yükseldiği görülmüştür. Bankacılık sektöründe hizmet veren bankalar yurtdışından borçlanarak getirdikleri dövizleri yüksek getirili kamu kağıtlarına yatırarak kar elde etme amacındaydı. Bu süreçte yüksek faizle borçlanmaktan kurtulmak isteyen Hazine ihalelerden borçlandığı miktarları düşürmeye başladı ve ihaleler iptal edilmeye başlandı. Merkez Bankası ise döviz ve tahvilleri yeterli olmadığı için likiditeye karşı koymakta zorlanmaktaydı. 1994 yılının Ocak ayında ise Moody’s Türkiye’nin kredi notunu düşürdü, hazine kağıtlarına stopaj eklendi, faizlerin yüksek olması sebebiyle Merkez Bankası’nın açık piyasa işlemleri aracılığıyla likiditeye karşılık vermesi engellendi, bankalar dövizle yönelmeye başladı ancak Merkez Bankası’nın döviz rezervi talebi karşılamaya yetecek düzeyde değildi. . Kriz sebebiyle Türk Lirası %200 değersizleşti, gecelik faiz oranları %800 seviyesine yükseldi.

1990'lı yıllarda enflasyonun sürekli yükselmesini ve ekonomideki yapısal bozuklukları gidermekle beraber sürdürülebilir büyümeyi etkin hale getirmek amacıyla 1999 yılında ekonomik istikrar programı açıklanmıştır. Bu programı yürürlüğe koyabilmek amacıyla ise IMF'den destek istenmiş, üç yıllık Stand-by anlaşması yapılmıştır (Kutluay D, 2011). Bu ekonomik istikrar programının ana hedefi enflasyon oranlarını azaltmaktır. Programa göre döviz kurları 1 yıl önceden ilan edilecekti. Bankalar, döviz kurunun bir yıl önceden belirlenmesi sonucunda döviz rezervlerini Türk Lirasına çevirerek hazine kağıtlarına yatırmaya başladı ancak bu noktada hazine kağıtlarının ekonomideki herhangi bir iniş-çıkış sırasında nakde çevrilemeyecek olması likidite krizine zemin hazırladı. 2000 yılının ekim ayında Etibank TMSF'ye devredildi. Aynı yılın Kasım ayında bankaların Demirbank'ın borcunu ödeyemeyeceğini öngörerek gecelik borç vermemesi faizlerin yükselmesine sebep oldu. Tahvil ve bono piyasasının likiditesi ciddi miktarda azaldı, hazine kağıtları satılamamaya başladı. Bankalar, mali yapısını koruyabilmek amacıyla döviz taleplerini arttırdı. Bu durumun karşısında Merkez Bankası 17 Kasım 2000 ve 5 Aralık 2000 tarihleri arasında 7.6 milyar dolarlık döviz rezervini kaybetti. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda devasa bir çöküşle %26 değer kaybı yaşandı. 2001 yılının şubat ayına gelindiğinde ise Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasındaki siyasi gerilim cumhuriyet tarihinin en büyük krizine sebep oldu. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası bir günde %15 değer kaybetti, gecelik faiz oranları %7000 seviyelerine gördü, Merkez Bankası sadece 2 gecede 5 milyar dolarlık döviz rezervini kaybetti. Tüm bunların sonucunda 2001-2003 yılları arasında Türk bankacılık sisteminde yer alan 11 banka daha TMSF'ye devredildi .

Ekonomide yaşanan kriz nedeniyle bankaların sermayelerinin önemli bölümü olumsuz yönde etkilenmiştir. Dolayısıyla bankalar sermaye yapılarını güçlendirmek, yaşanan veya yaşanacak olan krizlerden en az şekilde etkilenmek amacıyla bankacılık sektörünün finansal yönden yeniden yapılandırarak acil önlemler almaktadır. Bu önlemler kapsamında Merkez Bankası likidite sıkıntısı çeken bankalara likidite desteği sağlayarak, mevduatlar garanti altına alınarak mevduat çekişlerini önlemeye çalışmaktadır. Bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma bankaların ödeme güçlerini artırarak likidite sıkıntısı giderilerek oluşan riskleri hızla kaldırılması hedeflenmektedir.

Türk Bankacılık sisteminde 1980’li yılların başından itibaren uygulanmaya başlanılan serbestleşme politikaları önemli etkiler sonuçlar meydana getirmiştir. Finansal liberalizasyon beraberinde sisteme giriş çıkış imkanlarının rahatlaması banka sayısında ciddi artışlar yaşanmasına neden olmuştur. Dünya finansal piyasalara entegrasyon ve rekabet yapabilme yeteneği artması neticesinde bankaların hizmet çeşitliliği artırmıştır .

1980 sonrası yaşanan tüm olumlu gelişmelere karşın Türk bankacılık sisteminin asıl görevi olan finansal aracılık fonksiyonundan uzaklaştığı gözlenmiştir. Sistem kamuya finansman sağlayan bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönemde düşük aktif kalitesi, özkaynak yetersizliği, muhasebe uygulamalarında yetersizlik, küçük ölçekli ve çok şubeli bankalar, iç kontrol sistemlerinin etkin olmaması ve yetersiz risk yönetimi vb. yapısal sorunlar sebebiyle Türk bankacılık sisteminin sistematik risklere olan duyarlılığı artmıştır. Siyasal istikrarsızlıklar ve makro ekonomik dengelerde yaşanan yapısal sorunlarla birleşince, bankacılık sektörü 1994, 2000, 2001 ve 2008 krizlerini yaşamaya maruz kalmışlardır.

1999 yılında temelleri atılan Şubat 2001 krizinin ardından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur . Bu programın önceliği bankacılık sektörünün finansal bakımdan yeniden yapılandırılmasıdır. Bu kapsamda, kamu bankalarının sermaye yapıları güçlendirilerek, yıllardır birikmiş olan görev zararı kapatılmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) içerisindeki bankaların kısa vadeli borçları silinerek yabancı para yani kambiyo zararları açık pozisyonları kapatılmıştır. Bu süreçte alınan tedbirler ile bankaların sorunları çözümlene başlanmıştır. Özel bankaların yeniden yapılandırma sürecinde ise yabancı paralı açık işlemlerin kapatmak amacıyla iç borç takası gerçekleştirilmiştir. Böylece sermaye yapısı güçlenmesi için “Banka Sermayelerini Güçlendirme Programı” uygulanmıştır. TMSF içerisindeki bankaların şube ve personel sayıları azaltılmıştır. Bankaların devir ve satış yoluyla birleşme metoduyla çözümlenmiştir. Özel bankalarda ise şube ve personel sayıları rasyonelize edilerek şubeler arası işbirliği ve otomasyon çabalarına girişmişlerdir. Bankacılık sektöründe rekabeti geliştirmek amacıyla sistemin düzenlenmesi, risk yönetimi ile ilgili yasal düzenlemeler, denetim mekanizmasının iyileştirilmesi ve kurumsal alt yapının daha iyi işlemesi için geliştirilmesi gibi önlemler alınmıştır.

Bankacılık sektöründeki sorunlu ve batık kredilere çözüm bulmak amacıyla “İstanbul Yaklaşımı” uygulaması kapsamında finansal sektöre olan borçların yapılandırılması sağlanmıştır .

Türkiye’de bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma düzenlemeleri incelendiğinde, finansal yeniden yapılandırma kapsamında çalışmalarına yoğunlaştığı gözlenmiştir. Finansal yeniden yapılandırmalar ile bankaların aktif kalitesi iyileştirilmiş, sermaye yapıları güçlendirilmiş, finansal riskliliği (kur, faiz ve likidite riskleri) azaltılmış ve karlılığı artmıştır. Bankalar aracılık faaliyetlerini yeterince yerine getirmelerini düşük aktif büyüklükleri engellemektedir. Bu durumu yapılan finansal yeniden düzenlemeler sayesinde bankaların düşük aktif karlılıkları yani bankaların finansal performansı ve bankaların riskliliği üzerinde olumlu bir etki yarattığını söylemek mümkündür

2003 yılından 2020 yılına kadar uygulanan yeniden yapılandırma programları makro göstergeleri (mevduatlar, krediler, yoğunlaşma, net kar, toplam aktifler) ve finansal sağlamlık göstergeleri (sermaye yeterlilik rasyosu, karlılık, takipteki krediler, kambiyo para net genel pozisyonu, likidite) üstünde önemli derecede iyileşme ve gelişme göstermelerine zemin sağlamıştır. Bu duruma örnek olarak Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’yı (GSYH) aşan toplam aktifler verilebilir. Yeniden yapılandırma uygulamalarına rağmen Türk bankacılık sistemi için hala sorunlu durumlar bulunmaktadır. Sonuç olarak kredilerin mevduatların üstünde olması mevduat faizlerini arttırmış ve bu yüzden kredileri daha maliyetli bir duruma getirmiştir. Mevduatların %50 ‘sinden fazlasının yabancı para cinsinden olması dolarizasyonu tetiklerken, bankalar açısından ciddi kur riskine maruz kalmasına neden olacaktır. Dolayısıyla bu durum para ikamesi etkisi yarattığından Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın (TCMB) para politikası hedeflerine ulaşmasında zorluk yaratacaktır. Ayrıca takipteki ve batık krediler sorunu bankalar açısından önemli bir sorun yaratmaktadır .

Türk bankacılık sektörünün gelişimi üzerinde uygulanan yeniden yapılandırma programları ve alınan tedbirler olumlu etkilerde yaratmıştır. 2019 yılı ve sonrasında Covid -19 salgını nedeniyle bozulmaya başlayan makro ekonomik ortam bankacılık sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Takipteki kredilerde artış olmak üzere mevduat tabanındaki daralma, kredi büyümesinin yavaşlaması, mevduatlarda dolarizasyon ve mevduat/kredi oranını yüzde yüzün üstünde seyretmesi gibi çeşitli göstergelerde yaşanan bozulmalar, kapsamlı ve yeni bir yapılandırma programına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bankacılık sektöründe sorunlar çok fazla büyümeden kapsamlı bir reform hareketi başlatılması son derece önem arz etmektedir.

1.6. Yeni Nesil Bankacılık Anlayışı ve Türk Bankacılık Sisteminde Dijitalleşme

Günümüzde teknolojinin hızla gelişimi tüm sektörleri etkisi altına aldığı gibi bankacılık sektörünü de etkisi altına almıştır. Bankacılık sektörü teknolojiye yaşanan gelişmelere hızlı bir şekilde benimseyerek adapte olmuşlardır. Son birkaç yılda gerek dünyada gerekse Türkiye’de bankacılık sektörü dijitalleşme süreci yaşamaktadır.

2008 yılında yaşanan mali kriz geleneksel bankacılık sisteminin büyük bir yara almasına neden olmuştur. Bu krizden sonra bankacılık sektörü yeni bir dönüşüm sürecine girmiştir. Finansal teknolojilerde yaşanan gelişmeler geleneksel bankacılık anlayışını değiştirmiştir. Bu gelişmeler ışığında geleneksel bankacılık anlayışının yerini perakende bankalar almaya başlamıştır.

Günümüzde bankalar yoğun bir şekilde bilgisayar yazılımlarından ve elektronik donanımlardan yararlanmaya başlamışlardır. Dijital sistemler bankalar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Yeni nesil bankacılık işlemlerinde artık müşteriler bankalara gitmeden mobil teknolojilerden yararlanarak bankacılık işlemlerini rahatlıkla yapabilmektedirler. Dijital bankacılığın kullanımının banka müşterilerinin hayatlarını kolaylaştıran birçok avantajı bulunmaktadır. Dijital bankacılık işlemleri kullanımı oldukça basit ve hızlıdır. İnternetin bulunduğu her yerde ister mobil isterse bilgisayar yardımıyla dijital bankacılık sistemine giriş yapıp bankacılık hizmetlerinden rahatlıkla yararlanılmaktadır.

Finansal teknolojilerin hızlı bir şekilde gelişmesi ve yaygınlaşması bankacılık sektörünü de etki altına almıştır. Özellikle bilgi iletişim teknolojileri altyapısındaki gelişmeler bankacılık işlemlerin daha kolay ve hızlı bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan dijitalleşme süreci hem bankalar hem de müşteriler açısından çok olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Günümüzde dijital bankacılık, yeni nesil teknolojilerin yoğun bir şekilde kullanıldığı hemen hemen bütün banka müşterileri tarafından yoğun bir şekilde kullanılan bir sistemdir. 1950’li yıllarda bankacılık sektöründe kredi kartlarının kullanıma geçilmesiyle elektronik ödeme işlemleri başlamıştır. 1960’lı yıllara gelindiğinde ATM’nin kurulması, 1970’de elektronik ticaretin gelişmesi sonucunda SWIF kurulmuştur. 1980 yılına gelindiğinde finans sektöründe bilgisayar kullanımını ve 1990’lı yıllarda ise internet bankacılığı işlemlerinin gelişmesi dijital bankacılık temellerinin atılması açısından önemli aşamalardandır. 2000’li yıllara gelindiğinde bankacılık sektörü açısından yeni bir döneme adım atılmıştır . Dijital bankacılığın gelişimi Tablo 2’de gibi görülmektedir.

Tablo 2. Dijital bankacılığın gelişim evreleri

Dijital Bankacılık (1.0) (1998-2002)	Dijital Bankacılık (2.0) (2003-2008)	Dijital Bankacılık (3.0) (2009-2014)	Dijital Bankacılık (4.0) (2015-Günümüz)
-Müşteri ilişkileri yönetimi -Veri tabanı yönetimi -E-mail iletişim merkezi	-Çevrimiçi kredi simülasyonları -Müşterinizi tanıyın süreci (Known Your Customer – KYC) -Çevrimiçi fatura ödemesi	-360 derece müşteri görüntüsü -Büyük veri ve bilgi teknolojileri analitiği -Akıllı telefon uygulamaları	-Dijital bankacılık -Çok kanallı veri -Müşteri merkezlilik

Kaynak: Esra Bulut, s. 228.

Dijital bankacılıkta işlemlerin yapılması oldukça kolaydır. Dijital bankacılık yardımıyla saniyeler içinde birçok bankacılık işlemi yapılabilmektedir. Dijital bankacılık işlemleri ister akıllı telefon isterse bilgisayar yardımıyla 7/24 gerçekleştirilebilmektedir. Bankalar ve müşteriler adına birçok kolaylığı içinde barındıran dijital sistemler, cep anahtar kodu güvenlik resmi, şifre ve iki adımlı

doğrulama gibi özellikleri sayesinde müşteriler bankacılık işlemlerini en üst düzeyde güvenlikle yapabilmektedirler.

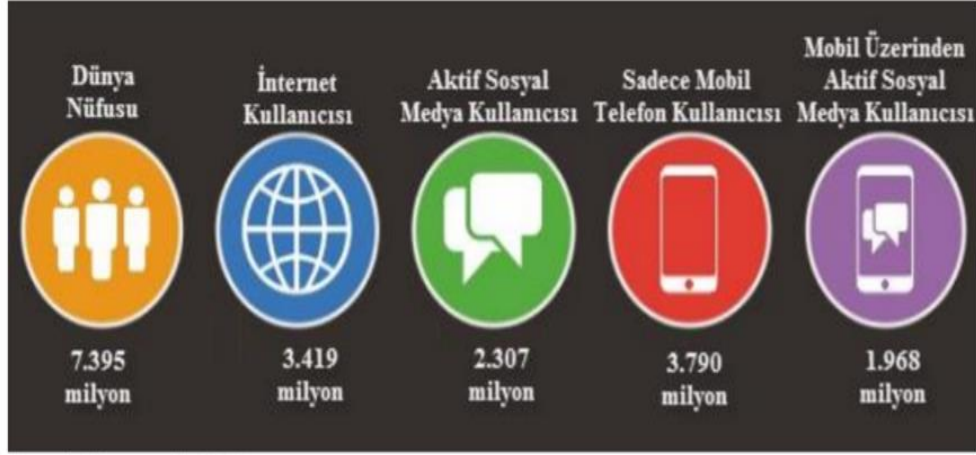
1.6.1. Dünyada Dijital Bankacılık

Teknolojideki hızlı gelişme bilgisayar ve cep telefonlarındaki değişim dijital cihazların hayatımıza daha fazla hakim olmasını sağlamıştır. Dünyamız hızlı bir dönüşüm ve gelişim süreci yaşamaktadır Bu dönüşüm ve gelişim sürecinden bankacılık sektörü de payını almıştır. Dijitalleşen dünyada banka müşterileri, tüm bankacılık işlemlerini bir tıkla halleder duruma gelmiştir.

Dünyada ilk dijital bankacılık hizmeti 1981 yılında ABD'nin New York eyaletinde “ evde bankacılık ” olarak sunulmuştur . 1995 yılında ABD’de internet üzerinde tüm bankacılık hizmetleri veren “Security First Network Bank” kurulmuştur. Banka internet üzerinden normal bir bankada yapılabilecek tüm bankacılık işlemlerinin yapılmasına imkan tanımıştır. Security First Network Bank hizmet vermeye başladığı 1,5 yılın sonunda varlıklarını 40 milyon dolara yükseltmiştir. Ayrıca açılan hesap sayısı ise 10 bini ulaşmıştır .

Günümüzde dünya genelinin %80’inden fazlası mobil hizmetler kapsamındadır. Gün geçtikçe mobil alt yapılar daha da gelişmekte ve mobil abone sayısı gün geçtikçe artmaktadır. İnternet teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak 2000 yılında 361 milyonluk internet kullanıcı sayısı 2010 yılında 2 milyara yaklaşmıştır. 2016 yılının Ocak ayı itibarı ile 3 milyar 419 milyon insan interneti kullanmıştır. Yıllar itibarıyla internet ve cep telefonu kullanımı gittikçe artış göstermiştir. Dijital 2021 Küresel bakış raporu verilerine göre 2020 yılı ve 2021 Ocak ayı verileri karşılaştırıldığında Dünya Nüfusunun %1 büyüme gösterdiği, internet kullanan kişi sayısında %7,3, cep telefonu kullanan kişi sayısında %1,8, sosyal medya kullanan kişi sayısının da %13,2 olduğu ifade edilmiştir.

Şekil 4 ve Şekil 5'te 2016- 2021 yılı dünya nüfusu ve dijital ortam kullanıcı sayısı verilmiştir.

Şekil 4. 2016 Yılı Dünya Nüfusu ve Dijital Ortam Kullanıcı Sayısı

Kaynak: Dijital 2021 Küresel Bakış Raporu

Şekil 5. 2021 Yılı Dünya Nüfusu ve Dijital Ortam Kullanıcı Sayısı

Kaynak: Dijital 2021 Küresel Bakış Raporu

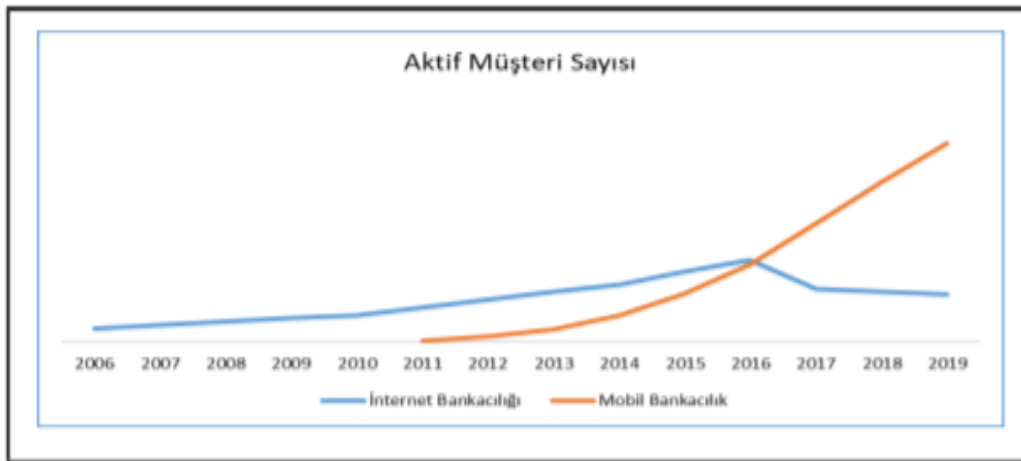
Endüstri 4.0 Devrimi ile yapay zekanın önem kazandığı gelişmeleri bankalar yakından takip etmektedir. Gittikçe daha da dijitalleşen dünyada bankalar müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılamak için yoğun bir şekilde teknolojik yatırımlara bütçe ayırmaktadırlar. Bu yatırımlar sayesinde bankalar maliyetleri azaltarak daha fazla kar elde etmeye başlamışlardır.

1.6.2. Türkiye’de Dijital Bankacılık

Banka müşterilerinin bankacılık işlemlerini daha hızlı kolay bir şekilde yapabilmelerine olanak sağlayan teknolojik imkanlar kullanılarak gerçekleştirmeleri dijital bankacılık anlamına gelmektedir. Banka müşterileri fiziki bir mekâna ihtiyaç duymadan, banka şubelerine gitmeden teknolojik tabanlı cihazlar ve internet aracılığıyla dijital bankacılık işlemlerini rahatlıkla yapabilmektedirler.

Günümüz Türkiye’sinde bankalar müşterilerine daha iyi hizmet sunmak için yatırımlarının büyük bölümünü dijitalleşmeye ayırmaktadırlar. Türkiye’de mobil kullanımı gün geçtikçe daha artmaktadır. E-ticarete olan ilgi gün geçtikçe çoğalmış ve kredi kartı ile alışverişler yaygınlaşmıştır.

Türkiye’de dijital bankacılık işlemleri maliyetleri düşürmesi nedeniyle bankalar tarafından son yıllarda önemli yatırım alanlarından biri olmuştur. Hem bankalar hem de müşteriler dijitalleşmeye olumlu baktıkları TÜSİAD vb. kuruluşların bankacılık sektöründe yaptıkları çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Dijitalleşme faaliyetleri sayesinde verimlilik ve karlılık artışı sağlayan bankalar müşteri ihtiyaçlarına daha hızlı cevap vermektedir .

Grafik 1. Yıllar İtibarıyla Türkiye’de İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılığın Gelişimi

Kaynak:TBB,<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistikraporlar/59>.

(Erişim tarihi 12.11.2020)

Yukarıdaki Grafik 1 incelendiğinde yıllar itibariyle Türkiye’de internet bankacılığını kullanan müşteri sayısının arttığı gözlenmektedir. Akıllı telefonların kullanılmaya başlamasıyla mobil bankacılık kullanımının yaygınlaştığı ve internet bankacılığını geçtiği yukarıdaki grafikte açıkça görülmektedir. Bu durum Türkiye’deki finansal tüketicilerin dijital bankacılığa olan ilgisinin bir göstergesidir.

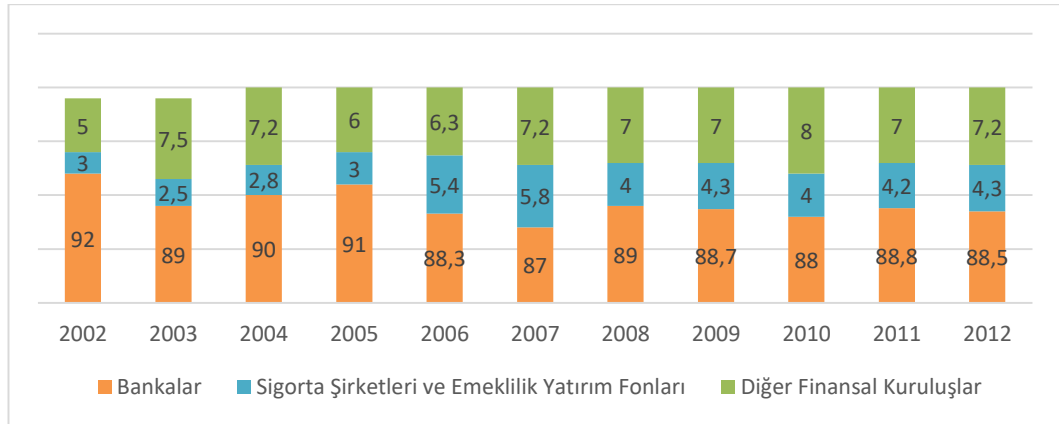

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI

2.1. Çeşitli Göstergeler ile Türkiye’de Bankacılık Sistemi

Türkiye’de bankacılık sistemi Osmanlı döneminde kurulan Osmanlı Bankası ile başlamış, 2001 yılı Nisan ayında uygulanmaya başlanan yeniden yapılandırma programı ile yoluna devam etmiş, TBB ve BDDK’nın sektörde yaptığı düzenlemeler ve sektöre olumlu müdahaleleri ile günümüzdeki halini almıştır. 1980’li yıllar itibariyle Türkiye ekonomisindeki serbestleşme hareketleri; bankacılık sektörünü pozitif etkilemiş, genel finansal yapı içerisindeki ağırlığını zamanla arttırmıştır. Mevduat bankacılığı büyük oranda artmış, buna bağlı olarak yüksek düzeyde şubeleşme ve istihdam olanağı ortaya çıkmıştır. Teknoloji ve küreselleşmenin de yaratmış olduğu etkiyle sektör hacmi artmış, günümüzde finansal yapı içerisinde en büyük paya sahip olan sektör bankacılık sektörü olmuştur. Grafik 2’de görüldüğü üzere 2000, 2001 ve 2008 krizleri yaşanmasına rağmen finansal sektörün bilanço büyüklüğü dağılımında bankacılık sektörü diğer sektörlerle oranla bir hayli fazla yer kaplamaktadır .

Grafik 2. Finansal Sektörün Bilanço Büyüklüğü Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB, 2013 Finansal İstikrar Raporu, Sayı 16, s.35 Mayıs 2013 (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020)

Günümüz Türkiye’inde bankacılık sektörü finansal sektör ve reel sektörün yapı taşı konumundadır. 1994, 2001 Türkiye ekonomik krizleri ve 2008 küresel finans krizinde de görüldüğü üzere, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bankaların herhangi bir

finansal problem yaşaması genel ekonomik konjonktürü negatif bir şekilde etkilemektedir. Bunun nedeni bankaların birer sistemik risk unsuru olmalarıdır. Yani banka sektörünün yaşayacağı herhangi bir kriz; gerek toplam bilançonun çoğunu elinde tuttuğu finansal sektörleri, gerekse kredi, mevduat vb. işlemler ile sürekli koordineli bir biçimde çalıştığı reel sektörü derinden etkileyecektir.

Türkiye’de 1990-1999 yılları arasında, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi beraberinde kısa vadeli sermaye akımları ekonomiye girişlerini hızlandırmıştır. Dolayısıyla ekonomiye sermaye hareketlerindeki hızlı giriş ve çıkışlar ekonomiyi kırılgan hale getirmiştir. Bankacılık sektöründe gerekli alt yapının tam olarak oluşturulamamasından dolayı krize maruz kalmıştır. 23 Haziran 1999 tarih ve 23734 sayılı Bankalar Kanunu’nda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler yeterli olmayıp Kasım 2000’de bankacılık sektörü tekrar krize girmiştir. 2000 yılının Kasım ayında yaşanan krizin nedeni yapısal düzenlemeler konusunda yavaş hareket edilmesidir. 2001 yılında bankacılık sektöründe alınan kararların katı şekilde uygulanmaya başlanmasıyla 2002 yılıyla birlikte başlayan bankacılık sektöründeki değişim hareketi birçok bankanın kapanması veya birleşmesine yol açarak önceki yıllara oranla banka sayısını azaltmıştır. Yapılan yenilikler ile sektördeki denetçi ve düzenleyici kuruluş görevinin Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası’ndan alınıp, BDDK’ya aktarılması; düzenleme ve denetleme faaliyetlerinin uluslararası standartlara uygun bir hale gelmesini sağlamıştır . Bu denetlemeler sonucunda mali yapısı elverişli olmayan bankalar TMSF’ ye devrolmuş yahut başka bankalar ile birleşme yoluna gitmişlerdir. 2005 yılında yürürlüğe konulan bankacılık kanunu ile sektör daha da güçlü bir hal alarak yabancı yatırımcıların dikkatini çekmiş ve ülke içerisinde hızla yabancı banka sayısı artmıştır (Küçükkiremitçi ve Güler, 2022).

Bankacılık sistemi, farklı amaçlar ve görevler için çalışan bankaların bir arada düzenli bir şekilde çalıştığı sistemi ifade eder. Bu sistem bankaların görev tanımları çerçevesinde kurulur ve düzenleyici ve denetleyici kurumlar ile entegre bir şekilde çalışmaları sonucu, başarılı bir biçimde sürdürülebilirliğini korur. Türkiye’deki bankacılık sistemi yerli ve yabancı sermaye ile kurulmuş; mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankalarından oluşmaktadır. Kurulan bankaların kuruluş süreçleri ve faaliyetlerinin denetimi ise BDDK tarafından yapılmakta ve sektörde yer alan bankalar bağımsız denetim yoluyla denetlenmektedir.

Böylece sektörde şeffaflık olgusu korunmakta ve mali durumu kötüye giden bankalara müdahale edilip, finans sektörü ve reel sektörün riski azaltılmaktadır.

2.1.1. Banka Türlerine Göre Türkiye’de Bankacılık Sistemi

2020 verilerine göre Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 34 tanesi mevduat bankası, 14 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3’ü kamusal sermayeli, 9’u özel sermayeli bankadır. Türkiye’de 6 adet katılım bankası bulunmaktadır .

Tablo 3. Banka Türleri

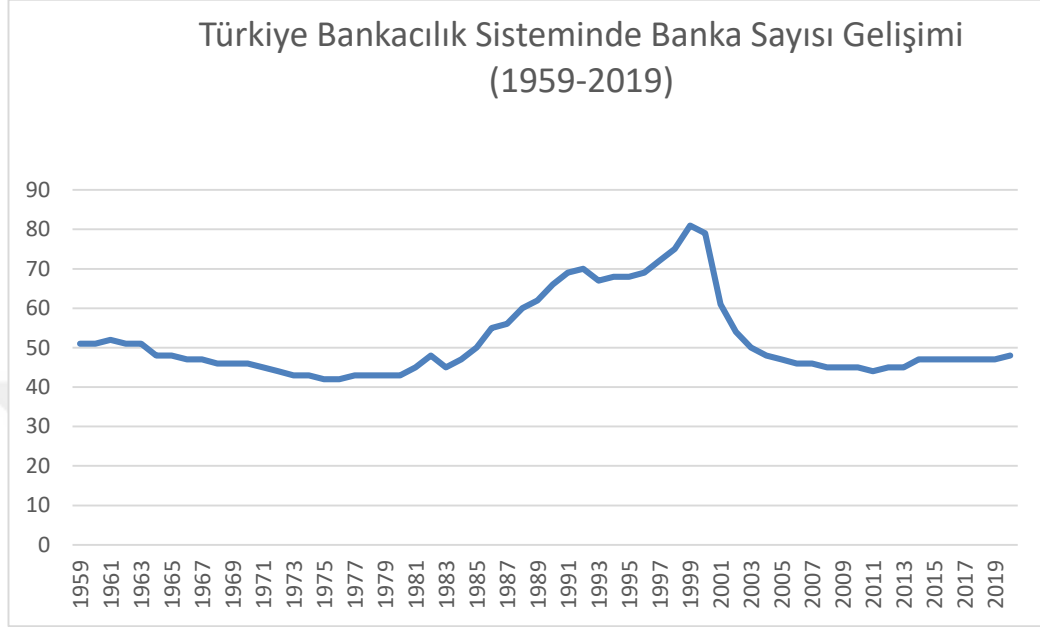
	2018	2019	2020
MEVDUAT BANKALARI	34	34	34
-Kamu sermayeli	3	3	3
-Özel sermayeli	9	9	9
-Yabancı sermayeli	21	21	21
-TMSF Devir	1	1	1
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	13	13	14
KATILIM BANKALARI	5	6	6
Toplam	52	53	54

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Sayıları Raporu 2018,2019,2020, s.1

Tablo 3’e göre 2018-2020 yılları arasındaki süreçte, kalkınma ve yatırım bankalarının bir adet ve katılım bankalarının bir adet artması ile toplamda 54 banka sayısına ulaşıldığı görülmüştür. Yurtdışında yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 21’dir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3’ü kamu sermayeli, 7’si özel sermayeli ve 4’ü yabancı sermayeli bankadır .

Bankacılık sistemi içerisinde banka sayıları yaşanan ekonomik ve finansal gelişmeler sonucu zaman içerisinde değişkenlik göstermektedir. Türkiye bankacılık sistemi

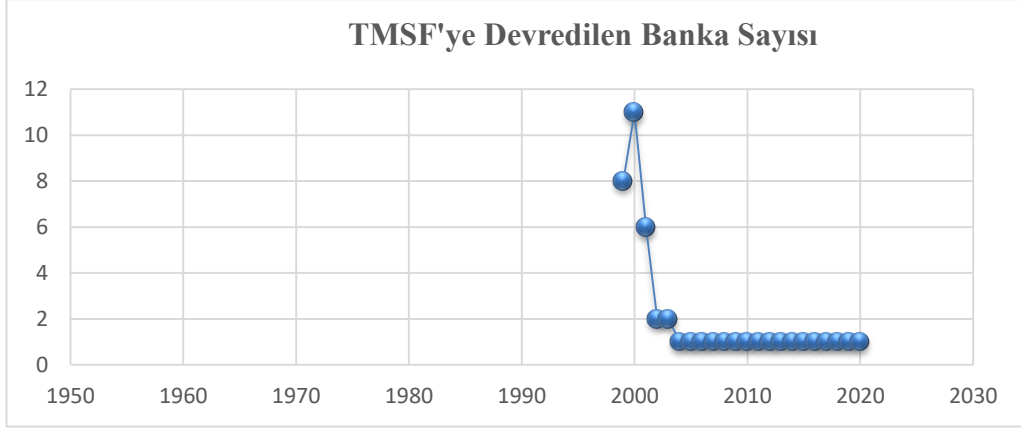
içerisinde toplam banka sayılarının yıllar itibariyle değişimi ise Grafik 3'te verilmiştir

Grafik 3. Türkiye Bankacılık Sisteminde Banka Sayısı Gelişimi (1959-2019)

Kaynak: BDDK, *Bankalar*, 2019, Bankalar (bddk.org.tr), erişim tarihi: 08.01.2020

Şekilde en çok göze çarpan yer 1980 sonrası banka sayısındaki yüksek artış ve artan banka sayısının 2000’li yıllar itibariyle keskin bir şekilde düştüğü aralıktır. Türkiye bankacılık tarihinde serbestleşme ve dışa açılma dönemi olarak bilinen 1980 sonrası dönemde yapılan yenilikler (çalışmanın Türkiye bankacılık tarihi bölümünde bu yeniliklere değinilmiştir) ile banka sayısı çok fazla artmış, 2000-2001 ekonomik krizi ile çok yüksek bir düşüş yaşamıştır. Krizin en çok etkilendiği sektörlerden olan bankacılık sektöründe birçok banka kapanmış veya TMSF’ ye devredilmiştir. Öyle ki; 2000 yılında 79 olan banka sayısı, 2001 yılında 61, 2002 yılında 54, 2003 yılında 50, 2004 yılında ise 48’e kadar düşmüştür. Yani dört yıllık bir süre içerisinde Türkiye’deki banka sayısı 31 adet azalmış, %60,75 bir düşüş sergilemiştir. Bu durumun daha net anlaşılması açısından Grafik 4 incelenerek TMSF’ ye devrolan banka sayıları tespit edilebilir .

Grafik 4. TMSF'ye Devredilen Banka Sayısı

Kaynak: TMSF, Fona Devredilen Bankalar,
<https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Cozumleme/fon.devredilen>, erişim tarihi: 30.10.2020

1999 yılında 8, 2000 yılında 11, 2001 yılında 6 olan TMSF' ye devrolan banka sayısı 2002 yılında 2' ye düşerek yatay bir seyir izlemeye başlamış, bankacılık sektörünün krizden nasıl negatif etkilendiğini dolaylı olarak göstermiştir.

2.1.2. Türk Bankacılık Sisteminin Şube ve Personel Sayıları

Türkiye bankacılık sisteminde; 6 adet katılım bankası haricinde sektörde toplam 48 adet banka bulunmaktadır . TBB'nin 2020 verilerine göre; Türkiye bankacılık sisteminde toplam şube sayısı 9.939, toplam çalışan personel sayısı ise 186.612'dir. En çok şube ve personel sayısı mevduat bankalarına aittir. Kamu sermayeli bankalar 3.705 şube ile şube sayısı olarak üstünken, özel sermayeli bankalar 67.523 personeli istihdam ettiğinden personel sayısı açısından üstündür. Yabancı sermayeli bankalar ise, 2.529 şube ve 52.155 personel sayısı ile bankacılık sistemi içerisinde yer almaktadır.

Faaliyette bulunan bankalar arasında en çok şubeye ve çalışana sahip olan banka; 1.752 şube ve 24.673 personel sayısı ile Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.'dir. İkinci sırada; 1.013 şube ve 20.171 personel sayısı ile Türkiye Cumhuriyeti Halk Bankası A.Ş. gelmektedir. Yabancı sermayeli bankalar arasında ise Türkiye Garanti Bankası A.Ş. 892 şube ve 18.656 personel sayısı ile lider durumdadır. Tablo 4 ve Tablo 5'te Türkiye bankacılık sisteminde faaliyette bulunan bankaların şube ve personel sayıları sektör toplamlarıyla birlikte verilmiştir .

Tablo 4. Türk bankacılık sistemindeki yerli ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube ve personel sayıları

	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı
Sektör Toplamı	48	9.939	186.612
Mevduat Bankaları	34	9.875	181.488
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3.705	61.419
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.		1.752	24.673
Türkiye Halk Bankası A.Ş.		1.013	20.171
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O		936	16.748
Özel Sermayeli Bankalar	9	3.644	67.523
Adabank		1	25
Akbank A.Ş.		716	12.459
Anadolubank A.Ş.		114	1.646
Fibabanka A.Ş.		50	1.549
Şekerbank T.A.Ş.		238	3.272
Türkish Bank A.Ş.		8	167
Türk Ekonomi Bankası		455	8.850
Türkiye İş Bankası A.Ş.		1.227	23.518
Yapı Ve Kredi Bankası A.Ş.		835	16.037
Tes.Mevd.Sig.Fon.Devr.Bankalar	1	2	247
Birleşik Fon Bankası A.Ş..		1	218
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	2.529	52.155
Alternatifbank A.Ş.		44	859
Arap Türk Bankası A.Ş.		7	279
Bank Meltat		3	45
Bank Of China Turkey A.Ş.		1	44
Burgan Bank A.Ş.		32	951
Citibank A.Ş.		3	379
Denizbank A.Ş.		696	11.932
Deutsche Bank A.Ş.		1	111
Habib Bank Limited		1	20
Hsbc Bank A.Ş.		77	1.948
Icbc Turkey Bank A.Ş.		39	730
Ing Bank A.Ş.		191	3.442
Intesa Sanpaolo S.P.A		1	32
Jpmorgan Chase Bank N.A.		1	55
Mufg Bank Turkey A.Ş.		1	82
Odea Bank A.Ş.		48	1.109
Qnb Finansbank A.Ş.		475	11.111
Rabobank A.Ş.		1	31
Saciete Generale (Sa)		1	36
Turkland Bank A.Ş.		14	303
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.		892	18.656

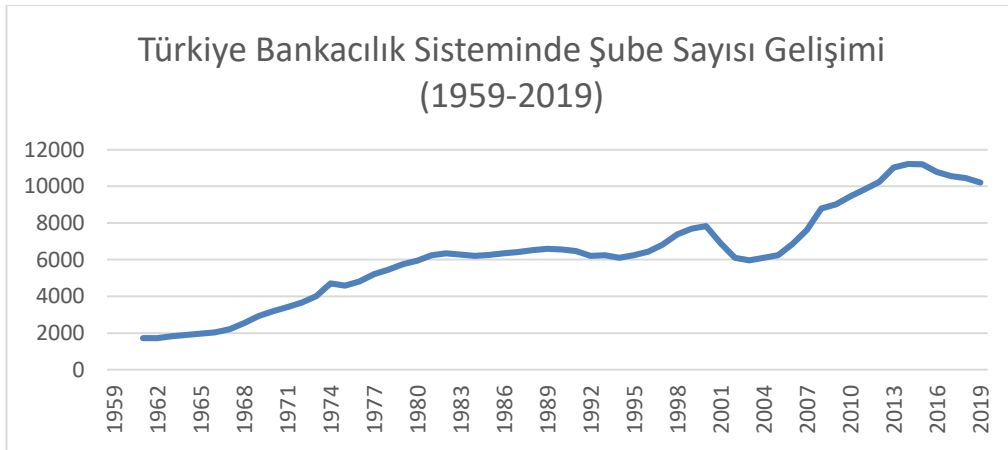
Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Sayıları Raporu. s. 3-5., 2020

Tablo 5. Türk banka sistemindeki yerli ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube ve personel sayıları

	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı
Sektör Toplamı	48	9.939	186.612
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	64	5.124
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.		12	764
Bank of America Yatırım Bank A.Ş.		1	38
Bankpozitif Kredi Ve Kalkınma Bankası A.Ş.		1	51
Diler Yatırım Bankası A.Ş.		1	19
Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.		1	24
Gsd Yatırım Bankası A.Ş.		2	36
İller Bankası A.Ş.		19	2377
İstanbul Takas Ve Saklama Bankası A.Ş.		1	288
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.		1	67
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.		1	56
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.		1	31
Türk Eximbank		20	711
Türkiye Kalkınma Ve Yatırım Bankası A.Ş.		1	273
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.		2	389

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Sayıları Raporu. s. 3-5., 2020

Bankacılık sistemini şube sayısı açısından değerlendirecek olursak, Grafik 5'te yer alan 1959 ve 2019 yıllarını kapsayan şube sayısı değişimi grafiğine bakmamız yararlı olacaktır (TBB Veri Sistemi, erişim: 08.01.2020).

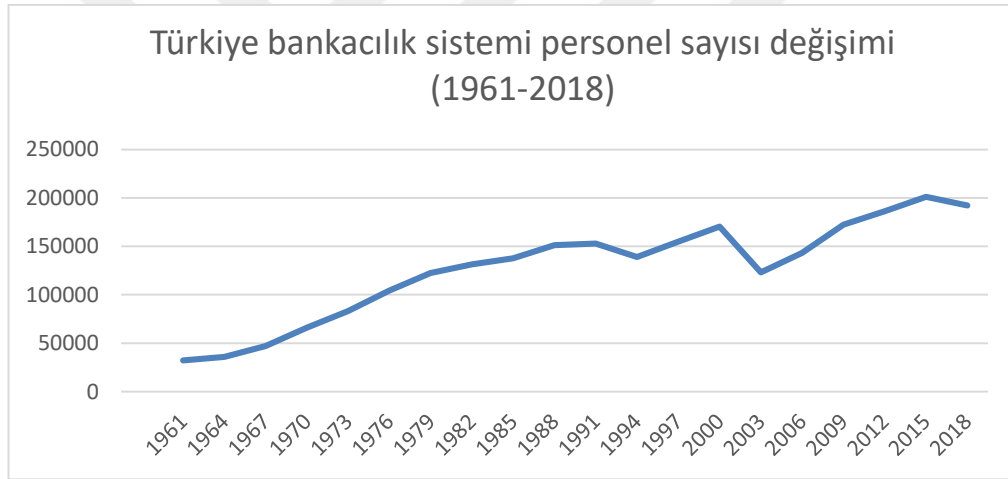

Grafik 5. Türkiye Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı Gelişimi (1959-2019)

Kaynak: TBB Veri Sistemi, <https://verisistemi.tbb.org.tr/>, erişim tarihi: 08.01.2020

Şekilde de belirtildiği üzere şube sayıları her dönem banka sayılarıyla orantılı gitmemiştir. Özellikle 1959-2019 yılları arasında banka sayısı azalırken şube sayısı artmıştır. Bunun sebebi olarak; banka kullanan gerçek ve tüzel kişilerin sayısının artması, bankaların kurumsallaşarak şubeleşme kültürlerini arttırmaları, küresel anlamda bankacılık sektörünün ve teknolojinin gelişmesi gösterilebilir.

Bankacılık sektörü, finansal sektörün en büyük parçası olduğundan alanında istihdam sağlama kapasitesi yüksek bir sektördür. Türkiye Bankalar Birliği Veri Sistemi'nden raporlanan verilere göre; mevduat bankaları 181.488, kalkınma ve yatırım bankaları 5.124 toplamda ise 186.612 kişiyi istihdam etmektedir. Yıllara göre bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı değişimi Grafik 6'da net bir şekilde verilmiştir (TBB Veri Sistemi, erişim: 08.01.2020).

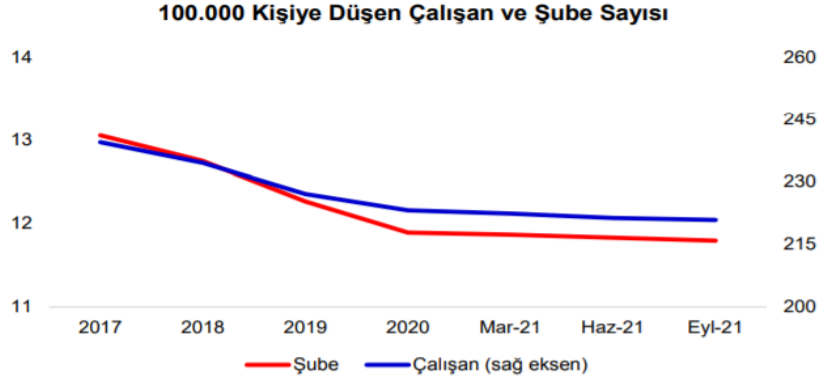

Grafik 6. Türkiye Bankacılık Sistemi Personel Sayısı Değişimi (1961-2018)

Kaynak: TBB Veri Sistemi, <https://verisistemi.tbb.org.tr/>, erişim tarihi: 08.01.2020

2001 kriz dönemi ile bankacılık sisteminde istihdam edilen personel sayısı, banka sayısının azalmasıyla doğru orantılı bir şekilde düşmüş, sektörün toparlanması ve kurumsallaşması ile 2007 yılından itibaren yükseliş trendine geçmiştir. Şekillere bakıldığında, şube sayısı ile çalışan personel sayısı birbirine bağlı şekilde hareket etmektedirler. Banka sayısı ise bağımsız bir seyir izlemektedir. Örnek vermek gerekirse; 2000-2019 yılları arası banka sayısı, şube sayısı ve istihdam edilen personel sayısı artmıştır. Bu da sektörün kurumsallaşarak büyüdüğünü ifade etmektedir. 2015 yılından sonraki süreçte personel sayısı azalma eğilimindedir.

Grafik 7’de ise 2021 nüfus verileri kullanılarak son 5 yılda 100.000 kişiye düşen şube ve personel sayıları verilmiştir . Sol taraf şube, sağ taraf çalışan personel sayısını temsil etmektedir.

Grafik 7. 100.000 Kişiyeye Düşen Şube ve Personel Sayısı

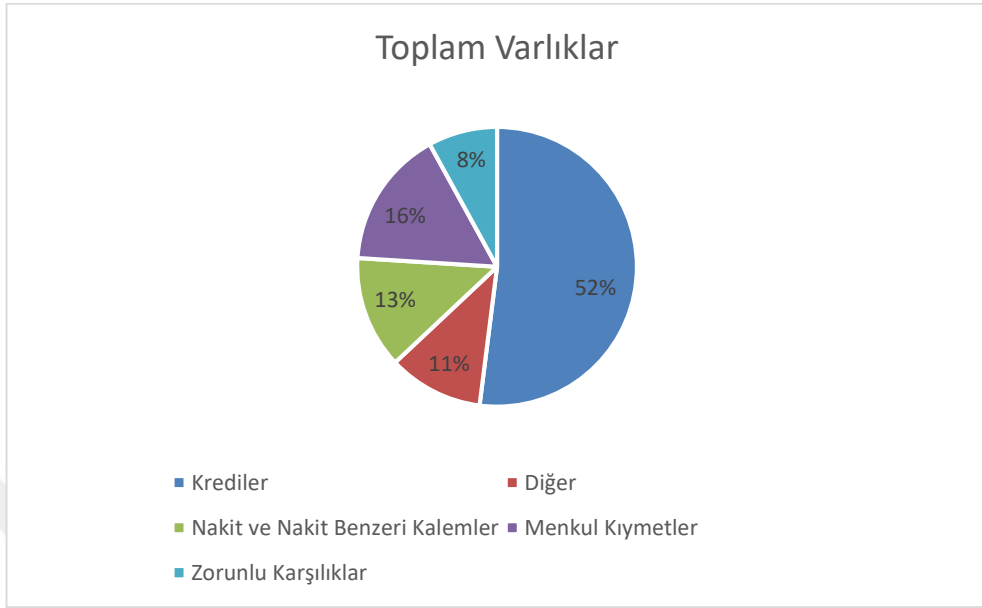
Kaynak: TBB, Bankacılık Sisteminde Banka, Çalışan ve Şube Sayıları Raporu, s.5, 2021

Bu verilere göre mevcut durumda 100.000 kişiye düşen personel sayısı 221, şube sayısı ise 12’dir. Bu periyotta 100.000 kişiye düşen şube sayısında ve personel sayısında kayda değer bir azalma olmamış, %7-%10 aralığında bir azalma söz konusudur. Bunun sebebi ise bankacılık sektöründe bir daralma yaşanması değil, teknolojiyle birlikte internet bankacılığının gelişmesi ve şubeye duyulan ihtiyacın azalmasıdır.

2.1.3. Türk Bankacılık Sisteminin Varlık ve Yükümlülük Yapısı

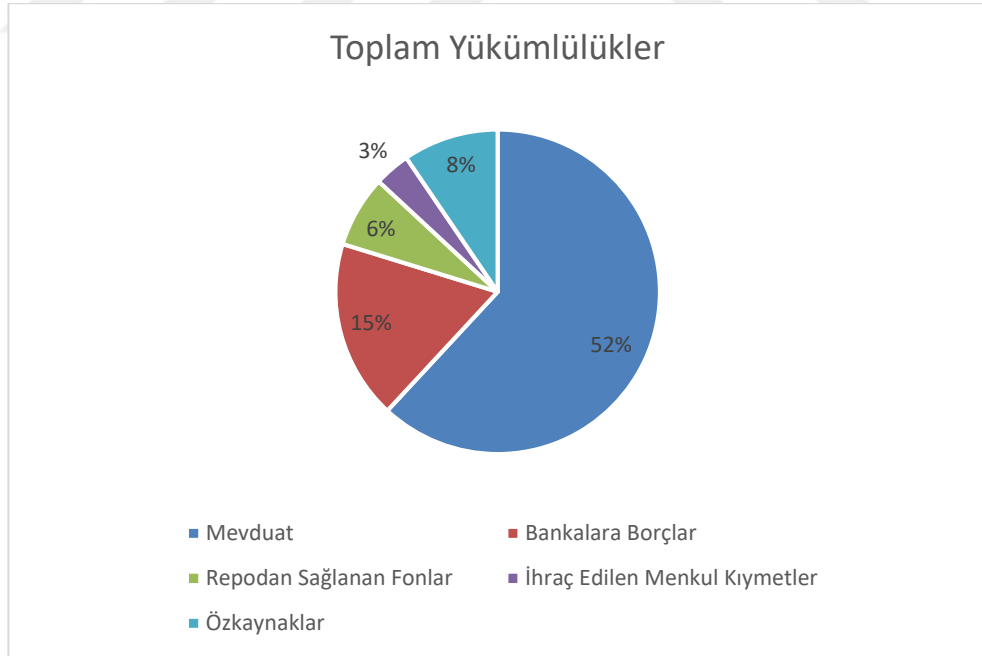
Türkiye bankacılık sisteminde yer alan tüm bankaların bilançoları dahil edildiğinde, 2021 BDDK Raporuna göre aktiflerin toplamı 9.213 milyar TL’dir. Aktifler içerisindeki payı 4.901 milyar TL ile krediler kalemi oluşturmaktadır. Toplam pasiflerde ise en büyük kalem 5.303 milyar TL ile mevduat kalemidir. Toplam varlıklar içerisinde kredilerin payı %52, menkul kıymetlerin payı %16 ve zorunlu karşılıkların payı %8’dir. Yükümlülükler içerisinde ise; mevduat %52, bankalara borçlar %15 ve repodan sağlanan fonların payı %6’dır. Öz kaynakların toplam pasifler içerisindeki payı ise %8’dir. Bu dağılıma göre; Türkiye’de banka sayısı ile doğru orantılı olarak ticaret bankacılığının diğer bankacılık türlerine göre gelişmiş olduğu, kredi ve mevduat hacminin bilanço içerisinde diğer kalemlere oranla çok daha fazla

yer kapladığı görülmektedir. Türk bankacılık sisteminde varlıklar ve yükümlülüklerin dağılımını Grafik 8 ve 9'daki gibidir .

Grafik 8. Toplam Varlık Dağılımı

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, s.6, Aralık 2021

Grafik 9. Toplam Yükümlülük Dağılımı

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, s.6, Aralık 2021

Türk bankacılık sisteminin mevcut bilanço durumu ise Tablo 6’da yer almaktadır .

Tablo 6. Türk Bankacılık Sistemi 2021 Aralık Bilançosu

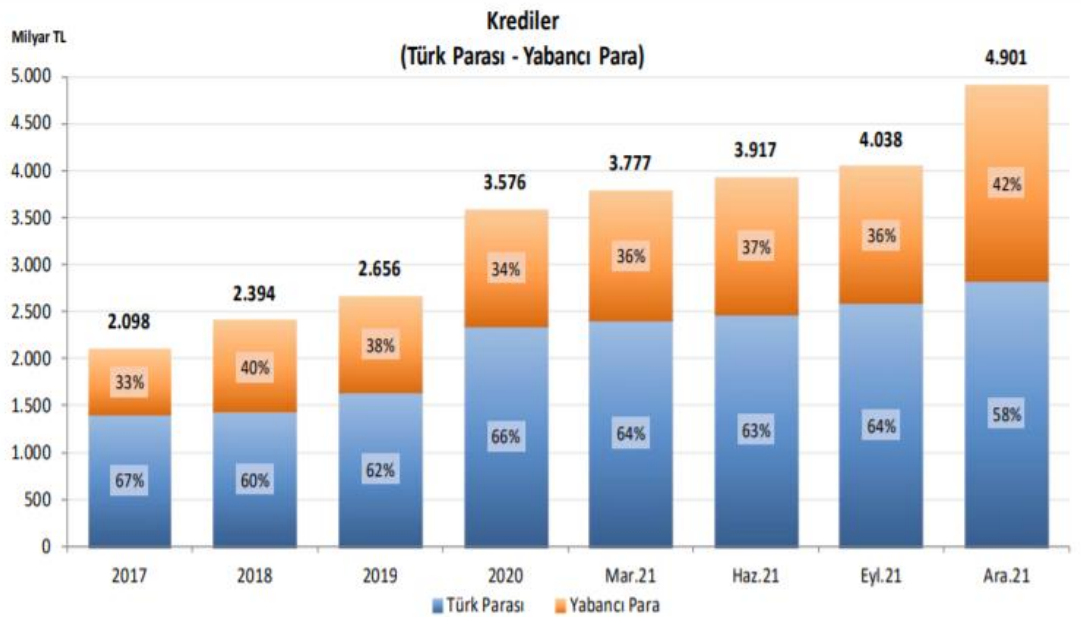
VARLIKLAR	TUTAR (MİLYAR TL)	BİR ÖNCEKİ ÇEYREK DEĞİŞİMİ (%)	BİR ÖNCEKİ YIL SONU DEĞİŞİM (%)
Nakit ve Nakit Benzeri kalemler	1229	59,3	113,6
Zorunlu Karşılıklar	702	66,2	118,6
Krediler	4901	21,4	37,0
Takipteki Alacaklar (Brüt)	160	7,5	4,9
Menkul Kıymetler	1477	23,9	44,4
Diğer Aktifler	904	45,1	48,0
TOPLAM AKTİFLER	9213	30,7	50,9
YÜKÜMLÜLÜKLER			
Mevduat	5303	29,1	53,5
Bankalara Borçlar	1048	42,7	59,4
Repo İşlemleri	587	42,1	129,9
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	310	27,5	38,4
Öz kaynaklar	711	8,6	18,6
Diğer Yükümlülükler	1254	40,2	37,1
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	9213	30,7	50,9

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektör Raporu,s.4, 2021

Bilançoya göre Türk bankacılık sektörünün Aralık 2021 aktif büyüklüğü, 2020 yıl sonuna göre %50,9 artmıştır. Bu artışta en büyük rolü %118,6 ile zorunlu karşılıklar kalemi oluşturmaktadır. Pasiflerde ise artışın temel sebebi repo işlemlerinde yaşanan %129,9'luk yükseliştir.

Aralık 2021 Bankacılık Sektör Raporu'na göre, bilanço içerisindeki yabancı para varlıkların toplam varlıklara oranı %51, toplam yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülükler oranı %58 olarak gerçekleşmiştir .

Krediler kalemindeki yabancı paralı kredilerin toplam kredilere oranı 2021 yıl sonu itibariyle %42 seviyelerine gelmiştir. Grafik 10'da kredilerin içerisindeki yabancı para oranı daha net bir şekilde gözlemlenmektedir.

Grafik 10. Bilanço Kalemlerinde YP ve TP Dağılımı

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektör Raporu, s.11, Aralık 2021

Bankacılık sistemindeki bilançolar incelendiğinde en çok göze çarpan kalemler mevduat ve kredi kalemleridir. Bu kalemlerin ve genel bilanço kalemlerinin yıllar içerisindeki değişimi bankacılık sisteminin gidişatı hakkında birer yol göstericidir. Tablo 7'de 2015 yılı ile 2021 yılını kapsayan, BDDK verilerinden derlenerek oluşturulmuş ve 7 yıllık dönemdeki bilanço verilerinin değişimi milyar TL cinsinden gösterilmiştir .

Tablo 7. Seçilmiş bilanço kalemlerinin 7 yıllık değişimi

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Varlıklar	2.357	2.731	3.258	3.867	4.491	6.108	9.213
-Krediler	1.485	1.734	2.098	2.395	2.656	3.557	4.901
Yükümlülükler							
-Mevduatlar	1.245	1.454	1.711	2.036	2.567	3.455	5.303
Öz kaynak	262	300	359	421	482	601	711
Net Kar	26	38	49	54	50	60	92

Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları, s.3, 2015-2021

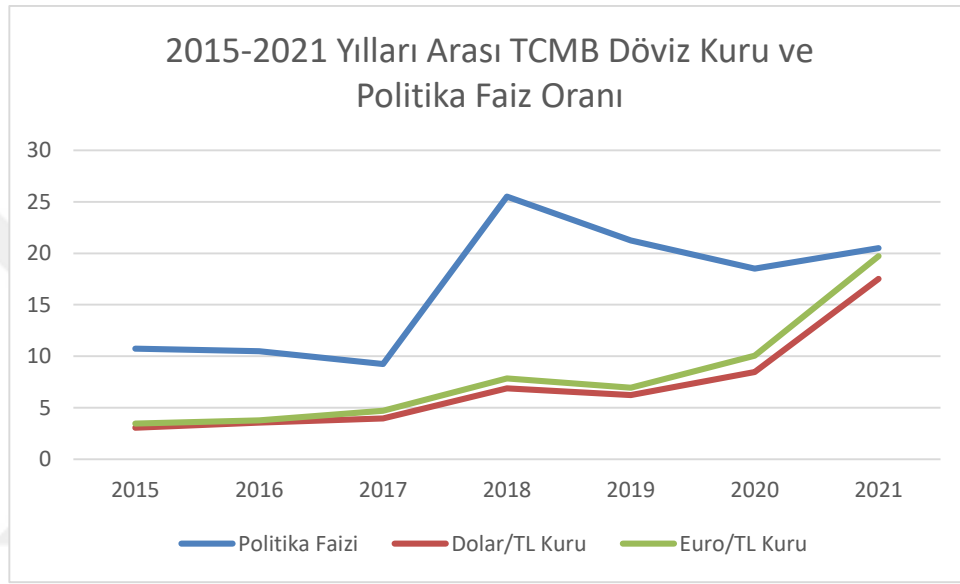
Sektörün yıllar içerisindeki bilanço verileri incelendiğinde, bankacılık sektörünün 7 yıl içerisinde büyük bir hacim artışı yaşadığı belirlenmektedir. Bilançonun temeli olan, varlıklar ve yükümlülükler kalemlerine bakıldığında ise; 2015 yıl sonundan 2021 yıl sonuna 6.856 milyar TL bir artış olduğu görülmektedir. Bu veri bize sektörün büyüdüğünü ifade etmektedir. Aktiflerin en çok etkilendiği ve aktifler içerisinde en çok hacme sahip olan krediler kaleminde ise 3.416 milyar TL bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Aynı şekilde pasiflerin en önemli kalemi olan mevduatlar kalemi de 7 yıl içerisinde 4.058 milyar TL artış göstermiştir. Bu kalemlerin artışına bağlı olarak yıldan yıla öz kaynak kalemi artış göstermiştir. Bankacılık sektörünün net karı ise sadece 2019 yılındaki 4 milyar TL lik düşüşün haricinde diğer yıllarda artmıştır. Değişimlerin daha net gözlenebilmesi açısından Tablo 7’de yer alan 7 yıllık veriler ile 2015 yılı baz yıl seçilerek yatay analiz yapılması daha sağlıklı olacaktır. Yatay analiz; en az iki dönemi birbiriyle karşılaştırmalı olarak inceleyen finansal analiz yöntemidir. Amacı, analiz sonucunda zaman içerisindeki değişimleri tespit etmektir. Türkiye bankacılık sektörünün seçilmiş bilanço kalemleri ve net karı açısından 2015-2021 yılları arası yatay analizi Tablo 8’deki gibidir.

Tablo 8. Bilanço verilerine yatay analiz uygulaması

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Varlıklar	-	15,90%	38%	64%	90,50%	159.1%	290.9%
-Krediler	-	16%	41%	61%	78,80%	139.5%	230.0%
Yükümlülükler							
Mevduatlar	-	16,70%	37%	63,50%	106%	177.5%	325.9%
Öz kaynak	-	14,50%	37%	60,60%	84%	129.4%	171.4%
Net Kar	-	46%	88%	107,60%	92%	130.8%	253.8%

Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları, s.3, 2015-2021

Yatay analiz sonuçlarına göre 7 yıllık süre içerisinde bilanço kalemlerinden en büyük artış mevduatlar kaleminde gerçekleşmiştir. Mevduatlar kalemi 2021 yıl sonunda; 2015 yılına göre %325.9 oranında artmıştır. Mevduatlar kalemini, %290.9 oranla varlıklar ve %253.8 oranla net kar kalemi izlemektedir. Bilanço verilerinin yanı sıra, gelir tablosu açısından değerlendirme yapıldığında özkaynak 2015 yılına göre %171.4'lük bir artış göstermiştir. Bu artışın sebebi kredi ve mevduat faiz oranlarındaki değişim ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar olarak açıklanabilir.

Grafik 11. 2015-2021 Yılları Arası TCMB Döviz Kuru ve Politika Faiz Oranı

Kaynak: TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi,

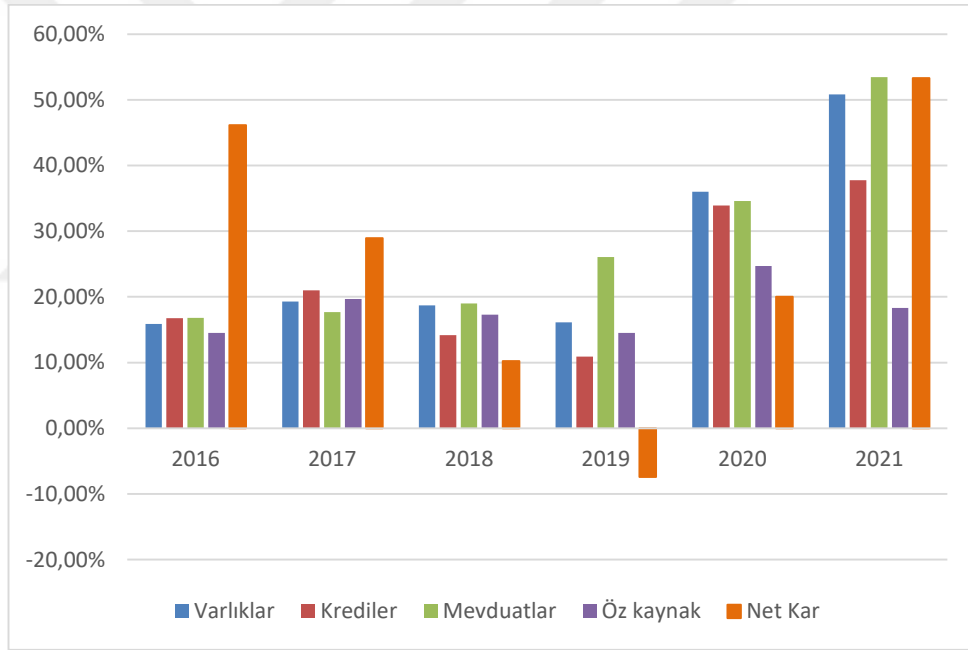
<https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds/serieMarket>, erişim tarihi: 01.01.2022

Tablo 7 ve 8’de ifade edildiği üzere 2018-2019 yılları arasındaki süreçte net karın azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni Grafik 11’de de görüldüğü üzere 2018 yılında Merkez Bankası tarafından belirlenen politika faiz oranının 2015-2021 yılları arasındaki en yüksek seviyeye ulaşmış olmasıdır (TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, erişim: 01.01.2022). 2019 yılından sonraki süreçte ise bu çıkış sistem içerisindeki bankaların mevduatlarını arttırıp karlarına pozitif etki etmiştir. Ülke içerisinde tasarruf sahibi olan şahıs ya da firmalar; sermaye piyasası yatırım araçları yerine faiz oranının yüksekliğinden dolayı banka mevduatlarını tercih etmişlerdir. Bu tercih sonrası yıllar içerisinde öz kaynakların payı da artmıştır. Tablo 9’da bir önceki yıla göre bilanço verilerinin yatay analizi verilmiştir.

Tablo 9. Bir önceki yıla göre bilanço verilerinin yatay analiz uygulaması

Yıllar	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Varlıklar	15,90%	19.30%	18.69%	16.14%	36.01%	50.83%
-Krediler	16%	20.99%	14.16%	10.90%	33.92%	37.78%
Yükümlülükler						
-Mevduatlar	16,70%	17.68%	18.99%	26.08%	34.59%	53.49%
Öz kaynak	14,50%	19.67%	17.27%	14.49%	24.69%	18.30%
Net Kar	46%	28.95%	10.20%	-7.41%	20.00%	53.33%

Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları, s.3, 2015-2021

Grafik 12. Bir Önceki Yıla Göre Bilanço Verilerinin Yatay Analiz Uygulamasının Histogramı

Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları, s.3, 2015-2021

Tablo 9 ve Grafik 12 incelendiğinde 2018 ve 2019 yıllarında bilanço kalemlerinde ciddi bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu durumun nedeni daha öncede ifade ettiğimiz gibi 2018 yılında yaşanan olumsuz ekonomik sürecin etkilerinin 2019 yılına da sirayet etmesidir, bu sebeple bankacılık sektörünün bilanço kalemlerinde düşüş

görülmüştür. Özellikle bankaların net karları 2019 yılında 2018 yılına göre azalma göstermiştir.

Bilanço verilerinden yola çıkarak dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise hesap kalemlerinin kendi iç oluşumlarının yıllara göre nasıl değiştiğidir. Yani ortak ölçeklendirme yöntemi olarak da bilinen dikey analiz yöntemine göre değerlendirmedir. Bilanço hesapları içerisindeki kalemlerin toplam hesaba oranını ifade eden dikey analiz yöntemi, aynı hesap içerisindeki kalemleri birbirleriyle kıyaslayarak analiz yapar. Tek tek hesap kalemlerine uygulanan bu analize dikey analiz denir. Örneğin; varlıklar hesabındaki krediler kaleminin 2015'teki tutarı ile 2016'daki tutarı aynı olsa bile oran olarak aynı olmayabilir. Bu değişimi belirleyip, yatay analizle birlikte yorum yapmak daha sağlıklı olacaktır. Tablo 10'da, 2015-2021 yılları için Tablo 7'de verilen bilanço kalemlerine dikey analiz uygulanmıştır.

Tablo 10. Bilanço Verilerine Dikey Analiz Uygulaması

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Varlıklar	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Krediler	63%	63%	64%	62%	59%	58.24%	53.20%
Yükümlülükler							
Mevduatlar	52%	53%	52,50%	52,60%	57%	56.57%	57.56%
Öz kaynak	11%	10%	11%	10,80%	10,70%	9.84%	10.00%
Net Kar	11.03%	13.91%	15.04%	13.96%	11.13%	9.82%	9.99%

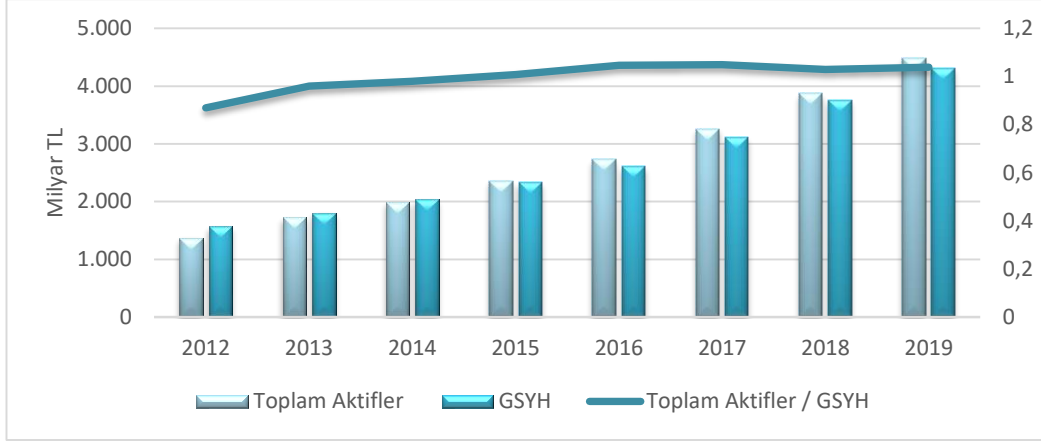
Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları, s.3, 2015-2021

Bilanço verilerinin dikey analizini gösteren Tablo 10'a bakıldığında yıllar içerisindeki oranların diğer yıllara ekseriyetle benzediği görülmektedir. 2015 yılından 2021 yılına kadarki 7 yıllık süreçte krediler kaleminin varlıklara oranının %63'ten %53.2'ye gerilediği, mevduat kaleminin varlıklara oranının %52'den %57.56'ya yükseldiği, öz kaynaklar kaleminin varlıklara oranının dengeli bir seyirle %11'den %10'a gerilediği ve net kar kaleminin varlıklara oranının ise %11.03'den, %9.99'a gerilediği görülmektedir. Varlıklara oranla net karın en yüksek olduğu yıl %15.04 ile 2017 yılıdır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında bilanço kalemlerindeki değişimlere dikey analiz yöntemiyle birlikte bakıldığında kalemler içi hesap hacimlerinin dengeli bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Birbirini takip eden yıllara uygulanan yatay analiz ve dikey analiz yöntemlerinin sonucunda; yatay analiz yöntemine göre hesap kalemleri çok yüksek artış göstermişlerdir. Dikey analiz yöntemine göre ise; hesap kalemlerinin buldukları hesaplar içerisindeki ağırlıkları kayda değer bir değişim göstermemiştir. Yani 2015 yılından 2021 yılına kadarki yedi senede, bankacılık sisteminin bilanço yapısında değişiklik olmamış, hesap kalemlerinde miktar artışı olmuştur. Bu artış genel olarak bankacılık sektörünün, bilanço yapısını bozmadan aktiflerini ve karını arttırarak büyüdüğünü göstermektedir.

2.1.4. Aktif Büyüklük Sıralamasına Göre Türk Bankacılık Sistemi

Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) bir ülkenin belirli bir dönem içerisinde yaptığı tüm üretimlerin maddi karşılığını ifade eden göstergedir. GSYH; tüketimler, yatırımlar ve devlet harcamalarının toplamının, ihracat ve ithalat arasındaki farkların toplanmasından elde edilir. Genel olarak ülke ekonomisinde bütçeyle veya cari açıkla ilgili herhangi bir araştırma yapılacağında GSYH kullanılır. Finans literatürüne ve yapılan çalışmalara bakıldığında, bankacılık sisteminin en önemli ölçütü olarak toplam aktifler/GSYH kullanılmaktadır. Bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin GSYH'ye bölünmesi ise bankaların aktif gücünü ve genel ekonomide ne kadar önemli olduklarını göstermektedir. Türkiye bankacılık sisteminde 2012-2019 yılları arası toplam aktifler/GSYH oranı Grafik 13'teki gibidir .

Grafik 13. Toplam Aktiflerin GSYH'ya Oranı

Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları, s.4, 2012-2021

Türkiye bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 2019 yılsonu için 1,05'tir. Yani bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü GSYH'den fazladır. Bu oran ne kadar fazla olursa; bankacılık sektörünün o kadar fazla ve gelişmiş olduğu kabul edilir. Grafiğe bakıldığında 2012 yılında 0,87 olan toplam aktifler/GSYH rasyosunun 2019 yılına gelindiğinde %19,5 artarak 1,04 olduğunu görülmektedir. Çalışmanın bir önceki bölümünde de değinilen; bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğündeki artışın, toplam aktifler/GSYH oranına da olumlu bir şekilde yansıdığı açıktır.

Bankacılık sisteminde; bilanço içerisindeki aktifler çoğunluk olarak krediler kaleminde, pasifler ise mevduat kaleminde oluşmaktadır. Banka bilançoları normal firma bilançolarından farklıdır ve farklı değerlendirilmelidir. Örneğin; bir bankanın bilançosunun aktiflerinde duran varlıkların çok olması banka açısından yararlı bir durum değildir. Çünkü banka duran varlıklarıyla faaliyet gösteren bir iş kolu değildir. Bu nedenle aktifler içerisindeki en büyük payı bankanın faaliyet alanının büyük bir bölümünü kapsayan krediler kalemi oluşturur. Bankaların aktif büyüklükleri, kredi büyüklüklerini gösterdiğinden ve kredi büyüklükleri de mevduat büyüklüklerine bağlı olduğundan (bu noktada mevduatın krediye dönüşme hızı önemlidir) bankaların büyüklük sıralamasında genelde aktif büyüklüklerine göre sıralama yapılır. Bilançoları esas alınarak aktif büyüklüklerine göre sıralamalar Tablo 11'de yer almaktadır (TBB Banka ve Sektör Bilgileri, erişim tarihi: 05.09.2021). Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların aktif karlılığını etkileyen faktörler analize edilecektir.

Tablo 11. Aktif büyüklüğüne göre banka sıralaması (Veriler milyon TL cinsindedir)

	Banka	Kuruluş Yılı	Toplam Aktifler	Toplam Krediler*	Toplam Mevduat	Toplam Özkaynaklar	Ödenmiş Sermaye	Net Dönem Kar/Zararı	Bilanço Dışı Hesaplar
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1863	649,756	447,983	447,251	70,065	6,100	6,187	2,586,038
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924	468,059	289,244	295,922	58,873	4,500	6,068	1,403,214
3	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938	457,045	309,208	297,734	32,197	1,250	1,720	1,760,198
4	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954	419,426	292,091	251,531	33,026	2,500	2,802	4,195,762
5	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946	391,152	251,165	248,751	53,766	4,200	6,159	2,063,102
6	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944	387,496	240,464	222,790	41,188	8,447	3,600	2,233,141
7	Akbank T.A.Ş.	1948	360,501	203,834	224,055	54,382	5,200	5,417	1,834,015
8	QNB Finansbank A.Ş.	1987	181,681	118,972	105,626	16,685	3,350	2,622	1,310,114
9	Türk Eximbank	1987	162,883	143,360	0	9,080	7,160	1,432	293,136
10	Denizbank A.Ş.	1997	156,478	105,801	100,299	17,720	3,316	1,336	993,245
11	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927	107,350	69,218	72,194	9,721	2,204	1,070	344,610
12	ING Bank A.Ş.	1984	57,145	34,707	39,208	8,231	3,486	1,476	339,417
13	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	1950	42,000	31,295	0	5,667	2,800	702	603,623
14	İller Bankası A.Ş.	1933	36,088	28,414	0	20,955	16,871	1,782	24,192
15	HSBC Bank A.Ş.	1990	34,947	17,568	27,801	3,080	652	470	340,159
16	Odea Bank A.Ş.	2011	32,667	19,308	22,097	3,300	3,289	71	201,372
17	Şekerbank T.A.Ş.	1953	30,596	21,822	24,548	1,977	1,158	-684	711,957
18	Alternatifbank A.Ş.	1991	28,945	18,033	16,124	2,345	1,731	172	117,762
19	Fibabanka A.Ş.	1984	21,886	14,477	13,567	1,656	941	212	248,330
20	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	1975	19,376	15,128	0	2,356	850	447	41,280
21	Burçan Bank A.Ş.	1991	18,893	13,816	11,563	1,919	1,535	139	139,431
22	ICBC Turkey Bank A.Ş.	1986	18,191	9,088	10,614	1,260	860	41	47,664
23	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	1998	17,856	8,153	0	1,956	1,194	342	88,723
24	Anadolubank A.Ş.	1996	17,558	12,861	13,629	2,777	600	387	151,200
25	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1995	16,709	157	0	2,285	600	616	4,171,157
26	Intesa Sanpaolo S.p.A.	2013	14,212	11,116	6,215	1,596	677	335	256
27	Citibank A.Ş.	1981	12,852	4,185	9,927	2,523	34	740	64,770
28	MUFG Bank Turkey A.Ş.	2012	10,878	7,107	4,408	1,029	528	179	11,200
29	Arap Türk Bankası A.Ş.	1977	4,958	1,730	2,456	1,053	440	166	4,656
30	Turkland Bank A.Ş.	1991	3,901	2,318	3,105	112	650	-448	15,598
31	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1958	3,439	1,902	158	710	461	135	3,191
32	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1998	3,309	2,195	0	436	300	68	9,778
33	Deutsche Bank A.Ş.	1988	2,742	1,042	1,533	741	135	146	52,632
34	Rabobank A.Ş.	2013	1,734	771	0	981	684	135	1,894
35	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1987	1,726	1,061	0	532	500	26	2,487
36	Bank of China Turkey A.Ş.	2017	1,677	568	76	1,446	1,051	194	1,941
37	Turkish Bank A.Ş.	1981	1,465	1,096	1,027	212	175	0	17,192

Tablo 11. Aktif büyüklüğüne göre banka sıralaması (Veriler milyon TL cinsindedir)

38	Bank Mellat BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1984	1,023	69	549	459	200	35	2,083
39	JPMorgan Chase Bank N.A.	1998	928	679	0	309	337	2	8,556
40	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	1984	699	0	88	583	100	92	302
41	GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1992	593	30	0	510	50	109	360
42	Habib Bank Limited	1998	328	280	0	258	50	57	11,225
43	Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1982	221	71	102	79	30	7	282
44	Société Générale (SA)	1998	178	77	0	156	60	17	260
45	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1989	171	0	7	64	135	-2	705
46	Adabank A.Ş.	1990	110	0	0	98	40	20	0
47		1984	60	0	0	57	80	4	1
	Toplam		4,201,885	2,752,465	2,474,956	470,410	91,510	46,605	26,452,210

Kaynak: TBB, https://www.tbb.org.tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Aktif_Buyukluklerine_Gore_Banka_Siralaması/3846 , erişim tarihi: 05.09.2021

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. 649.756 milyon TL ile bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin %15,5'ini oluşturarak aktif büyüklüğü en fazla olan bankadır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın aktiflerinin %69'unu krediler kalemi oluşturmaktadır. Bankanın krediler kalemi tutarı ile mevduat kalemi tutarı birbirine çok yakındır. Bu durum mevduatların krediye dönüşebilmekte sıkıntı çekmediği sonucunu vermektedir. Net dönem karı açısından da Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 6.187 milyar TL ile bankacılık sektöründe liderdir.

Aktif büyüklüğü açısından Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nı, 468.059 milyar TL ile toplam sektörün aktiflerinin %11'ini kapsayan Türkiye İş Bankası izlemektedir. Türkiye İş Bankası'nın aktiflerinin %61'ini krediler kalemi oluşturmaktadır. Mevduat tutarı krediler tutarına yakın olup, mevduatın krediye dönüşme oranı sektör ortalamasıyla tutarlıdır. Net kar açısından bakıldığında ise; Türkiye Cumhuriyeti İş Bankası 6.068 milyar TL ile bankacılık sektöründe 3. sırada yer almaktadır.

Tabloda önem teşkil bir diğer banka ise Türkiye Garanti Bankası A.Ş.'dir. Aktif büyüklüğü açısından 5. olan banka, net kar açısından 2. sıradadır. Bu durum bize bankanın faiz gelirlerinin yüksek olduğu ve bilanço dışı kalemlerden iyi verim aldığını

göstermektedir. Bankanın kredileri toplam aktiflerinin %64'ünü oluşturmaktadır. Mevduat tutarı ise kredi tutarıyla orantılıdır.

Aktif büyüklük sıralamasına bankaların fonksiyonları açısından bakıldığında; listenin ilk 5 sırası mevduat bankalarından oluşmaktadır. Listenin ilk 10 sırasına baktığımızda ise 9 adet mevduat bankası ve 1 adet yatırım ve kalkınma bankası mevcuttur. Aktif büyüklüğü sıralamasında ilk 10'a giren yatırım ve kalkınma bankası Türk Eximbank'tır.

Aktif büyüklük sıralamasına banka sahipliği açısından bakıldığında; ilk 5 bankadan 3'ü kamu sermayeli, 1'i özel sermayeli Türk bankası ve diğeri de yabancı sermayeli bankadır. İlk 10 sıra incelendiğinde ise; 4 kamu sermayeli banka, 3 yabancı sermayeli banka ve 3 tane özel sermayeli banka görülmektedir. Aktif büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde; kamu sermayeli bankalar arasında Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, özel sermayeli bankalar arasında Türkiye İş Bankası, yabancı sermayeli bankalar arasında ise Türkiye Garanti Bankası birinci sıradadır.

2.1.5 Türk Bankacılık Sisteminde Yerli ve Yabancı Banka Ayrımı

2020 yılı itibariyle Türk bankacılık sistemi içerisinde; 34 adet mevduat bankası, 14 adet kalkınma ve yatırım bankası ve 6 adet katılım bankası bulunmaktadır. Sistem içerisinde bulunan bu bankalar; sahipliklerine yani sermaye kaynaklarına göre sınıflandırıldığında yerli ve yabancı bankalar ayrımı ortaya çıkmaktadır. Yerli bankalar; yurtiçi özel sermaye veya kamu sermayesi ile kurulan bankaları temsil ederken, yabancı bankalar yurtdışı kaynaklı, yabancı sermaye ile kurulan bankaları temsil eder.

2.1.5.1. Yerli Bankalar

Türkiye bankacılık sisteminde; 3 tane kamusal sermayeli mevduat bankası, 9 tane özel sermayeli mevduat bankası, 3 tane kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankası ile 7 adet özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere 23 tane yerli banka bulunmaktadır (6 adet katılım bankası sayılmamıştır). TBB'nin 2020 raporuna göre Türkiye'deki yerli bankalar Tablo 12'de sıralanmıştır .

Tablo 12. Türkiye’de faaliyette bulunan yerli bankalar

Yerli Mevduat Bankaları	Yerli Yatırım ve Kalkınma Bankaları
- Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	-Kamusal Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	İller Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Türk Eximbank
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.
-Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	-Özel Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları
Adabank	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Akbank T.A.Ş.	D Yatırım Bankası A.Ş.
Anadolubank A.Ş.	Diler Yatırım Bankası A.Ş.
Fibabanka A.Ş.	Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.	G.S.D Yatırım Bankası A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.	İstanbul Takas ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Sayıları Raporu, s.5-8, 2020

2.1.5.2. Yabancı Bankalar

Türkiye bankacılık sisteminde; 21 adet yabancı sermayeli mevduat bankası, 4 adet yabancı sermayeli yatırım ve kalkınma bankası olmak üzere toplam 25 adet yabancı banka vardır. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının 16 tanesi Türkiye’de kurulmuş, geri kalan 5 tanesi ise yurtdışı menşeli olup Türkiye’de şube açmıştır. Tablo 13, 2020 TBB verileri ile oluşturulmuştur ve Türk bankacılık sistemindeki yabancı bankaları göstermektedir .

Tablo 13. Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bankalar

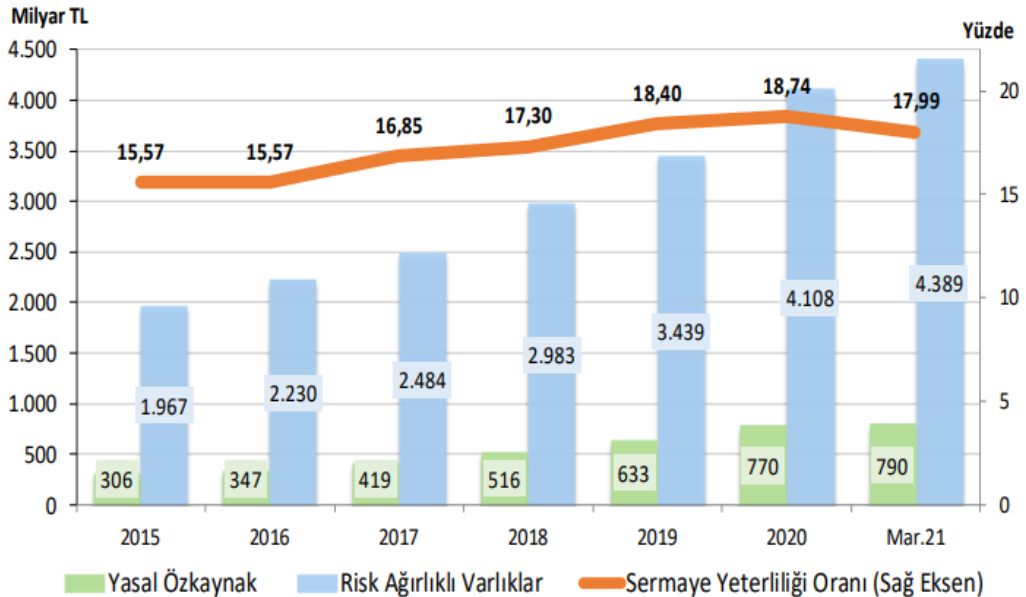
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	Yabancı Sermayeli Yatırım ve Kalkınma Bankaları
Alternatif Bank A.Ş.	Bank of America Yatırım Bank A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.	BankPozitif Kredi ve Kalkınma bankası A.Ş.
Bank of China Turkey A.Ş.	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.
Citybank A.Ş.	
Denizbank A.Ş.	
Deutsche Bank A.Ş.	
HSBC Bank A.Ş.	
ICBC Turkey Bank A.Ş.	
ING Bank A.Ş.	
MUFG Turkey Bank A.Ş.	
Odea Bank A.Ş.	
QNB Finansbank A.Ş.	
Rabobank A.Ş.	
Turkland Bank A.Ş.	
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	
Bank Mellat	
Habib Bank Limited	
Intesa Sanpaolo S.p.A.	
JPMorgan Chase Bank N.A.	
Société Générale (SA)	

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Sayıları Raporu, s.5-8, 2020

2.1.6 Türk Bankacılık Sisteminde Sermaye Yeterlilik Oranı

Finans dünyasında ortak bir istatistik veri olarak kabul edilen sermaye yeterliliği oranı; bankaların öz kaynakları ile bulundukları risk ağırlıklı varlıkların oranıdır. Sermaye yeterliliği oranı hesaplanırken; payda toplam öz kaynaklar yer alırken, paydada ise yer alan risk grubu; kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riskidir. “Sermaye yeterliliği standart oranı (SYR), öz kaynaklar toplamının kredi riskine esas tutar, operasyonel riske esas tutar ve piyasa riskine esas tutar toplamından oluşan toplam riske esas tutara (TRET) bölünmesi suretiyle bulunan yüzdesel değeri ifade etmektedir .

Sermaye yeterliliği hesaplamasında, risk ağırlıklı varlıkların %87'si kredi riskine esas tutardan, %9'u operasyonel riske esas tutardan ve %4'ü piyasa riskine esas tutardan oluşmaktadır. Bu oranın hesaplanma amacı; riskleri dikkate alarak bankacılık sisteminin sorunsuz bir şekilde çalışmasını sağlamak ve kriz benzeri durumları öngörmektir. Sermaye yeterlilik oranı sayesinde sistem içerisindeki bankalar belirli bir miktarın üzerinde öz kaynak bulundurmaya zorlanırlar. Basel kriterleriyle zorunluluk haline gelen sermaye yeterlilik rasyosunun alt sınırı %8'dir ancak BDDK, %12 oranının bankacılık sistemi için daha sağlıklı olacağını düşünmektedir. Türk bankacılık sektörünün 2020'de sermaye yeterlilik oranı %18,74 olarak, 2015 yılından bu yana en yüksek yeterlilik oranına ulaşmıştır. 2021 yılında sermaye yeterlilik oranı %17,99 olarak gözlemlenmekle birlikte banka sahipliği yani sermaye türü sınıflandırılmasında ise; kamu bankaları %17,53, özel yerli bankalar %18,34, yabancı bankalar ise %18,25 sermaye yeterlilik oranına sahiptirler. Özel yerli bankalar ve yabancı bankalar, sektör ortalaması olan %17,99'u geçerken, kamu bankaları sektör ortalamasının altında kalmıştır. Bankaları fonksiyon gruplarına göre ayırdığımızda ise; mevduat bankaları %17,63, katılım bankaları %16,62, kalkınma ve yatırım bankaları ise %24,63 sermaye yeterlilik oranına sahiptirler. Grafik 14'te 2015-2021 yılları arası Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranları verilmiştir .

Grafik 14. Sermaye Yeterlilik Oranı

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektör Raporu, Bankacılık Verileri, s.21, 2021 Mart, BVTS

Grafikten de anlaşıldığı üzere Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranı %12'nin üzerindedir. Bu durum bize bankacılık sisteminin güçlü bir sermaye yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle; herhangi bir ekonomik yahut bankacılık krizinde, bankalarımız likidite sıkıntısı çekmeyecek ve finansal zorluk yaşamayacaklardır.

2.1.7. Türk Bankacılık Sisteminin Finansal Kaynakları

Günümüz dünyasında bankacılık sektörü, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonominin yapı taşıdır. Finansal sektör içerisinde payı en yüksek olan sektör bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü; reel sektör ile finansal sektör arasında, aracı kurum görevini üstlenerek sektörlerin ihtiyaçlarını karşılıklı olarak gidermelerini sağlar. Yani hem reel sektöre hem de finansal sektöre kaynak sağlar. Böyle bir yapı içerisinde yaşanan ekonomik gelişmeler bankacılık sektörünü doğrudan etkiler. Bu gelişmeler sektörün bilanço yapısını, karlılık oranlarını ve faaliyet döngüsünü şekillendirir. Bu nedenle mikro ekonomik ve makroekonomik kararların bankacılık sektörünü dikkate alarak verilmesi gereklidir. Aksi halde bankacılık sektöründe yaşanan bir kriz, sistemik riski yüksek düzeylere çıkaracak ve reel sektör başta olmak üzere tüm ülke ekonomisini hatta küresel ekonomiyi etkileyecektir.

Güçlü bir bankacılık sisteminin mevcudiyeti, yaşanan ekonomik krizlerin hafif atlatılmasını sağlar. Güçlü bankacılık sistemi; bankaların bilanço yapısından denetimlerine kadar uzanan geniş bir skalayı kapsamaktadır. Bu unsurların bazıları bankaların kendi kararları ile şekillenirken, bazıları ise denetleyici ve düzenleyici kuruluşların koyduğu kurallar neticesinde şekillenir. İç ve dış denetimi sistematik bir şekilde çalışan bankacılık sektörlerinde; tüm organizasyon belirli durumlarda etkin bir şekilde aksiyon üreterek, sektörü krizlere ve yaşanabilecek risklere karşı koruyabilir .

Yakın geçmişte yaşanan ve bankacılık sektörünü derin etkileyen iki olay mevcuttur. İlki 2000 yılı ekonomik krizinin 2001 yılında bankacılık krizine dönüşmesi ve sektörü tamamen değiştirmesidir.

2000 yılı Kasım ayında başlayan likidite krizi bankacılık sektörünü etkilemiş, faiz oranlarını aşırı derecede arttırmış ve bankaların mali tablolarında bozulmalara yol açmıştır. Kasım ayı sonrası yapılan müdahaleler ile sektör az da olsa rahatlamış ancak 2001 Şubat ayına uzanan dönem içerisinde; cari açık gibi ekonomik verilerin kötü gelmesi, faiz oranlarının istenilen düzeyde seyretmemesi ve TL'nin aşırı dalgalanması finansal sektörleri etkilemiş, siyasi olaylar neticesinde büyük bir ekonomik krize yol açmıştır. Çıkan kriz ile faiz ve kur aşırı derecede yükselmiş, döviz borcu olan bankalar borçlarını ödemekte zorlanmışlardır. Aynı zamanda yükselen mevduat faizleri de bankaların ödeme gücünü düşürmüştür. Kriz döneminde birçok banka zorluk yaşamış; 2000 yılında 11, 2001 yılında 6 banka TMSF' ye devrolmuştur. Yaşanan gelişmeler üzerine bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programı çerçevesinde sektöre yeni düzenlemeler getirilmiştir. BDDK tarafından üzerinde durulan bu düzenlemeler şunlardır:

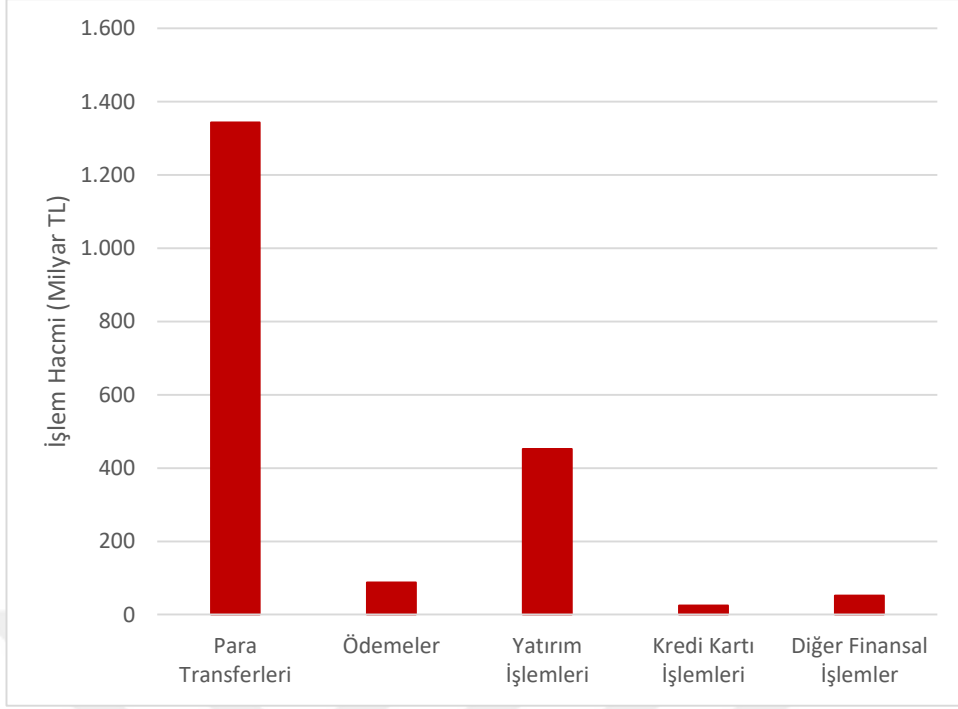
- Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması,
- Özel bankaların mali durumlarının güçlendirilmesi,
- TMSF' ye devrolan bankaların çözüm süreçlerinin uzamaması,
- Sektörü etkin hale getirecek düzenlemelerin yapılması.

Yakın geçmişimizde bankacılık sektörünü etkileyen ikinci olay ise 2008 küresel finans krizidir. ABD'den başlayarak tüm dünyaya yayılan kriz, sektör olarak en çok bankacılık sektörünü etkilemiştir. Bir başka adı mortgage krizi olan 2008 küresel finans krizi; konut kredisi olan mortgagelerin özensiz bir şekilde ve çok fazla sayıda verilmesi, kredilerin riskli hale gelmesi, verilen bu kredilere ait türev araçların tezgah üstü piyasalarda el değiştirmesi (sub-prime mortgage) ile denetçi ve kredi derecelendirme kuruluşlarının bozulan sistemi analiz edememeleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde 2001 krizi sonrası bankacılık sektörüne getirilen yenilikler ve alınan önlemler sonucu 2008 küresel krizi Türkiye bankacılık sistemini çok etkilememiştir. Aynı zamanda bankacılık sistemimizde, ABD ve gelişmiş ülkelerde bulunan sub-prime mortgage kredisi sistemi olmaması büyük bir krizin yaşanmamasına yol açmıştır. 2002 ve 2007 yılları arası bankacılık sistemimizde yapılan reformlar güçlü bir bankacılık sektörü oluşturmuş, sağlamlaşan sektörde krizin etkisini en aza

indirmiştir. Kriz sürecinde; BDDK ve merkez bankasının almış olduğu anlık önlemler faydalı olmuştur. BDDK; bankaların öz sermayelerini güçlendirmek için kar dağıtım oranlarına sınırlama getirmiş, karşılıklar ve alacaklar için yeni düzenlemeler yapmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ise, piyasadaki etkinliğini arttırarak döviz alım satım hacmini yükseltmiş, faiz oranlarını düşürmüş, karşılık ve reeskont oranlarını değiştirmiştir. 2008 küresel finans krizi ile tüm dünyada bankacılık sektörü yenilenmiş, riskler önem kazanarak bu risklere göre mali yapılanmalar ve denetimler sıkılaştırılmıştır.

Ekonomi tabanlı olan gelişmelerin haricinde bankacılık ve finans sektörünü en çok etkileyen gelişme, bilgi teknolojisinin finansal dünyaya girmiş olması ve bankacılık anlayışını değiştirmiş olmasıdır. Finansal teknoloji ile şubeler yerlerini internet bankacılığı ve mobil banka uygulamalarına bırakmıştır. Yapay zeka ile çalışan uygulamalar, personel tanımını zaman içerisinde değiştirmekte ve reel personel ile şubelerin yerini almaktadır. Türkiye bankacılık sistemi içerisinde de birçok bankanın internet bankacılığı ve mobil banka uygulaması mevcuttur. Zaman içerisinde teknolojinin gelişimi ve alışkanlıkların değişimi ile müşteriler tarafından ilgi görmekte ve bu ilgi günden güne artmaktadır. Türkiye’de internet bankacılığı hizmeti veren 27 banka, mobil bankacılık hizmeti veren ise 22 banka mevcuttur Grafik 15’de de görüleceği üzere EFT, havale ve döviz transferi işlemlerini kapsayan para transferleri işlemleri, 1 trilyon 344 milyar TL işlem hacmi ve 62 milyon işlem adedi ile finansal işlemler arasında en büyük paya sahip olmuştur (finansal işlem hacminin yüzde 69’u)

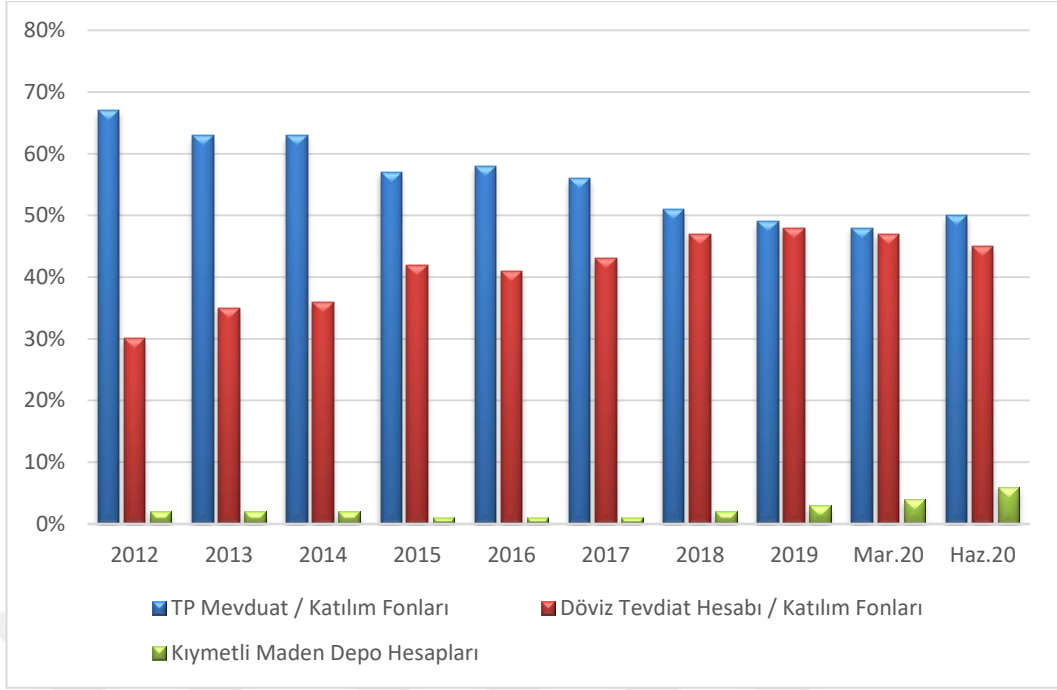

Grafik 15. İnternet Bankacılığında Finansal İşlemler

Kaynak: TBB., Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri, https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Dijital,_Internet_ve_Mobil_Bankacilik_Istatistikleri/4001 (Erişim Tarihi: 4 Mart 2022).

2.1.8. Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Yapısı ve Mevduatın Krediye Dönüşümü

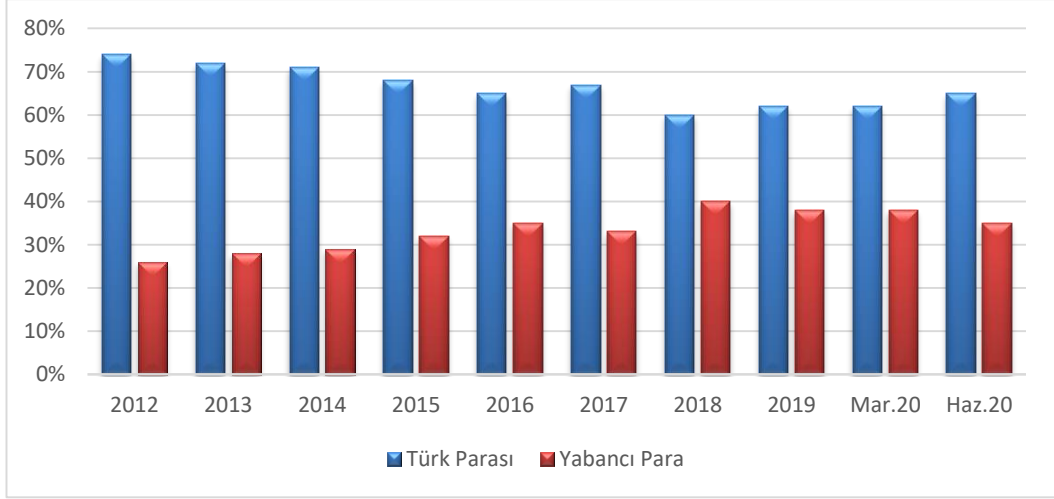
Bankacılık sisteminde bankaların temel görevlerinden biri topladıkları mevduatı, kredi olarak piyasaya arz etmeleridir. Bir mevduatın krediye dönüşme oranı o bankacılık sisteminin ne kadar işlevsel olduğunu göstermektedir. Tasarrufların az olduğu bir ülkede bankalar mevduat toplayamadıklarından kredi vermekte zorlanır ve yurtdışı kaynaklara başvurarak, yani borçlanarak kredi verirler. Bu nedenle mevduatların krediye dönüşme oranı, bankacılık sisteminin kendi kendine yetebilme gücünü gösterdiğinden önem teşkil eder. Mevduat ve kredi verileri Grafik 16’da görülmektedir.

Grafik 16. Mevduat Dağılım Oranı

Kaynak: BDDK Sektör Raporu, s.18., 2020 Haziran

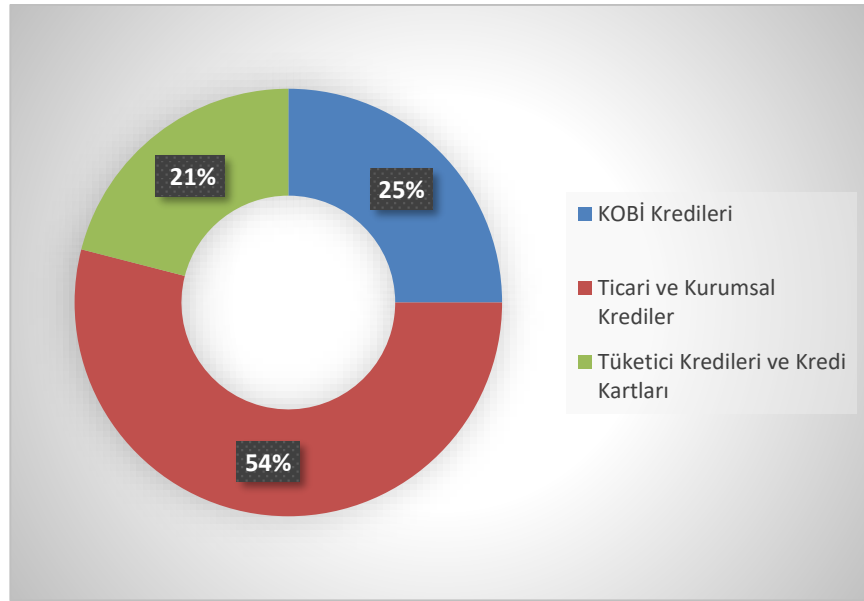
Grafik 16’da görüldüğü üzere BDDK 2020 verilerine göre bankacılık sistemindeki toplam mevduatın, 1.527 milyar TL’si TP mevduat/katılım fonlarından, 1.364 milyar TL’si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve 169 milyar TL’si kıymetli maden hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatlara çeşit açısından bakıldığında; %50’si TP mevduat/katılım fonlarından, %45’i döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve %5’i kıymetli maden depo hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatlara türleri açısından bakıldığında ise; %60’ı gerçek kişi mevduatından, %37’si ticari ve diğer kuruluşlar mevduatından ve %3’ü resmi kuruluşlar mevduatından oluşmaktadır. Açılış vadelerine göre sınıflandırma yapılırsa, toplam mevduat içerisinde vadesiz mevduatın payı %32 ve 1-3 ay arası mevduatın payı %44’dür. . 2020 verilerine göre mevduatın krediye dönüşüm oranı %100.055’tir. Mevduatların krediye dönüşüm oranı pandemi öncesi %105,13 iken bu oran pandemi sürecinde %101,27’ye düşmüştür .

Grafik 17. Kredilerde TP ve YP Dağılımı

Kaynak: BDDK Sektör Raporu, s.10, 2020 Haziran

Grafik 17, 2012-2020 yılları için krediler ve kredilerin içerisindeki yabancı para ve Türk parası dağılımını göstermektedir. 2020 döneminde, 3.258 milyar TL olan toplam kredi tutarının 2.113 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 1.145 milyar TL'si yabancı para kredilerden oluşmaktadır. 2020'de kredilerin içerisinde Türk parasının payı %65 iken yabancı paranın payı %35 olduğu görülmektedir. Grafik 18'e göre kredilerin içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %54, KOBİ kredilerinin payı %25 ve tüketici kredilerinin (kredi kartları dâhil) payı %21'dir .

Grafik 18. Kredilerin Dağılımı

Kaynak: BDDK Sektör Raporu, s.10, 2020 Haziran

2.2. Türk Bankacılık Sisteminde Temel Sorunlar

Türk bankacılık sisteminin geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanan köklü bir yapıya sahiptir. Özellikle son yirmi veya otuz yıllık süre zarfında bankacılık sektörü Türk finans sistemi içerisinde öncü konuma sahip olmuştur. Türk bankaları yeniden yapılanma ulusal ve uluslararası piyasalarla koordinasyon içerisinde olmak için çabalar harcamaktadır. Bankacılık sistemi, hem kurumsal hem de mali yapıları açısından her geçen gün büyüyen ve gelişen bir yapı içerisinde. Bu gelişmeler çerçevesinde Türk bankacılık sisteminin gelişimini etkileyen bazı sorunlar mevcuttur. Bankacılık sistemi içerisinde yaşanan sorunlar, hem ülkenin içerisinde meydana gelen problemler hem de uluslararası finansal piyasalarda yaşanan sıkıntılardan meydana gelebilmektedir. Bu sorunlara neden olan kaynakları birbirinden ayırmak tam olarak kolay olmasa da genel olarak bu nedenler belirlenebilmektedir. Bankacılık sisteminde meydana gelen sorunların başlıca kaynağı ülkenin ekonomik yapısı nedeniyle meydana gelen sorunlar ve uluslararası finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerdir (Yavuz, 2017, s. 26)

Türk bankacılık sistemi özellikle 1980 yılından sonra ekonomide uygulanan liberal politikalar ve uygulamaları sonrasında karşılaşılan temel sorunlar; yüksek kaynak maliyeti, ekonomik istikrarsızlık, haksız rekabet koşulları, öz kaynakların yetersizliği ve teknolojiye hızlı gelişmeler şeklinde sıralanabilir. Bu sorunlara ek olarak denetim yetersizliği, kamu bankalarının sektör içerisindeki ağırlığının fazla olması ve görev zararları, holding bankacılığı, kamunun finansal sistemdeki belirleyiciliği gibi faktörlerde eklenmiştir (Sakarya, 2006, s.23)

Bankacılık sisteminde, bankaların karşılaştıkları sorunlar genellikle; sektörün yapısından kaynaklanan sorunlar, ekonomik ve mali sorunlar ve bankacılık sektöründe yaşanan krizler olarak incelenebilir. Türk bankacılık sisteminin karşılaştığı sorunlar ele alındığında, yıllar itibariyle bankalar bu sorunların hepsi ile karşılaşmıştır. Türk ekonomisinin 2001 yılında yaşadığı kriz sonrası bankacılık sisteminde yapılan reformlar ve tedbirler, bankacılık sisteminin sorunlar karşısında daha güçlü durmalarına olanak sağlamıştır.

Türk bankacılık sisteminin önemli sorunlarından birisi de enflasyondur. Enflasyon bankaların kaynak maliyetlerini artmasına neden olup kredi faiz oranlarını yükseltmektedir. Enflasyon oranlarının devamlı değişiklik gösterdiği bir ortamda bankacılık sistemine yönelen vadeli mevduatlar kısa vadeli olmak zorunda kalacaktır. Bankalar kendilerini korumak için müşterilerine orta ve uzun vadeli krediler vermekten kaçınacaklardır. Fonların kısa vadeli yatırımların uzun vadeli olması durumunda bankalar fonların aktif ve pasif yönetimde başarı sağlasalar da bankacılık sisteminde nakit sıkıntısı sorunu ile karşılaşacaklardır. Bu durum bankacılık sektörü açısından çok önemli ve ciddi bir sorundur. Bu sorunun sonucunda bankalar ödemelerini yerine getiremeyeceklerdir. Bankacılık sektöründe bulunan bir bankanın dahi ödeme gücü çekmesi durumu, bankacılık sistemine yayılarak krize neden olabilmektedir .

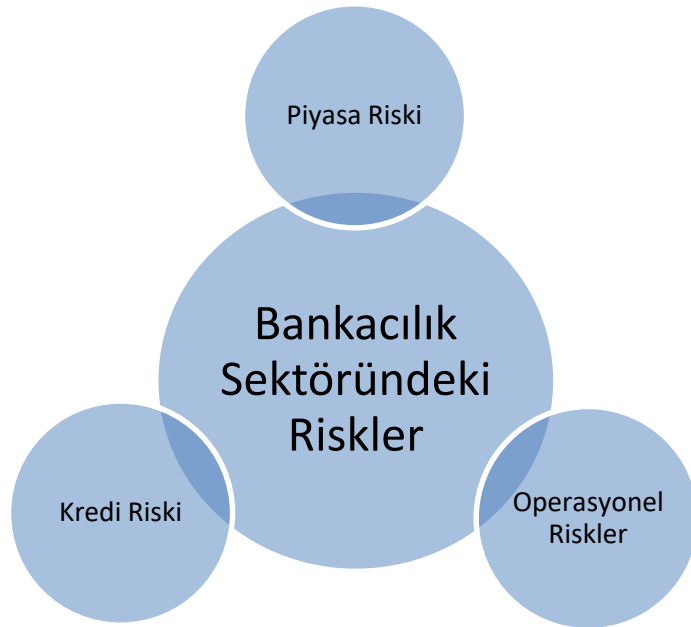
Bankacılık sisteminde yaşanan sorunların en büyük ana neden makroekonomik istikrarsızlıktır. Piyasalarda yaşanan durgunluk, döviz kurundaki oynamalar ve faiz oranlarındaki değişikliklerden bankacılık sistemi olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Bu durum sonunda bankaların ödemeler dengesinin bozulması ve görevlerini zamanında gereği gibi yerine getirememesi gibi nedenlere yol açacaktır. Aynı zamanda arz ve talepteki ani değişiklikler, temel istikrarsızlık ve yüksek enflasyon gibi unsurlar ekonomik istikrarsızlığın devamında meydana gelen sorunlardır (Eroğlu, 2006, s. 37)

Türk bankacılık sisteminde bulunan bankaların önemli sorunlarından biri de öz kaynaklarının yetersiz olmasıdır. Öz kaynak yetersizliğine neden olan faktör, bankacılık sektöründe aktif büyüklükleri ve sermaye yapısı açısından küçük ölçekli bankaların büyük ölçekli bankalara kıyasla daha fazla yer almalarıdır. Küçük ölçekli bankaların toplam aktifleri ve sermaye büyüklükleri oldukça yetersiz hem ulusal hem de uluslararası bankalar açısından değerlendirildiğinde rekabet edebilmeleri güçtür. Bu nedenle küçük ölçeğe sahip bankaların birleşme yoluyla aktif ve sermaye yapılarını güçlendirerek hem rekabet hem de ortaya çıkabilecek sorunlarla mücadele gücünü artıracaklardır. Bankanın öz kaynak yapısı ne kadar güçlü ise karşılaşılan sorunları direnme gücü o kadar yüksek olacaktır

Günümüzde teknolojideki hızlı gelişmeler bütün sektörleri etkisi altına aldığı gibi bankacılık sektörünü de etkisi altına almıştır. Bankacılık sektörü açısından teknolojideki gelişmeler değerlendirildiğinde, hem olumlu hem de olumsuz yönleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişmelerin çok hızlı olması bu hıza ayak uyduramayan bankalar açısından sorun teşkil etmektedir. Bankaların teknolojik gelişmelere ciddi bütçeler ayırmaları gerekmektedir. Bu durum bankalar açısından büyük bir sorundur.

2.3. Türk Bankacılık Sisteminde Finansal Riskler

Bankacılık sektörü, doğası gereği içerisinde birçok risk barındırmaktadır. Finansal piyasaların gelişmesi ve büyümesi sonucunda, bankacılık sektörü de risklerden minimum düzeyde etkilenmek için kendisini geliştirmek ve yenilemek zorunda kalmıştır. Finans sektöründe risk bitirilebilen değil yönetilebilen bir unsurdur. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi bankacılık sektörü bakımından riskler üç farklı grupta toplanabilir.

Şekil 6. Bankacılık Sektöründeki Riskler

Küreselleşme ile birlikte dünyada ve Türkiye’de bankaların kredi portföylerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler hem olumlu hem de olumsuz yönde olmuştur. Olumsuz yöndeki değişikliklerde portföylerdeki bozulmalar, türev piyasalardaki bozulmalar, faiz oranlarındaki olumsuz değişimler nedeniyle bankalar ciddi kayıplar yaşamaktadırlar. Günümüz bankacılık sisteminde bir bankanın almış olduğu risk sektördeki diğer bankaları da etkisi altına almaktadır.

Türkiye finansal sisteminde yer alan bankaların tarihi incelendiğinde meydana gelen banka iflaslarının birçoğunda dışsal faktörlerin etkili olmasına rağmen büyük oranda içsel problemlerden ve risk yönetim sistemlerinin yeterli bir şekilde uygulanmamasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir (Canbaş v.d, 2007)

2.3.1. Piyasa Riski

Mali piyasalarda zaman içerisinde belirli bir neden olmaksızın ve bir nedene bağlı olarak pazar fiyatlarında ortaya çıkan büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlere bağlı olarak yatırımcıların davranışları da değişmektedir. Eğer Pazar fiyatlarında olumsuz bir durum yaşanması halinde piyasa riski oluşmaktadır. Mali piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan hisse senedi, faiz oranı ve döviz kurlarındaki fiyat değişimleri; hisse senedi riski, faiz oranı riski ve döviz kuru riskini de beraberinde getirmektedir. Piyasa riski; faiz oranı riski, hisse senedi riski, döviz kuru riski, likidite riski ve piyasa fiyat ve oranlarına dair diğer riskler olarak sınıflandırılabilir.

Bankacılık sektöründe piyasa riski, bankaların aktif ve pasiflerinde yer alan varlıkları ve yükümlülüklerini uzun vadede yatırım ve fonlama hedefleri haricinde kısa vadede kar sağlamak amacıyla aktif olarak kullanmaları yani alım ve satım yapmaları halinde meydana gelmektedir .

Ekonomik ya da politik istikrarda yaşanan olumsuz gelişmeler (uluslararası ya da bölgesel politik krizler, petrol fiyatlarındaki değişimler vb.) ve küresel mali baskılar, piyasa riskinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumun sonucunda piyasada fiyatlar genel seviyesinde değişimler meydana gelmektedir. Tüm bu sebeplere bakıldığında bankacılık sektöründe piyasa riskinin görülmesi olasıdır.

2.3.2. Kredi Riski

Kredi riski bankalar tarafından faiz geliri elde etmek amacıyla verilen tahvil ve kredilerden doğan alacaklarının zamanında veya tam olarak tahsil edilememesi durumunda ortaya çıkan risk türünü ifade etmektedir. Bankacılık sektöründe kredi veya tahvillerden doğan alacakların ödenmemesi kadar geç ödenmesi de problem yaratmaktadır.

Kredi riskinin ortaya çıkmasında en önemli figür kredi verilen müşterilerdir. Müşterilerin kredi ödeme gücü yalnızca müşterilerin önceki kredilerini zamanında ödemeleri ve maddi varlıklarına değil aynı zamanda sahip olduğu işletmenin Pazar payına, ürettiği ürünlerin üretim kalitesine de bağlıdır. Bu sebeple müşterilerin kredibilitelerine bakarak kredi verilip verilmeyeceğine karar vermek bankalar için yapılabilecek en büyük hatalardan biri olacaktır.

Kredi riskinin ortaya çıkmaması için bankaların tüm müşterilerinin kredilerini zamanında ve tam olarak ödemesi gerekmektedir. Ne var ki bu durum hayatın olağan akışına uygun değildir. Her banka her zaman kredi riskine sahiptir, yalnızca bu riski minimize edebilir.

Bankalar kredi riskini minimize edebilmek için müşterilerin kredibiliteleriyle beraber yakın çevrelerinin kredibiliteleri ve müşteriye ait soyut unsurları da göz önünde bulundurarak rasyonel bir kredi fiyatlandırması yapmalıdır. Türk bankacılık sisteminde bulunan bankalar kendi kredi analiz birimleri aracılığıyla kredi riskini hesaplayarak, kredi limiti koyarak ve kredi çeşitlendirmesi yaparak bu riski minimize etmeye çalışsa dahi günümüzde kredi riski hala bu sektörün en büyük problemleri arasındadır.

2.3.3. Operasyonel Risk

Bankaların operasyonları üstel olarak büyüyen teknolojik gelişmelerden, piyasadaki iniş çıkışlardan, bankaların sunduğu ürün ve hizmetlerden yüksek derecede etkilenmektedir. Bu bağlamda kredi riski ve piyasa riskinin sektörde bulunan herhangi bir banka için toplam riski ifade etmediği görülmektedir. Operasyonel risk iş

süreçlerinin işlememesi ya da dış etkenlerden dolayı ortaya çıkan risk olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer deyişle bankacılık sektöründe operasyonel risk piyasa riski ve kredi riski dışında kalan riskleri ifade etmektedir. Operasyonel risk; teknolojik risk, suistimal riski, ahlaki risk ve itibar riskini de kapsamaktadır.

Bankalar operasyonel riski minimize edebilmek için iş süreçlerini verimli hale getirmeli ve insan faktörünün en etkin şekilde kullanılmalı, kısaca hataları minimize etmelidir.

2.4. Türk Bankacılık Sisteminin Karlılık Oranları

Türkiye bankacılık sektör raporuna göre 2020 dönemine ait net dönem karı 60 milyar TL'dir. Net karı oluşturan en büyük kalem 623 milyar TL tutar ile faiz gelirleridir. Faiz dışı gelirler kalemi yaklaşık 103 milyar TL ve faiz giderleri kalemi 209 milyar TL'den oluşmaktadır. 60 milyar TL'lik net karın en büyük payı 23,03 milyar TL net kar ile kamu bankalarından gelmektedir. Kamu bankalarını 21,31 milyar TL net kar ile yerli özel bankalar ve 15,64 milyar TL net kar ile yabancı bankalar izlemektedir .

Bankacılık sisteminde karlılığı ölçen ve sık kullanılan iki çeşit oran vardır. Bunlar aktif karlılık oranı ve öz sermaye karlılık oranlarıdır. Aktif karlılık oranı net gelirlerin toplam aktiflere bölünmesiyle bulunur, varlıkların kazanma gücünü gösterir. Öz sermaye karlılık oranı ise; vergi sonrası net karın toplam öz sermayeye bölünmesiyle bulunur ve öz sermayenin kazanma gücünü gösterir

Tablo 14'te 2015-2020 yılları arasında bankacılık sektörünün ve sahipliğe göre sınıflandırılmış bankaların aktif karlılık ve öz kaynak karlılık oranları verilmiştir .

Tablo 14. Bankacılık sektöründe karlılık oranları

Dönem	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sektör Aktif Karlılığı	1,48	1,89	2,04	1,76	1,46	1,41
Kamu	1,91	2,1	2,18	1,62	1,2	1,25
Yerli Özel	1,36	1,9	1,98	1,79	1,51	1,61
-Yabancı	1,18	1,64	1,95	1,89	1,8	1,46
Sektör Öz Kaynak Karlılığı	11,28	14,28	16,04	14,67	11,65	11,64
Kamu	13,94	15,13	17,38	14,27	10,86	11,79
-Yerli Özel	10,35	14,61	15,17	14,45	11,01	11,77
Yabancı	9,43	12,85	15,57	15,46	13,52	11,28

Kaynak: BDDK 2015-2020 Aralık ayı sektör raporları

Tablo 14 incelendiğinde 2015-2020 yılları arasındaki süreç içerisinde aktif karlılığının 2017 yılında 2,04 ile zirvede olduğu görülmektedir. Çalışmanın önceki bölümünde, bilanço analizi kısmında aktiflerin 2015-2020 yılları içerisinde sürekli arttığı belirlenmiştir. Bu durumda aktifler ve net gelirler aynı artış oranında artmadığından, 2017 yılı sonrası aktif karlılık oranında düşüş yaşanmıştır. 2018 yılına kadar sektör içerisinde en yüksek aktif karlılık oranına sahip banka türü kamu bankaları iken; 2018 ve 2019 yıllarında yabancı bankalar aktif karlılık oranında diğer banka türlerinin önüne geçmesine rağmen 2020 yılında yerli özel bankalar aktif karlılık oranında diğer bankaların önüne geçmiştir. Öz sermaye karlılığına bakıldığında; aktif karlılığında olduğu gibi 2017 yılı en büyük karlılık dönemidir. 2017 yılında faiz gelirlerinin artması aktif karlılığı ve öz kaynak karlılığının yüksek olmasına neden olmuştur. Öz kaynak karlılık oranları açısından bakıldığında; 2020 yılında kamu bankalarının diğer banka türlerine göre üstün olduğu gözlemlenmesine rağmen tüm banka türlerinin bahse konu yıldaki öz kaynak karlılığı oranının birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir.

2.5. Türk Bankacılık Sisteminde Karlılığı Etkileyen Faktörler

Türk bankacılık sisteminde karlılığı etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde farklı ölçütler kullanıldığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili literatür incelendiğinde karlılığı etkileyen faktörlere dair birçok çalışmanın varlığına

rastlanmıştır. Bu çalışmalarda bankaların sermaye sahiplerinin alacakları kararlarla ilgili olan belirleyicilere içsel belirleyiciler, bankaların bulunduğu ülkelerin ekonomisine bağlı olarak ortaya çıkan belirleyicilere ise dışsal belirleyiciler adı verilmektedir.

Bankaların karlılığını etkileyen içsel faktörler; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, faiz giderleri, takipteki krediler gibi faktörlerdir. Bu faktörlerdeki artış ya da azalışlar banka karlılığını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Dışsal faktörler ise; enflasyon, GSYH ve bankacılık sektörüne özgü belirleyicilerdir.

Bankacılık sektöründe karlılığı pozitif yönde etkileyen etmenlerden birisi de bankanın sermaye yeterliliği ve büyüklüğüdür. Likidite ve faaliyet giderleri ise bu durumun aksine bankacılık sektöründe karlılığı negatif yönde etkileyen faktörlerdendir .

Faaliyet giderlerini sınırlayabilen, maliyetlerini optimize edebilen bankalar, karlılık konusunda diğer bankalara göre avantajlı bir pozisyona sahip olabilecektir. Dolayısıyla faaliyet giderleri ve maliyetler karlılığın belirleyicilerinden olup, özellikle kredi riskinin minimize edilmesi, bankaların aktif karlılığı açısından büyük önem arz etmektedir.

Güçlü sermaye yapısına sahip olan bankalar, hem içsel hem de dışsal faktörlerden minimum düzeyde etkilenmektedir. Sermaye yapılarının güçlü olması halinde; küresel, ülkesel ve sektörel olarak meydana gelen olumsuz durumların bankaların karlılıklarına etkisi minimum seviyededir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YERLİ VE YABANCI BANKALARIN AKTİF KARLILIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1 Banka Karlılığını Etkileyen Faktörlerle İlgili Çalışmalar

3.1.1 Ulusal Literatür Çalışmaları

Dağdır'ın 2010 yılında yaptığı ve Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların faiz marjı değişkenini bankacılık sisteminin karını temsilen aldığı çalışmasında makroekonomik değişkenlerin bankacılık sistemini karlılık açısından nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada zaman serisi verilerine uygulanan yöntemlerden biri olan Engle Granger iki aşamalı eşbütünleşme yaklaşımı ile bu ilişkiler ortaya koyulmuştur. Çalışma kapsamında makro ekonomik değişkenler olarak Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve Sanayi Üretim Endeksi (SÜE) kullanmıştır. Banka karlılığını temsil eden faiz marjı değişkeni ile ÜFE arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir .

Gülhan ve Uzunlar'ın 2011 yılında bankacılık sisteminin karlılığı üzerine yaptıkları çalışmalarında panel veri analizi yönteminden faydalanmışlardır. Çalışmalarında 1990 – 2000 dönemi ve 2002 – 2008 dönemi olmak üzere iki ayrı dönemi incelemişlerdir. İlk dönemde 18 tanesi ulusal ve 11 tanesi yabancı banka olmak üzere toplam 29 özel sermayeli mevduat bankasını çalışmalarında konu olarak almışlardır. İkinci dönemde ise 11 ulusal ve 11 yabancı özel sermayeli banka çalışmalarına dahil etmişlerdir. Analizde özsermayenin toplam aktiflere oranı, personel giderlerinin toplam aktiflere oranı, likit varlıkların toplam aktiflere oranı, menkul kıymet cüzdanının toplam aktiflere oranı, takipteki krediler toplamının toplam kredilere oranı ve enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamının doğal logaritması bankalara özgü değişkenler olarak kullanılmıştır. Makro ekonomik değişkenler olarak tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artış, GSYH'deki yıllık reel büyüme oranını almışlardır. Çalışmaya diğer çalışmalardan farklı olarak sektörle ilgili olarak tüm bankaların aktif toplamlarının

GSYH'ya oranı ve aktif büyüklüğü en büyük olan ilk beş bankanın toplam aktiflerinin sektördeki tüm bankaların toplam aktiflerine oranı da analize etmişlerdir. Sermaye yeterliliği, Likidite, banka büyüklüğü, menkul kıymet cüzdanı, enflasyon, GSYH, sektör payı ve sektördeki yoğunlaşmanın aktif karlılığı pozitif; takipteki krediler ve faaliyet giderlerinin aktif karlılığı negatif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır .

Demirel, Atakişi ve Abacıoğlu'nun 2013 yılında yaptıkları çalışmada panel veri analizi yöntemi ile 2002 – 2012 dönemini Türk bankacılık sektörü açısından incelemek istemişlerdir. Çalışma verisinde bankaların hangileri olduğu verilmemesine karşın bankalar kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaları olarak üç ayrı grupta incelenmiştir. Analizde aktif karlılık, net faiz marjı, öz kaynak karlılığı, özel karşılıklar sonrası net faiz gelirleri/toplam aktifler, diğer faaliyet giderleri/toplam aktifler, Türk Lirası aktifleri/toplam aktifler, Türk Lirası pasifleri/toplam pasifle ve YP aktifleri/ YP pasifleri değişkenlerinden faydalanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre kamu sermayeli bankaların diğer banka gruplarından daha karlı olduğunu sonucuna ulaşılmıştır .

Reis, Kılıç ve Buğan'ın (2016) çalışmalarında ticari banka karlılığını etkileyen faktörleri panel veri analizi ile incelemek istemişlerdir. 2009 – 2013 yılları arasında kalan dönemi inceledikleri çalışmalarında 14 ticari bankanın verilerinden faydalanmışlardır. Bu analizin gerçekleştirilebilmesi için çalışmada vergi sonrası net kar / aktif toplamı, (faiz gelirleri-faiz giderleri) / aktif toplamı, borç toplamı / aktif toplamı, kredi ve alacaklar / aktif toplamı, diğer faaliyet giderleri / aktif toplamı, kredi ve alacaklar / mevduat toplamı değişkenlerine yer vermişlerdir. Çalışmadan çıkarılan sonuçlar dahilinde sonuçlara göre, kaldıraç oranı ve kredi/mevduat oranı aktif karlılığını ters yönde, piyasa likidite çevirim faaliyetlerinin ise pozitif etkilediği gözlenmiştir. Karlılık değişkeninin ölçülmesinde kullanılan bir diğer değişken olan net faiz marjı ise piyasa kapitalizasyonu kredi / mevduat oranı, gayrisafi yurtiçi hasıla, kaldıraç oranı değişkenlerinden negatif etkilendiği tespit edilmiştir .

Sarıtaş, Uyar ve Gökçe'nin 2016 yılında yaptıkları çalışmalarında Türkiye bankacılık sektöründe yer alan ticari bankaların karlılıklarına içsel ve dışsal değişkenlerden hangilerinin etki ettiğini dinamik panel veri analizi ile incelemek istemişlerdir. Çalışmada bankalara özgü değişkenler olan sermaye yeterlilik oranı, toplam kredi ve

alacaklar / toplam aktif, toplam mevduat / toplam aktif, özkaynak / toplam varlık, toplam gelir / toplam gider, takipteki krediler / toplam kredi ile makroekonomik değişkenler olarak da merkez bankası borç verme gecelik faiz oranı, büyüme oranı, enflasyon oranı, sanayi üretim endeksi değişkenleri kullanılmıştır. 2002 ve 2013 döneminde 11 bankaya ilişkin gerçekleştirdikleri çalışmalarında bankacılık sektöründe incelenen bu 11 bankanın karlılığının hem makro ekonomik değişkenlerden hem de bankaya özgü olan mikro ekonomik değişkenlerden etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır. Aktif karlılığın önceki dönemi, takipteki krediler ve enflasyonun önceki döneminin aktif karlılığı negatif; özkaynakların, gelir gider oranının, enflasyonun aktif karlılığı pozitif etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca kriz sonrası dönemde diğer dönemlere göre aktif karlılığın daha az olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Özkaynak karlılığını ise, özkaynak karlılığının önceki dönemi negatif yönde etkilediğini, kriz sonrası dönemde özkaynak karlılığının diğer dönemlere göre daha düşük olduğu kanısına varmışlardır .

Güler'in 2019 yılında yaptığı toplam 7 banka üzerinden gerçekleştirdiği panel veri analizi yöntemi içeren çalışmasında ticari bankaların karlılık oranlarını incelemek istemiştir. Çalışmada iki karlılık göstergesi olan hem ROA hem de ROE değişkenleri ele alınmıştır. Bağımsız değişken olarak karlılığı etkilediği düşünülen değişkenler olarak net faiz (kar payı) faiz geliri (gideri)/toplam aktif, sermaye yeterlilik oranı, borç/toplam aktif, toplam kredi/toplam aktif, takipteki kredi/toplam kredi, öz sermaye/toplam krediler, toplam aktifin doğal logaritması kullanılmıştır. Katılım bankalarının aktif karlılığını ve özkaynak karlılığını net faizin pozitif ve sermaye yeterlilik oranı ile takipteki kredilerin negatif etkilediği; mevduat bankalarının aktif karlılığını ve özkaynak karlılığını net faiz ve sermaye yeterlilik oranının negatif; toplam aktifin doğal logaritmasının pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır .

Çevik ve Boran'ın 2020 yılında yaptıkları çalışmalarında yine Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların karlılığını etkileyen içsel ve dışsal faktörleri panel veri analizi yöntemi ile incelemek istemişlerdir. Bunun içinde bankacılık sisteminde yer alan 23 bankaya ilişkin değişkenler kullanılmıştır. Bunlar sermaye yeterliliği aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kazançlar, likidite, piyasa riskine duyarlılık (döviz açık pozisyonu), piyasa riskine duyarlılık (büyüklük) ve yaşam süresinden oluşmaktadır. Elde ettikleri sonuca göre hem sermaye yeterliliğinin hem de sermaye yapısını ifade

eden sermaye yeterlilik oranının bütün karlılık oranlarını etkilediğini sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada karlılık için iki ayrı değişken kullanılmıştır. Bunlardan birisi ROA (aktif karlılık oranı), birisi ROE (özkaynak karlılığı) ve bir diğeri ise NIM (net faiz marjı) değişkenleridir. Sermaye yeterlilik oranının bankacılık karlılık göstergelerinden biri olan ROA (aktif karlılık oranı) ve ROE (özkaynak karlılığı) değişkenlerini pozitif yönde, NIM (net faiz marjı) değişkenini ise negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sermaye yeterliliği değişkeninin en büyük etkisinin ise ROE değişkeni üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aktif kalitesi değişkeninin hesaplanmasında kullanılan takipteki krediler ise ROA (aktif karlılık oranı) değişkenini ters yönde etkilerken, NIM (net faiz marjı) değişkenini aynı yönde etkilediği izlenmiştir. Ancak ROE (özkaynak karlılığı) değişkeni için istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilemediği gözlenmiştir .

3.1.2 Uluslararası Literatür Çalışmaları

Risk alma açısından, Misman ve arkadaşlarının 2015 yılında yaptıkları çalışmalarında, 2000'den 2013'e kadar gözlemlenen 17 Malezya ticari bankasının kredi riskini belirleyen faktörleri bir panel veri tekniği kullanarak incelemiştir. Sonuçlar, birkaç bankaya özgü değişkenin Malezya'da faaliyet gösteren bankaların kredi riskini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Çalışmada bankaya özgü verilere yer verilmiş olup makro ekonomik değişkenler analize dahil edilmemiştir. Ayrıca sonuçlar, kullanılan ölçüm modellerinden bağımsız olarak finansman kalitesi ve sermaye oranının aktif aktif karlılığını negatif yönde etkilediğini de göstermektedir .

Noman, Pervin, Chowdhury ve Banna'nın 2015 yılında yaptıkları çalışmalarında 2003 – 2013 döneminde 18 özel ticari bankaya ait 172 gözlemden oluşan bir dengesizlik panel verisi kullanmışlardır. Kredi riski göstergesi olarak NPLGL (takipteki krediler), LLRGL (kredi zararı karşılık oranı), LLRNPL (Kredi zararı karşılığı / takipteki kredi oranı) ve CAR (sermaye yeterlilik oranı), karlılık göstergesi olarak ROA (aktif karlılık oranı), ROE (özkaynak karlılığı) ve NIM (net faiz marjı) kullandıkları çalışmalarında analiz sürecinde Hausman testinin sonucuna dayalı olarak OLS rastgele etki modelini kullanmışlardır. Sonuçların güvenilirliğini kontrol etmek için ayrıca genelleştirilmiş en küçük kareler ve genelleştirilmiş momentler yöntemi ile da tahmin gerçekleştirmişlerdir. Sonuçların ekonometrik sorunlara neden olmaması için çoklu

doğrusallık, değişen varyans ve otokorelasyondan arındırdıkları tespit edilmiştir. Sonuçlar, NPLGL (takipteki krediler) ve LLRGL (kredi zararı karşılık oranı) ile Bangladeş'teki ticari bankaların tüm karlılık göstergeleri arasında güçlü ve anlamlı bir negatif ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Daha spesifik olarak, NPLGL'deki (takipteki krediler) bir birimlik artışın ROA'yı (aktif karlılık oranı) 0,05 birim, ROE'yi (özkaynak karlılığı) 0,54 birim ve NIM'yi (net faiz marjı) 0,12 birim azalttığı ve diğer bağımsuz değişkenleri sabit tutarak bir birimin LLRGL'yi (kredi zararı karşılık oranı) artırdığı ve ROA'yı (aktif karlılık oranı) 0,1 birim, ROE'yi (özkaynak karlılığı) 1,25 birim ve NIM'i (net faiz marjı) 0,1 birim azalttığı bulunmuştur .

Sinitin ve Socol'un 2020 yılında yaptıkları çalışmada 2008 yılında dünyayı etkileyen finansal krizin etkilerinin bütün bankacılık sistemini etkilemesi nedeniyle bankaların karlılığının incelenmesi üzerine motive ettikleri çalışmalarında panel veri analizi tekniğini kullanmışlardır. Çalışmada bu etkilerin incelenmesi için 13 Avrupa Birliği Ülkesinde (Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya) faaliyet gösteren 17 banka analize dahil edilmiş ve analiz için 2000 – 2017 dönemindeki yıllık verilerden faydalanılmıştır. Bu amaçla kurulan panel veri modelinde ROA (aktif karlılık oranı) ve ROE (özkaynak karlılığı) ayrı ayrı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise milli gelir büyümesi, enflasyon, kredi mevduatı ve sermaye varlıkları çalışmaya dahil edilmiştir. Milli gelir büyümesi ve enflasyon, ROE (özkaynak karlılığı) ve ROA (aktif karlılık oranı) üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, varlıklara verilen krediler, beklendiği gibi ROE (özkaynak karlılığı) ve ROA (aktif karlılık oranı) ile ters orantılı, ROA (aktif karlılık oranı) modelinde, sermayeden varlıklara, beklendiği gibi ROA (aktif karlılık oranı) üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır .

Horobet, Radulescu, Belascu ve Dita'nın 2021 yılında yaptıkları çalışmalarında bankacılık karlılık oranları üzerindeki etkilerini daha iyi vurgulamak için makroekonomik belirleyicileri finans ve bankacılık piyasasına özgü belirleyicilerden ayrı olarak analiz ettikleri çalışmalarında 11 ülkeye ilişkin 2009 – 2018 dönemi verilerinden faydalanmışlardır. Çalışmanın amacı olarak bankacılık sektörlerinin son mali kriz ve mevcut pandemi krizinin getirdiği zorluklar karşısında daha iyi direnç gösterdikleri göz önüne alındığında, Orta ve Doğu Avrupa bankacılık sektörlerinde bankacılık karlılığının başlıca belirleyicilerini vurgulamak olduğunu belirtmişlerdir.

ROA (aktif karlılık oranı), ROE (özkaynak karlılığı) ve NİM'i (net faiz marjı) etkileyen en önemli faktörleri seçmek için iki aşamalı bir genelleştirilmiş momentler yaklaşımını uygulamışlardır. Elde edilen bulgular özetlenecek olursa, bütçe dengesi, etkinin zayıf ama yine de olumsuz olduğu NİM (net faiz marjı) dışında, bankacılık karlılık oranları üzerinde güçlü ve olumsuz etkilediği (en güçlü etki ROE üzerinde), enflasyon oranı, ROE'yi (özkaynak karlılığı) güçlü ve olumsuz etkilediği, ancak NİM (net faiz marjı) üzerindeki etkisi olumsuz olduğu bulunmuştur. En zayıf pozitif etkinin ise ROA (aktif karlılık oranı) üzerinde olduğu tespit edilmiştir. İşsizlik oranının da bankacılık karlılık oranlarını olumsuz etkilediği izlenmiş, ancak etkisi bütçe dengesi veya enflasyonun etkisinden daha zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. En zayıf etki ise NİM'de (net faiz marjı) görüntülenmiştir. Bulgular arasında diğer önemli bir tespit ise finans ve bankacılık piyasasına özgü en önemli faktörün bankacılık piyasasının yoğunlaşma oranı olduğu bulunmuştur. Etkisi, özellikle ROE (özkaynak karlılığı) ve ROA (aktif karlılık oranı) için güçlü ve olumsuz olmuştur. NPL (takipteki krediler), ROA (aktif karlılık oranı) ve ROE'yi (özkaynak karlılığı) de güçlü ve olumsuz etkilerken, NİM (net faiz marjı) üzerindeki etkisi, ödeme gücü oranının etkisine benzer şekilde zayıf olarak tahmin edilmiştir. Sivil toplum sektörüne verilen kredi, ROE'yi (özkaynak karlılığı) olumsuz ve önemli ölçüde etkilerken, ROA (aktif karlılık oranı) ve NİM (net faiz marjı) üzerindeki etkisinin zayıf ve olumsuz olduğu bulunmuştur .

3.2 Yöntem

Bu çalışmada ekonometrik yöntemlerden biri olan panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Panel veri, kesit ve zaman serisinin birleşimi olarak kısaca ifade edilebilir.

3.2.1 Panel Veri Analizi

Panel veri, yatay kesit verisinin ve zaman serisi verisinin bir birleşimidir. Bu veri türü, zaman içinde benzer konular hakkında bilgi için aynı örnek birimler setiyle bir anketin tekrarlanmasıyla elde edilir. Her kesit birimi için bir zaman serisi, bir dizi panel verisi veya uzunlamasına veri oluşturur. Kesit birimleri haneler ve firmalar gibi mikro birimler ise mikro panel olarak adlandırılır. Bir mikro panelde, zaman boyutu, kesit boyutundan daha küçüktür. Öte yandan, enine kesit birimleri ülkeler gibi makro birimler ise, panele makro panel denir. Bir makro paneldeki kesit boyutuna kıyasla zaman boyutu çok büyüktür. Panel verileri ayrıca tüm bilgilerin her zaman noktasında tüm birimler için mevcut olup olmamasına bağlı olarak dengeli veya dengesiz olabilir .

Panel verilerinin temel özelliği, belirli bir süre boyunca aynı kesit birimlerini dikkate almasıdır. Panel veri setlerinin, özellikle bireyler, haneler ve firmalarla ilgili olanlarının elde edilmesi, gelişmekte olan ülkelerde daha zordur. Bu nedenle, havuzlanmış kesit verileri, gelişen dünyada ekonometrik modelin kullanımında popülerlik kazanmıştır.

Panel veri analizinde önemli olan nokta ise birden fazla birim, birden fazla zaman noktasında incelenebilmektedir. Zaman serisi analizinde bir bankanın örneğin öz karlılık verisi zaman boyunca değişirken, kesit veri analizinde birden fazla bankanın öz sermaye verisi belirli bir dönemde yer almaktadır. Ancak panel veri analizinde ise birden fazla bankanın öz karlılık verisi zamanla değişmektedir.

Bu çalışmada ele alınan döneme ilişkin birden fazla bankanın zamanla değişen finansal verileri kullanıldığı için panel veri analizi yöntemi ile analizlerin yapılması uygun görülmüştür.

Panel veri analizi araştırmacılara birden çok avantaj sağlamaktadır. Bu avantajlar şöyle sıralanabilir ;

1. Panel veri analizi daha fazla veri ile çalışma imkanı verdiği için ekonometrik analizlerin güvenilirliğinin artması
2. Sadece yatay kesit ya da sadece zaman serisi verisi ile çözülemeyecek iktisadi problemlerin çözülmesinin sağlanması.

3. Zaman serisi analizi mikro-ekonomik ya da sosyodemografik faktörlerden kaynaklanan etkileri göstermekte yetersiz kalırken, yatay kesit verileriyle yapılan analizlerde de analize zaman boyutu dahil edilememektedir. Panel veri kullanılarak bu sorunun üstesinden gelinebilir,
4. Dışlanan değişken yanlılığı, modelin dinamik yapısı sebebiyle ortaya çıkan yanlılık ve eşanlılık sapması ortadan kaldırılabilir.
5. Gözlem sayısı daha fazla olacağı için çoklu doğrusal bağlantı problemi azaltılabilir.
6. Zaman boyutu ve birim boyutunu aynı anda modele dahil edebilmek ve bunun sonucunda daha kapsamlı modeller kurulabilir.

Panel veri modelleri sabit ve eğim parametrelerinin birim ve/veya zamana göre değişip değişmemesine bağlı olarak kendi içinde 5 farklı şekilde sınıflandırılabilir;

1. Sabit ve eğim parametrelerinin hem kesitlere hem de zamana göre sabit olduğu modeller (Klasik Model)
2. Eğim parametresinin sabit ancak sabit terimin birim etkilere göre değiştiği modeller
3. Eğim parametresinin sabit ancak sabit terimin birimlere ve zamanlara göre değiştiği modeller
4. Parametrelerin tamamının birimlere göre değişken ancak zamana göre sabit olduğu modeller
5. Parametrelerin tamamının hem birimlere, hem de zamana göre değişiklik gösterdiği modeller

Klasik Model, olarak isimlendirilen ve birim ve zaman etkilerin sabit olduğunu varsayan model Havuzlanmış En Küçük Kareler yöntemi ile rahatlıkla tahmin edilebilir. Klasik modelin ana varsayımı tüm gözlemlerin homojen olmasıdır. Hata teriminde birim ve zaman etkiler olmadığında Klasik Model ile tutarlı tahmin ediciler elde edilebilir.

Sabit Etkiler Modeli, yalnızca birim etkilerin varlığını göz önünde bulunduran modeller, yalnızca zaman etkileri göz önünde bulunduran modeller ve hem zaman hem birim etkileri göz önünde bulunduran modeller olarak üç farklı şekilde sınıflandırılabilir. İlk durumda, zaman eğim parametreleri birimler için sabit iken, sabit parametre birim etkileri içermesi sebebiyle birimden birime değişir. Bu durumu tolere etmek amacıyla modele birimler için kukla değişkenler eklenir ve gölge değişkenli

EKK yöntemi ile model tahmin edilebilir. İkinci durumda birim eğim parametreleri dönemler için sabit iken, sabit parametre zaman etkilerini içermesi sebebiyle dönemden döneme değişir. Tıpkı, birinci durumda birim etkileri tolere etmek amacıyla modele birimler için kukla değişkenler eklenmesi gibi, burada da dönemler için modele kukla değişkenler eklenir ve gölge değişkenli EKK yöntemi ile model tahmin edilebilir. Hem birim hem de zaman etkilerin modele dahil edilmesini gerektiren durumlarda ise modele hem birimler hem de dönemler için kukla değişkenler eklenir ve çift yönlü sabit etkiler modeli gölge değişkenli EKK yöntemi ile tahmin edilebilir. Gölge değişkenli EKK yönteminde dikkat edilmesi gereken nokta kukla değişken tuzağına düşmemektir. Kukla değişken ya da bir diğer ismiyle ikili değişken, niteliksel olarak ölçülmüş ancak sayısal olarak ifade edilemeyen verilerin modele dahil edilebilmesi amacıyla kullanılan ve belirli bir grup için sıfır ve diğer grup için bir değerlerini alabilen değişkendir. Panel veri modellerinde kukla değişkenler, gözlenemeyen etkileri modele dahil etmek için kullanılır. Gölge değişkenli EKK yönteminde her bir dönem ya da her bir birim için oluşturulan kukla değişkenlerin tamamının modele dahil edilmesi halinde modelde tam çoklu doğrusal bağlantı görülecektir, bu durum teknik anlamda kukla değişken tuzağı olarak adlandırılmaktadır. Kukla değişken tuzağından kaçınmak amacıyla gölge değişkenli EKK yönteminde modele dönem sayısının bir eksiği ve/veya kesit sayısının bir eksiği kadar kukla değişken eklenir.

3.3.3.1 Sabit Etkiler Modeli

Panel veri modelinde değişkenler, zaman serisi ve yatay kesit verilerden farklı olarak, hem zamanı hem de kesiti ifade edecek şekilde iki alt indis ile gösterilirler. Alt indislerden i , kesitleri ve t , zamanı göstermek üzere, aşağıdaki ($Y_{it} = \alpha_i + X'_{it} \beta + e_{it}$) model, sabit etkiler modelidir: Aşağıdaki temel varsayımları sağlayan sabit etkiler modelleri grup içi tahmin edicisi ve kukla değişkenli en küçük kareler tahmincisi (LSDV) ile tahmin edilmektedir.

$$Y_{it} = \alpha_i + X'_{it} \beta + e_{it} \quad (1)$$

$$i = 1, \dots, N$$

$$t = 1, \dots, T$$

$$E(e_{it}) = 0, \text{cov}(e_{it}, e_{jt}) = 0, \text{var}(e_{it}) = \sigma_e^2 \text{ ve } E(X_{it}, e_{it}) = 0$$

Modelde X_{it} , açıklayıcı değişkenler matrisini; Y_{it} , bağımlı değişkeni; β , eğim katsayılarını; e_{it} , hata terimini ve α_i , sabit terim birim etkisini göstermektedir. Bu çalışmada sabit terimin zaman içerisinde sabit ancak her bir birim için değişebildiği (bu durum kukla değişkenli EKK yönteminin amacıdır) varsayılarak, zamanın ve birimlerin etkisi analiz edilmiştir. (1) numaralı modelin katsayılarının grup içi tahmin edicisi ile belirlenmesinde her bireye ait gözlemlerden bireye ait gözlemlerin ortalama değerlerinin çıkarılması gerekir. Daha sonra dönüştürülmüş bu veriler kullanılarak havuzlanmış en küçük kareler (EKK) yöntemiyle tahmin yapılmaktadır. Grup içi tahmin yönteminde öncelikli amaç sabit etkiler modelinin eğim parametrelerini tahmin etmektir. Amaç farklı birimler için farklı sabitler bulmaksa, o zaman kukla değişkenler modelini kullanmak gerekecektir.

Alternatif bir yöntem modelde sabit terimler arasındaki farklılıkları ifade edebilmek için her bir birim için bir kukla değişken içeren En Küçük Kareler tahmin edicisi kullanılmaktadır. LSDV (kukla değişkenli en küçük kareler) olarak ifade edilen yöntem, çok sayıda kukla değişkenin kullanılmasına sebep olması nedeniyle serbestlik derecesinin düşmesine ve çoklu doğrusal bağıntı probleminin neden olabilmektedir. Her bir birim için kukla değişken kullanıldığında (2) numaralı denklemle gösterilen sabit etkiler modeli aşağıdaki şekilde yazılabilir.

$$Y_{it} = a_1 D_1 + \dots + a_N D_n + X'_{it} \beta + e_{it} \quad (2)$$

Her iki modelde de birimler veya zamanlar arasındaki farklılıkların sabit terimler arasındaki farklılıklardan kaynaklandığı varsayılmaktadır. Dolayısıyla birimler veya zamanlar arasında değişken katsayıların değişmediği varsayılmıştır.

Sabit etkiler modelinde birimler arasında farklılığın olup olmadığını tespit edebilmek için grup anlamlılık testinin yapılması gerekmektedir. Sabit terimin birimler arasında aynı olduğu boş hipotezi altında aşağıdaki F istatistiği elde edilmektedir

$$F_{(N-1, NT-N-K)} = \frac{(R_{LDSV}^2 - R_{Havuzlanmiş}^2)/(N-1)}{(1-R_{LDSV}^2)/(NT-N-K)} \quad (3)$$

(3) numaralı F istatistiğinde, R_{LDSV}^2 : LSDV modeline ait determinasyon katsayısını, $R_{havuzlanmış}^2$: panel verilerin EKK ile tahmininden elde edilen determinasyon katsayısını; T, zaman sayısını; N, birim (grup) sayısını ve K, açıklayıcı değişken sayısını göstermektedir. Elde edilen F istatistiğinin tablo değerinden büyük olması durumunda boş hipotez reddedilecektir. Bu durumda grup etkisinin olduğu, diğer bir ifadeyle birimler arasında farklılığın olduğu kabul edilecektir.

Zaman içerisinde farklılığın olup olmadığını tespit edebilmek için ise yine aynı test istatistiği kullanılmaktadır. Fakat bu durumda LSDV modelinde sabit terimin zamana göre değiştiği model kullanılmakta ve boş hipotez, sabit terimin zamana göre değişmediği şeklinde ifade edilmektedir. Yani; Birim etkilerin varlığı $H_0: \mu_i = 0$ boş hipotezi altında sınanırken; zaman etkilerin varlığı ise $H_0: \lambda_t = 0$ boş hipotezi altında sınanabilir.

Sabit Etkiler modelinde birimlere göre değişen varyans Değiştirilmiş Wald Testi ile sınanabilir. Bu sınama için temel hipotez $H_0: \sigma_i^2 = \sigma^2$ olarak tanımlanmaktadır. Değiştirilmiş Wald testi normal dağılım varsayımının ihlalinde de kullanılabilir. Ayrıca bu testin gücü birim boyutunun zaman boyutuna baskın olduğu durumlarda azalabilir .

Sabit Etkiler modelinde otokorelasyon ise Bhargava, Franzini ve Narendrathan'ın Durbin Watson testi ile sınanabilir. Bu sınama için temel hipotezi $H_0: \rho = 0$ olarak tanımlanmaktadır. Buradan test sonucunda elde edilen Durbin Watson istatistikleri 2 ile karşılaştırılmakta ve 2'den küçük bulunmaları halinde modelde otokorelasyon sorunu olduğu söylenebilmektedir.

Sabit Etkiler modelinde birimler arası korelasyon Pesaran (2004) Testi ile sınanabilir. Birim boyutunun zaman boyutuna baskın olduğu durumlarda Breusch-Pagan Langrange Çarpanı Testi'nin bir alternatifidir. Sınamanın temel hipotezi birimler arası korelasyonun yokluğudur.

3.3.1.2 Rassal Etkiler Modeli

Uygulamada kullanılacak bir diğer model, rassal etkiler modelidir. Gözlenemeyen etkiler eğer modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerle ilişkili değilse ve birimlerin sabit terimleri birimlere göre rassal olarak dağılıyorsa, modelin yapılanması buna uygun hale getirilmelidir .

Rassal etkili modellerde, kesitlere ve/veya zamana bağlı olarak meydana gelen değişimler, modelde hata teriminin bir bileşeni olarak yer almaktadır. Bunun nedeni, sabit etkili modellerde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybının rassal etkili modellerde ortadan kalkmasıdır (Baltagi, 2001, s.5).

Diğer bir ifadeyle i , kesitleri ve t zamanı göstermek üzere, kesitler arasındaki farklılığın modelde hata teriminin bir bileşeni olduğunu gösteren aşağıdaki (4) numaralı model tahmin edilmiştir.

$$Y_{it} = a + X'_{it}\beta + (\mu_i + v_{it}) \quad (4)$$

$$i = 1, \dots, N$$

$$t = 1, \dots, T$$

$$E(u_i) = (v_{it}) = 0, \text{cov}(u_{it}, v_{jt}) = \sigma_{u,v}, \text{var}(u_i) = \sigma_u^2 \text{ ve } E(X_{it}, u_t) = 0 \quad (5)$$

Modelde X_{it} , açıklayıcı değişkenler vektörünü; Y_{it} , bağımlı değişkeni; β , değişken katsayılarını ve α , sabit terimi göstermektedir. Burada hata terimlerinin, varyanslarının sıfıra eşit olacak şekilde bağımsız ve özdeş dağıldığı kabul edilmektedir. μ_i , birimlerde meydana gelen gözlenemeyen tesadüfi farkları içeren hata terimi iken, v_{it} geri kalan hataları içeren terimdir. μ_i , kesit etkisini ifade eden bireysel hata terimleri kendi aralarında ve v_{it} , panel hata terimi ile ilişkili değildir. Modelden normal dağılım varsayımları altında iki hata teriminin bileşiminden oluşan aşağıdaki (6) numaralı model elde edilir.

$$Y_{it} = a_i + X'_{it}\beta + e_{it} \quad (6)$$

$$e_{it} = \mu_i + v_{it} \quad (7)$$

Bu modelde hata terimleri iki bileşenden oluşmakta ve hata terimleri varyansı (7) sabit varyans ve sıfır kovaryans özellikleri göstermemektedir.

Dolayısıyla bu modele EKK tahmin edicisi, hata terimleri arzulan özelliklere sahip olmadığı için uygulanamamakta; Genelleştirilmiş En küçük Kareler yöntemi ve uygun Genelleştirilmiş En küçük Kareler yöntemi gibi yöntemler uygulanabilmektedir.

Rassal etkiler modellerinde gözlenemeyen etkiler Olabilirlik Oran Testi ile sınanabilir. Olabilirlik Oranı testinde, gözlenemeyen etkilerin standart hatalarının sıfıra eşit olduğu boş hipotezi sınanır. Eğer sıfır hipotezi reddedilebilirse, modelde gözlenemeyen etkilerin varlığı tespit edilip klasik modelin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılır. Olabilirlik Oranı Testi'nde birim ve zaman etkilerin yani gözlenemeyen etkilerin tamamının standart hatasının aynı anda sıfıra eşit olduğu hipotezi ($H_0: \sigma_\mu = \sigma_\lambda = 0$), birim etkilerin standart hatasının sıfıra eşit olduğu hipotezi ($H_0: \sigma_\mu = 0$) ve zaman etkilerin standart hatasının sıfıra eşit olduğu hipotezi ($H_0: \sigma_\lambda = 0$) sınanabilir.

Rasal Etkiler modelinde birimlere göre değişen varyans Levene, Brown ve Forsythe'nin Testleri ile sınanabilir. Bu sınamada temel hipotez modelde değişen varyans olmadığını ifade etmektedir. Levene'nin testi yalnızca normal dağılım varsayımının ihlaline karşı dirençli iken Brown ve Forsythe'nin testi aykırı gözlemlere karşı da dirençlidir .

Rassal Etkiler modelinde otokorelasyon ise Bhargava, Franzini ve Narendrathan'ın Durbin Watson testi ile sınanabilir. Bu sınamada için temel hipotezi $H_0: \rho = 0$ olarak tanımlanmaktadır. Buradan test sonucunda elde edilen Durbin Watson istatistikleri 2 ile karşılaştırılmakta ve 2'den küçük bulunmaları halinde modelde otokorelasyon sorunu olduğu söylenebilmektedir.

Rassal Etkiler modelinde birimler arası korelasyon Pesaran (2004) Testi ile sınanabilir. Birim boyutunun zaman boyutuna baskın olduğu durumlarda Breusch-Pagan Langrange Çarpanı Testi'nin bir alternatifidir. Sınamanın temel hipotezi birimler arası korelasyonun yokluğudur.

3.3.3.6 Hausman Testi

Panel veri analizi içerisinde sabit etkiler modeli, sıklıkla kullanılan ve istatistiksel özellikleri açısından arzu edilen özelliklere sahip olan bir modeldir. Ancak tesadüfi etkiler modeli sabit etkiler modeline göre daha etkin sonuçlar veriyorsa, tesadüfi etkiler modeli kullanılmalıdır. Dolayısıyla her ikisi de tutarlı olan fakat etkinliği farklı olan iki model arasında daha etkin olanı tespit etmek gerekebilir. Literatürde, bu etkinlik testi, diğer bir ifadeyle sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modeli arasında seçim için k serbestlik dereceli ki-kare dağılımına uyan Hausman testi kullanılmaktadır (Baltagi, 2001, s.20).

Hausman testinde, rassal etkiler modelinin geçerli olduğu yani açıklayıcı değişkenler ile gözlemeyen etkiler arasında korelasyon olmadığını ifade eden boş hipotez; sabit etkiler modelinin geçerli olduğu yani açıklayıcı değişkenler ile gözlenemeyen etkiler arasında korelasyon olduğu alternatif hipotezine karşı sınanır. Sıfır hipotezi reddedilebilirse sabit etkiler modelinin daha etkin olduğu sonucuna ulaşılır.

3.3 Veri Seti ve Metodoloji

Çalışmanın bu bölümünde bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörleri incelemek amacıyla 2010 – 2019 dönemi arasında Türkiye Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren yerli ve yabancı sermaye yapısına sahip mevduat bankalarının verileri ele alınacaktır. Belirli bir hesap döneminin sonunda elde edilen gelir ile bu gelire dair maliyet ve giderler arasındaki pozitif fark kar olarak tanımlanmaktadır. Tıpkı diğer işletmeler gibi bankalar da kar amacı güden işletmelerdir. Aktiflerden elde edilen kar ile pasiflerine maliyeti ve yasal borçlarının toplamı arasındaki fark banka karlılığını temsil etmektedir. Literatürde banka karlılığı bankaya özgü değişkenler ve makro değişkenlerin bir fonksiyonu olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan değişkenler öncelikle bağımlı ve bağımsız olarak iki farklı gruba ayrılmış ve bu değişkenlerden bağımsız değişken olanlar kendi aralarında bankalara özgü faktörler, makroekonomik faktörler ve sektöre özgü faktörler olarak üç gruba ayrılmıştır. Karlılığı etkileyen faktörler için kullanılan değişkenler ve bu değişkenlerin tanımları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Değişkenler listesi

BAĞIMLI DEĞİŞKEN	
Aktif Karlılık (AK)	Bir birim aktif üzerinden elde edilen gelir.
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	
Bankalara Özgü Faktörler	
Sermaye (SEM)	Öz sermayenin toplam aktiflere oranıdır.
Faaliyet Giderleri (FG)	Personel giderinin toplam aktiflere oranıdır.
Likidite (LİK)	Likit varlıkların toplam aktiflere oranıdır.
Menkul Kıymet Cüzdanı (MEN)	Menkul kıymet cüzdanının toplam aktiflere oranıdır.
Takipteki Krediler (TK)	Takipteki kredi toplamının toplam kredilere oranıdır.
Büyüklik (BUY)	Enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamının doğal logaritmasıdır.
Faiz Giderleri (FAİZG)	Bankaların faiz giderleri toplamıdır.
Makroekonomik Faktörler	
Enflasyon (ENF)	Tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artıştır.
GSYH	GSYH'deki yıllık büyüme oranıdır.
Sektöre Özgü Faktörler	
Sektör Payı (SEK)	Sektördeki tüm bankaların aktif toplamlarının GSYH'ya oranıdır.
Yoğunluk (YOĞ)	Aktif büyüklüğü en büyük olan ilk beş bankanın toplam aktiflerinin sektördeki tüm bankaların toplam aktiflerine oranıdır.

3.3.1. Bağımlı Değişken (Aktif Karlılık)

Çalışmada bağımlı değişken olarak aktif karlılık kullanılmıştır. Aktif karlılık, bir birim aktif üzerinden elde edilen gelir olarak yani toplam aktifler içerisinde karın payı olarak tanımlanmıştır. Bu oran, bankanın (ya da kar amacı güden herhangi bir işletmenin) yaptığı bütün yatırımlarının sonucunda vergiden sonra net kazancını ifade eder.

3.3.2. Bağımsız Değişkenler

Literatürde aktif karlılıktaki değişimleri açıklamak için kullanılan değişkenler bankalara özgü değişkenler, makroekonomik değişkenler ve sektörel değişkenler olarak üç gruba ayrılmaktadır.

3.3.2.1 Bankalara Özgü Değişkenler

3.3.2.1.1 Sermaye

Banka karlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülen faktörlerden biri sermaye oranıdır. Sermaye oranı, özsermayenin toplam aktifler içindeki payı olarak tanımlanmaktadır. Bu faktör işletmenin net aktiflerini hangi oranda özsermayesi ile finanse ettiğini göstermektedir.

3.3.2.1.2 Faaliyet Giderleri

Dönem giderleri olarak da tanımlanabilen faaliyet giderleri, bir işletmenin üretim ile ilgili olmayan tüm giderlerini kapsamaktadır. Faaliyet giderleri; genel yönetim giderleri, pazarlama satış ve dağıtım giderleri ve araştırma ve geliştirme giderleri olarak üç alt başlık altında toplanır. Genel yönetim giderleri alt başlığının altında bulunan personel giderlerinin toplam aktiflere oranı yani personel giderlerinin toplam aktifler içindeki payı faaliyet gideri olarak modele dahil edilmiştir.

3.3.2.1.3 Likidite

Likidite, bir finansal ürünün nakde çevrilebilme kolaylığına verilen isimdir. Likidite oranı, bir işletmenin (bankanın) varlık kalitesinin bir göstergesidir. Likiditenin aktif varlıklar içindeki payının yüksek olması işletmenin ya da bankanın varlık kalitesinin de yüksek olduğunu gösterir. Varlık kalitesini ölçebilmek amacıyla likit varlıkların aktif varlıklar içindeki payı olan likidite oranı modele açıklayıcı değişken olarak dahil edilmiştir.

3.3.2.1.4 Menkul Kıymetler Cüzdanı

Menkul değerler yatırım aracı olarak kullanılabilen taşınabilir kıymetli evraklardır. Menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranı modele açıklayıcı değişken olarak dahil edilmiştir. Bankalar veya şirketler ellerindeki fonların belirli bir bölümünü yatırım yapmak maksadıyla menkul kıymetlere yatırmaktadırlar. Bankaların portföyündeki bulunan menkul değerlerin kaydının menkul kıymet cüzdanı kaleminde tutulmaktadır.

3.3.2.1.5 Faiz Giderleri

Faiz giderleri, çalışmaya dahil edilen bankaların faiz dolayısıyla katlandıkları giderlere verilen isimdir. Bankaların faiz giderlerinin toplamı olarak ölçülmüştür.

3.3.2.1.6 Büyüklük

Bankaların karlılığını etkileyen bir diğer faktör olan büyüklük, enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamının doğal logaritmasıdır. Banka büyüklüğü, bankanın ülke ekonomisinden kendisine ne kadar fayda sağladığını ifade eden bir göstergedir. Burada enflasyon kullanılmasına rağmen büyüklüğün de kullanılmasının bir sakıncası yoktur çünkü enflasyon makroekonomik bir değişken iken enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamı olan büyüklük, farklı bir kavramdır.

3.3.2.1.7 Takipteki Krediler

Takipteki krediler, geri ödemesi 90 günü aşmış olmasına rağmen ödemesi yapılmayan krediler olarak tanımlanmaktadır. Takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı, bankanın aktif kalitesini ve risk düzeyini ölçmektedir. Bu bağlamda takipteki kredi oranı aktif karlılığı etkileyen en önemli faktörlerden biridir.

3.3.2.2 Makroekonomik Değişkenler

Bankaların aktif karlılığını yalnızca bankalara özgü ya da sektöre özgü faktörler etkilemez aynı zamanda makroekonomik göstergeler de bankaların aktif karlılığını etkilemektedir.

3.3.2.2.1 Enflasyon

Enflasyon, tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artışa verilen genel isimdir. Enflasyonun aktif karlılık üzerinde gizil bir etkisi bulunmaktadır. Aslında yüksek bir karlılığa sahip olmayan bir banka enflasyondan dolayı yüksek bir karlılığa sahip olarak görülebilir. Bu sebeple enflasyonun cari dönem değerleri kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir.

3.3.2.2.2 GSYH Büyümesi

Gayri safi yurtiçi hasıla, bir ülkenin vatandaşlarının belirli bir yıl içerisinde ürettikleri toplam mal ve hizmetlerin belirli bir para birimi karşılığındaki değerinin toplamıdır.

3.3.2.3 Sektörle İlgili Değişkenler

3.3.2.3.1 Sektör Payı

Sektör payı, belirli bir sektörün GSYH içindeki payı olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık sektörü özelinde sektördeki tüm bankaların aktif toplamlarının GSYH'ye oranı bankacılık sektörünün GSYH içindeki payını temsil etmektedir.

3.3.2.3.2 Yoğunlaşma

Aktif büyüklüğü en büyük olan ilk beş bankanın toplam aktiflerinin sektördeki tüm bankaların toplam aktiflerine oranı yoğunlaşma olarak tanımlanmaktadır.

3.3.3 Veri Seti

Çalışmada Türkiye Bankalar Birliği tarafından temin edilen yıllık verilerden faydalanılmıştır. 2010 – 2019 dönemi arasında Türkiye Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren yerli ve yabancı sermayeli banka verileri elde edilmesine karşın, Habib Bank, JP Morgan ve Societe General mevduat bankası olmadığı için ve bahse konu süreçte (2010-2019) Alternatif Bank'ın %70.8'lik hissesinin 2013 senesinde Commercial Bank of Qatar'a (Kurul Kararı, 2013), Finansbank'ın hisselerinin %99.81'inin 2015

senesinde Qatar National Bank'a devredilmesi (Kurul Kararı, 2016), Eurobank Tekfen'in %99.26'sının 2012 yılında Burgan Bank'a devredilmesi (Kurul Kararı, 2012), Tekstil Bankası'nın hisselerinin %75.5'inin ICBC Türkiye'ye devredilmesi (Kurul Kararı, 2015) ve Odeabank'ın kuruluş tarihinin 2012 olması (Kurul Kararı, 2012) sebebiyle analize 12 yerli ve 8 yabancı mevduat bankası ile devam edilmiştir. Bu bankalar kamu sermayeli ya da özel bankalar olmak üzere iki farklı gruba dahildir. T.C Ziraat Bankası, T. Halk Bankası ve T. Vakıflar Bankası kamu sermayeli iken Akbank, Anadolubank, Fibabanka, Şekerbank, Turkish Bank, Türk Ekonomi Bankası, T. İş Bankası, Garanti Bankası (Banka, Haziran 2019 tarihinden itibaren faaliyetlerini "Garanti BBVA" markasıyla sürdürmektedir. (Garanti BBVA, 2019)) ve Yapı ve Kredi Bankası yerli sermayeli özel bankalar statüsünde değerlendirilir. Çalışma kapsamında verileri kullanılan yabancı sermayeli özel bankalar ise, Arap Türk Bankası, Citibank, Denizbank, Deutsche Bank, HSBC Bank, ING Bank, Turkland Bank ve Bank Mellat'tır.

Analiz için 2010-2019 yılları arasındaki sürecin seçilmesinin temel sebebi, bu dönemin makro ekonomik ortamı da olumsuz yönde etkileyen 2019 yılı Covid-19 salgını öncesinde kalması ve yine bu dönemde 2010 yılı öncesine göre nispeten ulusal ve küresel çapta ekonomik krizin olmaması ile birlikte ABD'deki taşınmaz mal piyasasından kaynaklanan 2008 krizinin etkisinin 2010 yılında yavaş yavaş ortadan kalktığı düşünülmesidir.

Çalışmada kullanılacak Yabancı sermayeli özel bankalar, kamu sermayeli bankalar ve yerli sermayeli özel bankalar Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 16. Yabancı sermayeli özel bankalar

Kod	Yabancı Sermayeli Özel Bankalar	Kuruluş Tarihi
1	Arap Türk Bankası A.Ş.	1977
2	Citibank A.Ş.	1812
3	Denizbank A.Ş.	1997
4	Deutsche Bank A.Ş.	1870
5	HSBC Bank A.Ş.	1865
6	ING Bank A.Ş.	1991
7	Turkland Bank A.Ş.	1985
8	Bank Mellat	1979

Tablo 17. Kamu sermayeli bankalar

Kod	Kamu Sermayeli Bankalar	Kuruluş Tarihleri
1	T.C Ziraat Bankası	1863
2	T. Halk Bankası	1933
3	T. Vakıflar Bankası	1954

Tablo 18. Yerli sermayeli özel bankalar

Kod	Yerli Sermayeli Özel Bankalar	Kuruluş Tarihleri
1	Akbank T.A.Ş.	1948
2	Anadolubank A.Ş.	1997
3	Fibabanka A.Ş.	2010
4	Şekerbank T.A.Ş.	1953
5	Turkish Bank A.Ş.	1901
6	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927
7	Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924
8	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944
9	Garanti Bankası	1946

Tablo 19. Yabancı sermayeli özel bankalar için değişkenlerin yıllık ortalamaları

Yıl	AKTİF K	SEM	FGİD	LİK	MEN	TKREDİ	BUY	FAİZGİD	GSYH	ENF	SEK	YOG
2010	1.276	14.117	1.806	42.591	0.034	4.630	9.594	-300958.8	8.870	16.027	79.984	0.648
2011	1.286	12.080	1.499	49.529	0.016	3.325	9.512	-459160.400	13.33	20.319	81.251	0.623
2012	1.847	20.214	1.818	48.854	0.011	6.249	10.950	-583275.400	2.450	12.567	81.769	0.600
2013	0.862	18.146	1.435	48.341	0.014	6.866	10.121	-536644.000	6.970	15.299	89.282	0.582
2014	1.402	18.672	1.403	49.241	0.018	11.600	10.318	-775793.600	6.360	12.694	91.426	0.581
2015	1.297	18.503	1.396	44.323	0.014	12.047	10.526	-918011.300	5.710	14.407	94.827	0.578
2016	1.764	16.616	1.336	48.647	0.013	14.666	10.021	-1015874.000	9.940	11.724	91.513	0.574
2017	2.159	15.565	1.318	43.846	0.012	16.915	9.698	-1230650.000	15.470	19.308	98.766	0.117
2018	2.873	17.436	1.397	38.578	0.050	26.998	8.972	-1981970.000	33.640	19.932	96.869	0.560
2019	1.409	18.767	1.513	42.438	0.097	10.627	9.667	-386056.300	7.360	14.950	96.813	0.570
ORT	1.618	17.012	1.492	45.639	0.028	11.392	9.938	-818839.380	11.010	15.723	90.250	0.543

Tablo 20. Kamu bankaları ve yerli sermayeli özel bankalar için değişkenlerin yıllık ortalamaları

Yıl	AKTİF	SEM	FGİD	LİK	MEN	TKREDİ	BUY	FAİZGİD	GSYH	ENF	SEK	YOG
2010	1.939	12.526	1.463	30.814	0.194	3.618	10.570	-2251872	8.870	16.027	79.984	0.648
2011	1.415	11.448	1.258	30.310	0.135	2.879	11.092	-3307230	13.330	20.319	81.251	0.623
2012	1.718	13.049	1.312	29.982	0.107	2.568	12.914	-3838029.	2.450	12.567	81.769	0.600
2013	1.441	10.990	1.195	27.949	0.078	2.488	12.105	-3484813	6.970	15.299	89.282	0.582
2014	1.292	11.060	1.136	25.537	0.083	2.752	12.355	-4739543	6.360	12.694	91.426	0.581
2015	1.132	11.069	1.088	25.362	0.069	2.943	12.611	-5657333	5.710	14.407	94.827	0.578
2016	1.300	10.717	1.021	23.909	0.063	3.173	12.129	-6765981	9.940	11.724	91.513	0.574
2017	1.337	10.513	0.981	23.757	0.055	3.190	11.943	-8817588	15.470	19.308	98.766	0.117
2018	1.287	10.858	1.029	15.344	0.064	5.005	11.260	-14600000	33.640	19.932	96.869	0.560
2019	0.839	10.926	1.081	14.376	0.105	7.338	12.020	-2181134	7.360	14.950	96.813	0.570
ORT	1.370	11.316	1.156	24.734	0.095	3.595	11.900	-5564352.3	11.010	15.723	90.250	0.543

Tablo 21. Tüm bankalar için değişkenlerin yıllık ortalamaları

Yıl	AKTİFK	SEM	FGİD	LİK	MEN	TKREDİ	BUY	FAİZGİD	GSYH	ENF	SEK	YOG
2010	1.314	12.714	1.557	32.138	0.064	4.176	8.607	-1261277	8.870	16.027	79.984	0.648
2011	1.036	11.256	1.331	34.810	0.070	3.245	8.823	-1856616	13.330	20.319	81.251	0.623
2012	1.588	15.323	1.507	35.828	0.105	4.120	11.535	-2174631	2.450	12.567	81.769	0.600
2013	0.975	13.074	1.294	33.691	0.082	4.178	10.809	-1975658	6.970	15.299	89.282	0.582
2014	1.371	13.415	1.257	32.456	0.071	5.814	11.041	-2747982	6.360	12.694	91.426	0.581
2015	1.167	12.860	1.202	31.589	0.048	6.104	11.690	-3205584	5.710	14.407	94.827	0.578
2016	1.306	12.125	1.120	32.429	0.049	6.951	11.198	-3874782	9.940	11.724	91.513	0.574
2017	1.412	11.902	1.073	30.441	0.045	7.682	10.982	-5012572	15.470	19.308	98.766	0.117
2018	1.704	12.513	1.106	23.259	0.062	12.101	10.296	-8273756	33.640	19.932	96.869	0.560
2019	1.210	13.029	1.183	24.430	0.084	8.339	11.032	-1815043	7.360	14.950	96.813	0.570
Ort	1.308	12.821	1.263	31.107	0.068	6.271	10.601	-3219790	11.010	15.723	90.250	0.543

Yerli ve yabancı bankalara ilişkin özet istatistikler Tablo 22 ve Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 22. Yerli bankalara ilişkin betimsel istatistikler

Değişken Adı	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Medyan	En Küçük	En Büyük
AKTİFK	1.370141	0.78613	0.618001	1.419276	-2.20966	3.00974
SEM	11.31578	2.391739	5.720416	11.20399	6.411168	18.43356
FGİD	1.156236	0.460308	0.211884	0.974069	0.549002	2.652734
LİK	24.73409	9.40208	88.39911	23.98937	8.366575	64.4879
MEN	0.095199	0.09822	0.009647	0.07766	0	0.538573
TKREDİ	3.595403	2.047802	4.193492	3.072159	0.776958	13.0548
BUY	11.89993	2.098893	4.405353	12.54175	0	14.40385
FAİZGİD	-5568623	6281038	3.95E+13	-3825439	-3.11E+07	0
ENF	11.01	8.37611	70.15922	8.115	2.45	33.64
GSYH	15.72273	3.00303	9.018192	15.12452	11.72374	20.31946
SEK	90.24993	6.680529	44.62947	91.46921	79.98373	98.76615
YOG	0.543294	0.144884	0.020991	0.579241	0.117075	0.647662

Tablo 23. Yabancı bankalara ilişkin betimsel istatistikler

Değişken Adı	Ortalama	Std. Sapma	Varyans	Medyan	En Küçük	En Büyük
AKTİFK	1.617612	2.712304	7.356591	1.547175	-11.9049	13.06645
SEM	17.01164	12.03036	144.7297	13.50721	2.881049	61.08908
FGİD	1.492135	0.502298	0.252303	1.37577	0.176882	2.686164
LİK	45.63878	21.91565	480.2957	40.43944	13.13795	98.12855
MEN	0.028048	0.068554	0.0047	0.002302	0	0.500462
TKREDİ	11.39218	24.32022	591.4731	3.993239	0	142.4549
BUY	9.937942	1.607497	2.584046	9.804189	6.60861	13.0252
FAİZGİD	-818839	1461875	2.14E+12	-244942	-9659218	-251
ENF	11.01	8.393763	70.45525	8.115	2.45	33.64
GSYH	15.72273	3.009359	9.056243	15.12452	11.72374	20.31946
SEK	90.24993	6.694608	44.81778	91.46921	79.98373	98.76615
YOG	0.543294	0.145189	0.02108	0.579241	0.117075	0.647662

Çalışmada 12 yerli ve 8 adet yabancı sermayeli bankaya yer verilmiştir. Özet istatistiklere bakıldığında,

Bağımlı değişken olan aktif karlılık değişkeninin yerli bankalar için ortalaması 1.37 iken, yabancı bankalar için 1.62 olarak elde edilmiştir. Aktif karlılık değişkeninin en düşük değeri yerli bankalarda -2.21, yabancı bankalarda -11.91 iken; en yüksek değeri yerli bankalarda 3.01, yabancı bankalarda 13.07'dir. Birinci bağımsız değişken olan öz sermayenin toplam aktiflere oranı değişkeninin yerli bankalar için ortalaması 11.32 iken, yabancı bankalar için bu ortalama 17.01 olarak gözlenmiştir. Bu değişkenin en düşük gözlem değeri yerli bankalar için 6.41, yabancı bankalar için 2.88 iken; en yüksek gözlem değeri yerli bankalar için 18.43, yabancı bankalar için 61.09'dur.

İkinci bağımsız değişken olan faaliyet giderinin toplam aktife oranı değişkeninin yerli bankalar için ortalaması 1.18 iken, yabancı bankalar için bu değişkeninin ortalaması 1.72 olarak gözlenmiştir. Bu değişkenin en düşük gözlem değeri yerli bankalar için 0.55, yabancı bankalar için 0.17 iken; en yüksek gözlem değeri yerli bankalar için 2.65, yabancı bankalar için 2.68'dir. Çalışmada üçüncü bağımsız değişken olarak likit varlıkların toplam aktife oranından faydalanılmıştır. Bu değişken için yerli bankalar tarafından elde edilen ortalama 24.73 olarak hesaplanırken, yabancı bankalar için bu değer 45.64 olarak hesaplanmıştır. Likit varlıkların toplam aktife oranı değişkeninin en düşük gözlem değeri yerli bankalar için 8.37, yabancı bankalar için 13.14 iken; en yüksek gözlem değeri yerli bankalar için 64.49, yabancı bankalar için 98.13'tür.

Çalışmada kullanılan dördüncü bağımsız değişken olan menkul kıymet cüzdanının toplam aktife oranı değişkeninin yerli bankalar için ortalaması 0.095 iken, yabancı bankalar için 0.028 olarak hesaplanmıştır. Bu değişken için en düşük gözlem değeri yerli ve yabancı bankalar için 0 iken, en yüksek gözlem değeri yerli bankalar için 0.54, yabancı bankalar için 0.50'dir.

Beşinci bağımsız değişken olan takipteki kredi toplamının toplam kredilere oranı değişkeninin yerli bankalardaki ortalaması 3.60 iken, yabancı bankalardaki ortalaması 11.39 olarak hesaplanmıştır. Bu değişkenin en düşük gözlem değeri yerli bankalar için 0.78, yabancı bankalar için 0 iken; en yüksek gözlem değeri yerli bankalar için 13.06, yabancı bankalar için 142.46'dır. Bir sonraki değişken olarak enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamının doğal logaritması kullanılmıştır. Bu değişkenin gerçek değerlerinin logaritmasının alınması nedeni ile bu değişken hakkında en küçük ve en büyük değerlerin yorumlanması anlamlı sonuçlar vermemektedir. Bir diğer bağımsız değişken olan Faiz Giderleri değişkeninin yerli bankalardaki ortalaması -5568623 iken, yabancı bankalarda bu ortalama -818839 olarak

hesaplanmıştır. Bu değişkenin en küçük değeri yerli bankalarda -311000000, yabancı bankalarda -9659218 iken; en yüksek değeri yerli bankalarda 0 yabancı bankalarda ise -251'dir.

3.4 Model Tahmin Süreçleri ve Model Tahminlerinden Elde Edilen Bulgular

Birim ve zaman etkilerinin varlığını görebilmek amacıyla tek yönlü sabit etkiler modelleri, N-1 birim kuklası (tam çoklu doğrusal bağlantı problemine sebep olmamak için) ve T-1 zaman kuklası eklenerek tahmin edilmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi burada birim ve zaman kuklalarının sayısının toplam birim ve toplam dönem sayısından bir birim ve bir dönem daha az olmasının sebebi tam çoklu doğrusal bağlantı problemi ile karşılaşmamaktır.

Tablo 24. Yerli bankalar için klasik model ve tek yönlü sabit etkiler modellerinin sonuçları

Değişken	Klasik Model			Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli (Birim Etki)			Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli (Zaman Etkisi)		
	Katsayı	t-ist.	p-değeri	Katsayı	t-ist.	p-değeri	Katsayı	t-ist.	p-değeri
Sem	0.153	6.920	0.000***	0.195	5.200	0.000***	0.158	7.310	0.000***
Fgid	-0.165	-0.880	0.383	-0.435	-1.420	0.158	-0.133	-0.690	0.493
Lik	-0.020	-3.150	0.002***	-0.006	-0.980	0.327	-0.023	-3.720	0.000***
Men	1.732	3.120	0.002***	2.051	3.060	0.003***	1.138	2.070	0.041
Tkredi	-0.089	-3.400	0.001***	-0.053	-1.850	0.067*	-0.080	-2.650	0.009***
Buy	0.253	6.450	0.000***	0.224	4.090	0.000***	0.286	7.140	0.000***
FaizGid	0.000	3.020	0.003***	0.000	2.280	0.025**	0.000	3.100	0.003***
Enf	0.039	3.650	0.000***	0.037	3.600	0.001***	0.038	2.750	0.007***
GSYH	-0.023	-0.870	0.384	-0.025	-1.050	0.298	-0.008	-0.190	0.853
Sek	-0.046	-3.730	0.000***	-0.040	-2.920	0.004***	-0.080	-4.440	0.000***
Yog	-1.053	-2.350	0.021**	-0.992	-2.390	0.019**	-1.371	-2.070	0.041**
Sabit Terim	2.268	1.330	0.185	1.150	0.570	0.571	5.097	2.130	0.036**
Gözlenemeyen Etkiler									
Anadolubank A.Ş.				0.796	2.300	0.023**			
Fibabanka A.Ş.				0.786	2.130	0.036**			
Turkish Bank A.Ş.				-0.308	-0.890	0.375			
Türk Ekonomi Bankası.				0.488	1.430	0.155			

Ziraat Bankası A.Ş.				0.264	1.210	0.228			
Türkiye Garanti Bankası				0.184	0.930	0.353			
Türkiye Halk Bankası				0.334	1.350	0.179			
Vakıflar Bankası T.A.O.				0.266	1.060	0.290			
Türkiye İş Bankası A.Ş.				0.127	0.570	0.572			
Yapı ve Kredi Bankası				0.126	0.560	0.574			
Şekerbank T.A.Ş.				0.091	0.250	0.800			
2011							-0.568	-2.260	0.026**
2012							-0.649	-3.360	0.001***
2013							0.011	0.060	0.955
2014							-0.052	-0.310	0.760
2015							0.073	0.330	0.740
Modele ait İstatistikler									
R kare	0.682			0.779			0.728		
Düzeltilmiş R kare	0.650			0.729			0.686		
F İstatistiği	21.06			15.52			17.25		
Olasılık (F istatistiği)	0.000***			0.000***			0.000***		

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Not: 2010, 2016, 2017, 2018 ve 2019 yılları tam çoklu doğrusallık problemine sebep olduğu için model dışı bırakılmıştır. Akbank tam çoklu doğrusallık problemine sebep olduğu için model dışı bırakılmıştır.

Yerli bankalar için tahmin edilen, klasik model (birim etkilerin ve zaman etkilerin dahil edilmediği model) tümüyle anlamlıdır. Bahse konu modele göre sermaye, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, yoğunluk ve sektör büyüklüğünün aktif karlılığı anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Ayrıca sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyon aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; likidite, takipteki krediler, sektör büyüklüğü ve yoğunluk aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık 0.65 bulunmuş olup; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %65'inin açıklanabildiği görülmektedir.

Yerli bankalar için birim etkilerin göz önünde bulundurulduğu tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlı bulunmuştur. Bahse konu modele göre; Sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, sektör büyüklüğü ve yoğunluğun aktif karlılığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülürken Anadolubank ve Fibabanka'nın birim etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğu görülmüştür. Ayrıca sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyon aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; takipteki krediler, sektör büyüklüğü ve yoğunluk negatif yönde etkilemektedir. Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık olarak 0.73 bulunmuş olup; birim etkiler, sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %73'ünün açıklanabildiği görülmektedir. Ayrıca birim etkileri modele dahil etmenin modelin açıklayıcılığına katkısının yaklaşık %8 olduğu söylenebilir.

Yerli bankalar için zaman etkilerinin göz önünde bulundurulduğu tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlı bulunmuştur. Bahse konu modele göre; Sermaye, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, sektör büyüklüğü ve yoğunluğun aktif karlılığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülürken 2011 ve 2012 yıllarının zaman etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olduğu görülmüştür. 2008 bankacılık krizinin etkilerinin 2011 ve 2012 yıllarında Türk bankacılık sisteminde bulunan yerli bankalara etkilerinin devam ettiği söylenebilir. Ayrıca sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyon aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; likidite, sektör büyüklüğü ve yoğunluk negatif yönde etkilemektedir. Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık olarak 0.69 bulunmuş olup; zaman etkiler, sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %69'unun açıklanabildiği görülmektedir. Ayrıca zaman etkileri modele dahil etmenin modelin açıklayıcılığına katkısının yaklaşık %4 olduğu söylenebilir.

Tablo 25. Yabancı bankalar için klasik model ve tek yönlü sabit etkiler modellerinin sonuçları

Değişken	Klasik Model			Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli (Birim Etki)			Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli (Zaman Etkisi)		
	Katsayı	t-ist.	p-değeri	Katsayı	t-ist.	p-değeri	Katsayı	t-ist.	p-değeri
Sem	0.090	2.620	0.011**	0.079	2.200	0.032**	0.076	2.190	0.032**
Fgid	-1.423	-2.840	0.006***	-1.320	-2.160	0.035**	-1.491	-3.140	0.003***
Lik	-0.028	-1.580	0.119	-0.076	-3.720	0.000***	-0.028	-1.650	0.105
Men	-23.310	-5.930	0.000***	-27.034	-7.440	0.000***	-27.214	-6.910	0.000***
Tkredi	0.027	2.280	0.026**	0.056	4.560	0.000***	0.033	2.840	0.006***
Buy	-0.028	-0.100	0.922	-0.386	-0.770	0.445	-0.084	-0.290	0.775
FaizGid	0.000	0.280	0.779	0.000	0.260	0.792	0.000	-0.070	0.948
Enf	0.039	0.810	0.424	-0.005	-0.120	0.904	-0.093	-1.510	0.135
GSYH	0.028	0.240	0.811	0.030	0.270	0.785	0.380	2.100	0.040**
Sek	-0.011	-0.230	0.818	-0.021	-0.480	0.633	0.097	1.540	0.127
Yog	0.794	0.390	0.695	0.993	0.580	0.566	6.324	2.460	0.017***
Sabit Terim	3.855	0.540	0.588	12.104	1.430	0.158	-11.447	-1.38	0.171
Gözlenemeyen Etkiler									
Bank Mellat				-2.022	-1.650	0.105			
Citibank				-0.010	-0.010	0.990			
Denizbank				-0.600	-0.370	0.711			
Deutsche Bank				-0.628	-0.900	0.372			
HSBC Bank				-1.997	-1.590	0.117			
ING Bank				-2.685	-2.000	0.049**			
Turkland Bank				-3.513	-4.210	0.000***			
2011							-1.722	-1.560	0.123
2012							0.598	0.660	0.510
2013							-2.066	-2.780	0.007***
2014							-0.876	-1.190	0.237
2015							-2.251	-2.680	0.009***
Model İstatistikleri									
R kare	0.637			0.773			0.700		
Düzeltilmiş R kare	0.579			0.706			0.624		
F İstatistiği	10.86			11.55			9.19		
Olasılık (F istatistiği)	0.000***			0.000***			0.000***		

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Not: 2010, 2016, 2017, 2018 ve 2019 yılları ile Alternatif Bank tam çoklu doğrusallık problemine sebep olduğu için model dışı bırakılmıştır.

Yabancı bankalar için tahmin edilen, klasik model (birim etkilerin ve zaman etkilerin dahil edilmediği) model tümüyle anlamlıdır. Bahse konu modele göre sermaye, faaliyet giderleri, menkul kıymetler cüzdanı ve takipteki kredilerin aktif karlılığı anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Ayrıca sermaye ve takipteki krediler aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; menkul kıymetler cüzdanı aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık 0.58 bulunmuş olup; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve

yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %58'inin açıklanabildiği görölmektedir.

Yabancı bankalar için birim etkilerin göz önünde bulundurulduğu tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlı bulunmuştur. Bahse konu modele göre; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı ve takipteki kredilerin aktif karlılığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülürken; ING Bank ve Turkland'ın birim etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğu görölmüştür. Ayrıca sermaye ve takipteki krediler aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; faaliyet giderleri, likidite ve menkul kıymetler cüzdanı negatif yönde etkilemektedir. Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık olarak 0.71 bulunmuş olup; birim etkiler, sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %71'inin açıklanabildiği görölmektedir. Ayrıca birim etkileri modele dahil etmenin modelin açıklayıcılığına katkısının yaklaşık %13 olduğu söylenebilir.

Yabancı bankalar için zaman etkilerin göz önünde bulundurulduğu tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlı bulunmuştur. Bahse konu modele göre; sermaye, faaliyet giderleri, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, GSYH ve yoğunluğun aktif karlılığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülürken 2013 ve 2015 yıllarının zaman etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olduğu görölmüştür. Ayrıca sermaye, takipteki krediler, GSYH ve yoğunluk aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; faaliyet giderleri ve menkul kıymetler cüzdanı negatif yönde etkilemektedir. Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık olarak 0.62 bulunmuş olup; zaman etkiler, sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %62'sinin açıklanabildiği görölmektedir. Ayrıca zaman etkileri modele dahil etmenin modelin açıklayıcılığına %4'lük bir katkısı olduğu söylenebilir.

Hem yerli bankalar hem de yabancı bankalar için kurulan modellerde birim etkilerin ve zaman etkilerin modelin açıklayıcılığına katkısı olduğu görölmüştür ancak, birim etkilerin ve zaman etkilerin tamamının modele dahil edilip edilmemesine karar verebilmek için hem tesadüfi etkiler hem de rassal etkiler modelleri için ayrı ayrı sınamalar yapılacaktır. Etkilerin rassal olduğu varsayımı altında klasik model rassal etkiler modeline karşı sınanmış ve Olabilirlik Oran Testi sonuçları Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Olabilirlik Oran Testi

	Yerli		Yabancı	
	Ki-Kare İst.	Olasılık	Ki-Kare İst.	Olasılık
Gözlenemeyen Etkiler	16.99	0.000***	16.28	0.000***
Birim Etki	11.67	0.000***	12.94	0.000***
Zaman Etki	1.58	0.105	0.33	0.283

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Yerli bankaları kapsayan model için, Olabilirlik Oran Testi sonuçlarına bakıldığında modelde birim ve zaman etkilerin aynı anda bulunmadığını söyleyen sıfır hipotezi, Ki-Kare istatistiğinin olasılık değeri 0.000 bulunduğu için geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilmiş ve modele gözlenemeyen etkilerin dahil edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu gözlenemeyen etkilerin verinin birim boyutuyla mı yoksa zaman boyutuyla mı ilgili olduğuna karar verebilmek için hem birim etkiler hem de zaman etkiler özelinde ayrı ayrı Olabilirlik Oran Testi yapılmıştır. Olabilirlik oran testi sonuçlarına göre, modele birim etkilerin dahil edilmemesi gerektiğini ima eden sıfır hipotezi geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilirken, modele zaman etkilerinin dahil edilmemesi gerektiğini ima eden sıfır hipotezi geleneksel önem düzeylerinin hiçbirinde reddedilememiştir. Dolayısıyla, yerli bankalar için kurulacak modele, birim etkilerin dahil edilmesi gerektiği ancak zaman etkilerin dahil edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yabancı bankaları kapsayan model için, Olabilirlik Oran Testi sonuçlarına bakıldığında modelde birim ve zaman etkilerin bulunmadığını söyleyen sıfır hipotezi, Ki-Kare istatistiğinin olasılık değeri 0.000 bulunduğu için geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilmiş ve modele gözlenemeyen etkilerin dahil edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu gözlenemeyen etkilerin verinin birim boyutuyla mı yoksa zaman boyutuyla mı ilgili olduğuna karar verebilmek için hem birim etkiler hem de zaman etkiler özelinde ayrı ayrı Olabilirlik Oran Testi yapılmıştır. Olabilirlik oran testi sonuçlarına göre, modele birim etkilerin dahil edilmemesi gerektiğini ima eden sıfır hipotezi geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilirken, modele zaman etkilerinin dahil edilmemesi gerektiğini ima eden sıfır hipotezi geleneksel önem düzeylerinin hiçbirinde reddedilememiştir. Dolayısıyla, yabancı bankalar için kurulacak modele, birim etkilerin dahil edilmesi gerektiği ancak zaman etkilerin dahil edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Etkilerin sabit olduğu varsayımı altında, klasik model sabit etkiler modeline karşı Kısıtlı F sınaması ile sınanmıştır. Sınama sonuçları Tablo 27’de görülmektedir.

Tablo 27. Kısıtlı F Sınaması

Yerli		Yabancı	
F İst.	Olasılık	F İst.	Olasılık
3.85	0.000***	5.22	0.000***

Klasik modelin geçerli olduğu sıfır hipotezi ve sabit etkiler modelinin geçerli olduğu alternatif hipotezi altında; yerli ve yabancı bankalar bankalar özelindeki modeller için F istatistiğinin olasılık değeri 0.000 bulunmuş ve geleneksel önem düzeylerinin tamamında tüm modeller için sıfır hipotezi reddedilebilmiş ve modelde birim etkilerin bulunması gerektiğine, klasik modelin uygun olmadığına sabit etkiler modelinin seçilmesi gerektiğine karar verilmiştir.

Olabilirlik Oran Testi ve Kısıtlı F Sınaması sonuçlarına göre modele birim etkilerin dahil edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Birim etkilerin rassal mı yoksa sabit mi olduğuna; bir diğer deyişle Rassal Etkiler Modeli’nin mi yoksa Sabit Etkiler Modeli’nin tercih edilmesi gerektiğine karar verebilmek için Hausman Sınaması yapılmıştır. Hausman Sınaması sonuçları Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Hausman Sınaması

Yerli		Yabancı	
Ki-Kare İst.	Olasılık	Ki-Kare İst.	Olasılık
15.44	0.031**	25.46	0.001***

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Hausman sınaması sonucunda rassal etkiler modelini temsil eden boş hipotez her bir model için geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilmiş ve çalışmaya tek yönlü sabit etkiler modeliyle devam edilmesine karar verilmiştir.

Yerli ve yabancı bankalar için Tek Yönlü Sabit Etkiler modeli sonuçları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli

Değişken	Yerli			Yabancı		
	Katsayı	t-ist.	p-değeri	Katsayı	t-ist.	p-değeri
Sem	0.195	5.200	0.000***	0.079	2.200	0.032**
Fgid	-0.435	-1.420	0.158	-1.320	-2.160	0.035**
Lik	-0.006	-0.980	0.327	-0.076	-3.720	0.000***
Men	2.051	3.060	0.003***	-27.034	-7.440	0.000***
Tkredi	-0.053	-1.850	0.067*	0.056	4.560	0.000***
Buy	0.224	4.090	0.000***	-0.386	-0.770	0.445
FaizGid	0.000	2.280	0.025**	0.000	0.260	0.792
Enf	0.037	3.600	0.001***	-0.005	-0.120	0.904
GSYH	-0.025	-1.050	0.298	0.030	0.270	0.785
Sek	-0.040	-2.920	0.004***	-0.021	-0.480	0.633
Yog	-0.992	-2.390	0.019**	0.993	0.580	0.566
Sabit Terim	1.413	0.710	0.480	10.672	1.220	0.225
Modele Ait İstatistikler						
Düzeltilmiş R kare	0.563			0.639		
F İstatistiği	11.34			9.83		
Olasılık (F istatistiği)	0.000			0.000		

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Yerli bankalar için tahmin edilen, tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlıdır. Bahse konu modele göre sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, yoğunluk ve sektör büyüklüğünün aktif karlılığı anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Ayrıca sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyon aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; takipteki krediler, sektör büyüklüğü ve yoğunluk aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Modelin R kare değeri yaklaşık 0.56 bulunmuş olup; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %56’sının açıklanabildiği görülmektedir.

Yabancı bankalar için tahmin edilen, tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlıdır. Bahse konu modele göre sermaye, faaliyet giderleri, likidite, faiz giderleri, menkul kıymetler cüzdanı ve takipteki kredilerin aktif karlılığı anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Ayrıca sermaye ve takipteki krediler aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; likidite, faaliyet giderleri ve menkul kıymetler cüzdanı aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Modelin R kare değeri yaklaşık 0.64 bulunmuş olup; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %64'ünün açıklanabildiği görülmektedir.

Sabit Etkiler modellerinde varsayımlardan sapmaları sınamak amacıyla tanısal testler yapılmıştır. Tanısal testlerin sonuçları Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Tanısal testler

	Değişen Varyans		Birimler Arası Korelasyon		Otokorelasyon	
	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
Test İst.	194.58	35.25	3.875	1.870	1.305	1.383
Ols.	0.000***	0.000***	0.000***	0.062*	-	-

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Yerli ve yabancı bankalar için kurulan modellerde değişen varyansı sınamak amacıyla yapılan Wald Testi sonuçlarına göre; her iki model için de test istatistiğinin olasılık değeri 0.000 bulunmuş olup, hata teriminin varyansının sabit olduğunu ima eden sıfır hipotezi geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilmiş ve bütün modeller için değişen varyans sorununun var olduğuna karar verilmiştir.

Yerli ve yabancı bankalar için kurulan modellerde birimler arası korelasyonu sınamak amacıyla yapılan Pesaran CD Testi sonuçlarına göre; yerli bankaları kapsayan model için test istatistiğinin olasılık değeri 0.000 bulunmuş olup, birimler arası korelasyon olmadığını ima eden sıfır hipotezi geleneksel önem düzeylerinin tamamında reddedilebilmiş ve yerli bankaları kapsayan model için birimler arası korelasyonun var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı bankaları kapsayan model için test istatistiğinin olasılık değeri 0.062 bulunmuş olup, %10 önem düzeylerinde birimler arası korelasyon olmadığını ima eden sıfır hipotezi reddedilebilmiştir ve yabancı bankaları kapsayan model için birimler arası korelasyonun var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yerli ve yabancı bankalar için kurulan modellerde otokorelasyonu sınamak amacıyla yapılan Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson Testi sonuçlarına göre; yerli bankaları ve yabancı bankaları kapsayan modeller için test istatistiği sırasıyla 1.31 ve 1.38 bulunmuş olup; bu test istatistiği 2'den küçük olduğu için her iki modelde de otokorelasyon sorunu olduğuna karar verilmiştir.

Tüm modellerde en az bir varsayımdan sapma görüldüğü için, Prais-Winsten dirençli standart hatalar ile her bir model tekrar tahmin edilmiştir.

3.5 Bulgular

Tablo 31. Tek Yönlü Sabit Etkiler Modellerinin Güçlü Standart Hatalar İle Tahmin Sonuçları

Değişken	Yerli			Yabancı		
	Katsayı	z-ist.	p-değeri	Katsayı	z-ist.	p-değeri
Sem	0.153	7.54	0.000***	0.090	2.58	0.010***
Fgid	-0.165	-1.01	0.313	-1.423	-3.57	0.000***
Lik	-0.02	-2.93	0.003***	-0.028	-1.52	0.128
Men	1.732	3.99	0.000***	-23.31	-5.89	0.000***
Tkredi	-0.089	-3.02	0.003***	0.027	1.74	0.083*
Buy	0.253	7.89	0.000***	-0.028	-0.12	0.906
FaizGid	0.000	2.78	0.005***	0.000	0.36	0.719
Enf	0.039	3.55	0.000***	0.039	0.70	0.484
GSYH	-0.023	-0.76	0.447	0.028	0.23	0.816
Sek	-0.046	3.65	0.000***	-0.011	-0.23	0.821
Yog	-1.053	-2.01	0.045**	0.794	0.37	0.709
Sabit Terim	2.268	1.35	0.176	3.854	0.60	0.547
Modele Ait İstatistikler						
Düzeltilmiş R kare	0.682			0.637		
Modelin Ki-Kare İstatistiği	373.82			99.02		
Olasılık (Modelin Ki-Kare istatistiğinin)	0.000***			0.000***		

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Yerli bankalar için güçlü standart hatalar ile tahmin edilen, tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlıdır. Yerli bankalar için kurulan modele göre açıklayıcı değişkenlerden; sermaye, likidite, takipteki krediler, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, yoğunluk ve sektör büyüklüğünün aktif karlılığı anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Ayrıca sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyon aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; likidite, takipteki krediler, sektör büyüklüğü ve yoğunluk aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Gülhan ve Uzunlar ise 2011 yılında yaptıkları çalışmada, 2002-2008 döneminde yerli bankalar için kurulan modele göre sermaye, büyüklük ve GSYH'nin aktif karlılığı pozitif yönde; faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, enflasyon ve sektör büyüklüğünün ise aktif karlılığı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık 0.68 bulunmuş olup; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %68'inin açıklanabildiği görülmektedir.

Yabancı bankalar için güçlü standart hatalar ile tahmin edilen, tek yönlü sabit etkiler modeli tümüyle anlamlıdır. Yabancı bankalar için kurulan modele göre sermaye, faaliyet giderleri, menkul kıymetler cüzdanı ve takipteki kredilerin aktif karlılığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Ayrıca sermaye ve takipteki krediler aktif karlılığı pozitif yönde etkilerken; faaliyet giderleri ve menkul kıymetler cüzdanı aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Gülhan ve Uzunlar ise 2011 yılında yaptıkları çalışmada, 2002-2008 döneminde yabancı bankalar için kurulan modele göre sermaye, menkul kıymetler cüzdanı ve yoğunluğun aktif karlılığı pozitif yönde; faaliyet giderleri, likidite, takipteki krediler, enflasyon ve sektör büyüklüğünün ise aktif karlılığı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Modelin düzeltilmiş R kare değeri yaklaşık 0.64 bulunmuş olup; sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul kıymetler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, faiz giderleri, enflasyon, GSYH, sektör büyüklüğü ve yoğunluktaki değişimler ile aktif karlılıktaki değişimlerin %64'ünün açıklanabildiği görülmektedir.

Hem yerli hem yabancı bankalar için özsermayenin toplam aktifler içindeki payında artışların aktif karlılığı arttırdığı görülmektedir. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken öz sermayenin toplam aktifler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler

içindeki payı ortalama olarak %0.153 artmaktadır. Yabancı bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken öz sermayenin toplam aktifler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %0.090 artmaktadır. Sermaye arttığında aktif karlılığın da artması beklendiği için (Taşkın, 2011), iktisadi beklentilere uygun bir sonuca ulaşılmıştır.

Türk bankacılık sisteminde yerli bankalar açısından likit varlıkların toplam aktifler içindeki payının artması halinde bankaların aktif karlılığı azalmaktadır. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken likit varlıkların toplam aktifler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %0.02 azalmaktadır. Bu durum iktisadi beklentilerle uyumludur, çünkü likit varlıkların getiri oranı daha azdır, bu da aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir (Saldanlı, 2012).

Personel giderlerini kapsayan faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranının artması halinde yabancı bankaların aktif karlılığı azalmaktadır. Yabancı bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken faaliyet giderlerinin toplam aktifler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %1.423 azalmaktadır. Burada faaliyet giderlerinin yerli bankalarda aktif karlılığı etkilemediği, yabancı bankalarda ise aktif karlılığı negatif etkilediğinin görülmesinin sebebi yabancı bankaların personel sayılarının az olmasına rağmen daha yüksek ücretlerle personel istihdam etmesi durumu olabilir.

Menkul kıymetler cüzdanının toplam aktifler içerisindeki payı arttığında, yerli bankaların aktif karlılığı artarken, yabancı bankaların aktif karlılığı azalmaktadır. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken menkul kıymetler cüzdanının toplam aktifler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %1.732 artmaktadır. Yabancı bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken menkul kıymetler cüzdanının toplam aktifler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %23,31 azalmaktadır. Menkul kıymetler cüzdanının yabancı bankalarda aktif karlılığı negatif etkilemesinin sebebi bankaların likiditesini kısa vadeli yüksek getirili krediler için kullanmak yerine menkul değerlere bağlaması olabileceği öngörülmektedir.

Takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı arttıkça yerli bankaların aktif karlılığı azalırken, yabancı bankaların aktif karlılığı artmaktadır. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı %1

arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %0.089 azalmaktadır. Yabancı bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %0.027 artmaktadır. Yerli bankalar için elde edilen sonuç iktisadi beklentilere uygundur çünkü takipteki krediler tanımları gereği vadesi geçmesine rağmen en az 90 gün ödenmeyen krediler olarak tanımlanmaktadır. Bu kredilerin toplam krediler içerisindeki payının artması, bankaların bu kredilerden elde edecekleri gelirin azalması anlamına gelmektedir (Ayaydın vd., 2021). Böyle bir durumda bankaların aktif karlılığının azalması oldukça doğal bir durumdur. Yabancı bankalar için takipteki kredilerin aktif karlılığı pozitif yönlü etkilemesinin sebebi yabancı bankaların takibe düşen kredilerle ilgili kurumsal politikaları olabileceği tahmin edilmektedir.

Enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamının logaritmasının yani büyüklüğün yerli sermayeli bankalarda aktif karlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken enflasyona göre düzeltilmiş aktif toplamı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %0.253 artmaktadır. Bankaların aktif toplamındaki artışların aktif karlılığı arttırması beklentilere uygundur.

Faiz giderlerinin katsayısı neredeyse sıfır olmasına rağmen yerli bankalar için istatistiksel olarak anlamlıdır. Hem yerli hem yabancı bankalar için faiz giderlerinin katsayısının sıfır bulunmasının sebebi bankaların maruz kaldıkları faiz giderlerini verdikleri kredi maliyetlerine yansıttıkları için marjın hep aynı kalması durumundan dolayı söz konusu olabileceği düşünülmüştür.

Makro değişkenlerden olan enflasyondaki artışlar yerli bankalar için aktif karlılığı arttırmaktadır. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken enflasyon %1 arttığında karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %0.039 artmaktadır. Bu durumun sebebi tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artışın bireyleri kredi çekmeye yönlendirmesi olabilir. Her ne kadar Türk bankacılık sisteminde bulunsalar da analiz sonuçları doğrultusunda yabancı bankaların aktif karlılığının enflasyondan etkilenmediği görülmüştür. Yabancı bankaların, sermayeleri yurtdışı kaynaklı olduğundan, bu bankalar Türkiye’de yaşanan enflasyon değişimlerinden yerli bankalar gibi etkilenmemektedir.

Tüm bankaların aktif toplamlarının GSYH'ye oranı (sektör payı) arttıkça yerli bankaların aktif karlılığı azalmaktadır. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken yerli bankaların aktif toplamının GSYH içindeki payı %1 artarsa bankaların aktif karlılığı ortalama olarak %0.046 azalmaktadır. Sektör payının katsayısının yabancı bankalar için anlamsız olmasının sebebi tanımından kaynaklıdır. Sektörün GSYH içindeki payı olarak tanımlanan bu kavram, yabancı bankalar modelinde katsayının anlamsız bulunmasının sebebi analizde Türkiye'nin GSYH'sinin kullanılması olabilir.

Sektördeki aktif büyüklüğü en büyük olan ilk 5 bankanın aktif toplamlarının sektördeki tüm bankaların toplam aktiflerine oranındaki artışlar yerli bankalar için aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir. Yerli bankalar için tahmin edilen modele göre diğer her şey sabitken aktif büyüklüğü en büyük olan ilk 5 bankanın, sektörün toplam aktifleri içindeki payı %1 arttığında, karın toplam aktifler içindeki payı ortalama olarak %1.053 azalmaktadır. Sektörde aktif karlılığı en yüksek ilk 5 bankanın 3'ünün kamu bankası olması sebebiyle yoğunlaşma değişkeninin katsayısının yabancı bankalar için anlamsız bulunması oldukça doğaldır.

SONUÇ

Literatürde incelendiği üzere birçok çalışmada sadece bankalara özgü veriler kullanılırken diğer bazı çalışmalarda da makroekonomik değişkenler ile birlikte bankalara özgü veriler de ele alınmıştır. Bu çalışmada ise özellikle makro ekonomik değişkenler, bankalara özgü değişkenler ve tüm bankacılık sektörünü ilgilendiren değişkenler çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada Türkiye Bankalar Birliği tarafından temin edilen 2010 – 2019 döneminde yer alan 10 dönemlik veriler kullanılmış ve bankacılık sektöründe yer alan 2010 – 2019 döneminde sermaye ortaklık yapıları değişmemiş 12’si yerli sermayeli, 8’i yabancı sermayeli olmak üzere toplam 20 banka çalışmaya dahil edilmiştir.

Bankacılık sektörü ekonomi içinde önemli fonksiyona sahip önde gelen sektör konumundadır. Ekonomi içindeki atıl tasarrufların ihtiyaç duyan kesime kaynak olarak aktarılmasında bankalar, hem devlet hem de ekonomik faaliyetler açısından çok önemli bir misyona sahip konumdadır. Bankacılık sektörü kanalı ile gerçekleştirilen tüm işlemlerin kayıt altına alındığı göz önünde bulundurulduğunda, devletin vergi geliri sağlama mekanizması içinde bankacılık sektörünün üstlendiği önemli görev göz ardı edilemez.

Ekonomi açısından ise atıl tasarrufların işletmelere ve bireylere kredi şeklinde aktarılmasını sağlayarak, üretimin doğrudan veya dolaylı olarak artmasına, istihdamın yükselmesine, ekonomik büyümenin sağlanmasına olanak sağlar. Tüm bunlara ek olarak gerektiğinde ihracatın desteklenerek döviz gelirinin yurtiçine girişinde önemli bir aracılık fonksiyonu da üstlenir. Sonuç olarak bankaların ödemeler dengesi ve cari işlemler dengesine olan etkisi ciddi boyuttadır. Üretimin doğrudan etkilenmesi, işletmelere sağlanan krediler yolu ile üretim artışının sağlanması şeklinde olmaktadır. Dolaylı etkileme ise, tüketicilere sağlanan kredi olanakları sonucu alım yönlü yaratılan talep artışı, işletmelerin ilgili mal ve hizmetleri daha fazla üretmelerine yol açmaktadır. Üretim ihtiyacı artan işletmelerin duyduğu yeni işgücü ihtiyacı işsizliği düşürürken, üretilen mal ve hizmetlerdeki artışın, milli hasıla, dolayısı ile milli gelir ve ülkedeki vatandaşların refah seviyelerinin artması doğrultusunda olumlu etkisi bulunmaktadır.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında güven kurumu özelliğini taşıyan bankaların hem makul risk seviyesinde faaliyetlerini sürdürmeleri hem de birer ticari işletme olarak tatmin edici

seviyede kar elde etmeleri büyük önem taşımaktadır. Kuşkusuz bu karlılığın geçici olmayıp, sürdürülebilir seviyede olmasının gerekliliği de göz ardı edilmemelidir.

Bu bakış açısı ile Türk bankacılık sektörünün karlılığını etkileyen faktörler çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Türk bankacılık sektörünü temsil kabiliyeti olan toplam 20 adet kamu, yerli özel ve yabancı özel sermayeli bankanın verileri ile makro ekonomik veriler panel veri analizi ile incelenmiştir. 10 yıllık döneme ait analize dahil edilen değişkenler sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda yerli ve yabancı bankaların karlılığında etkili olan benzer ve farklı değişkenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sermaye yapısına göre yapılan gruplandırma sonrasındaki analiz sonuçlarına bakıldığında ilk planda bankaların aktif karlılığını açıklayan değişkenlerin farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca sermaye sahipliğine göre yerli sermayeli bankaların analiz sonuçlarının açıklama gücü %68, yabancı sermayeli bankaların analiz sonuçlarının açıklama gücü %64 seviyesindedir. Açıklama gücü yabancı bankalar için %4 daha azdır çünkü, bu bankalar her ne kadar Türkiye’de faaliyet gösterebilirler de ülkedeki makroekonomik değişimlerden yerli bankalar kadar etkilenmemektedir.

Buradan elde edilen sonuçlara göre, sermaye sahipliğinin bu tür analizlerde önemli olduğu, analiz sonuçlarına göre strateji belirlenmesi durumlarında, analizin daha detaylı yapılmasının ne kadar önemli olduğu hususu ifade edilebilir.

Çalışmada elde edilen sonuç, yerli ve yabancı bankaların aralarındaki etkinlik skoru farkı göz önüne alınsa bile benzerlikler bulunduğunu göstermektedir. Bu durum hem yabancı hem de yerli bankaların finansal ve ekonomik koşullara belirli durumlarda benzer ve farklı reaksiyon gösterdikleri ve iki bankacılık yapısının karşılıklı etkileşimde bulduklarını ortaya koymaktadır.

Sermaye, menkul kıymetler cüzdanı, büyüklük, faiz giderleri ve enflasyon yerli bankaların aktif karlılığını pozitif yönde etkilerken; likidite, takipteki krediler, sektör büyüklüğü ve yoğunluk aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir.

Sermaye ve takipteki krediler yabancı bankaların aktif karlılığını pozitif yönde etkilerken; faaliyet giderleri ve menkul kıymetler cüzdanı aktif karlılığı negatif yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak, bankalarda sürdürülebilir karlılık seviyesi önem arz eden bir konudur. Banka yönetimleri piyasa koşullarını da dikkate alarak hem risk hem de başta karlılık olmak üzere finansal yapının yönetilmesinde dinamik stratejiler izlemektedir. Bu tür akademik çalışmalar da banka ve sektör yöneticilerine söz konusu strateji belirleme aşamalarında bilgi vermeye yönelik yapılan çalışmalardır. Sermaye sahipliği yapısından bağımsız olarak, sermaye, menkul kıymetler cüzdanı ve takipteki kredilerin aktif karlılığı açıklayan temel hususlar olduğu tespit edilmiştir. Bankacılık sektörüne yönelik karar alıcı ve tavsiye verici üst kurullar ile birlikte bankaların yönetim kurullarının bu temel hususları göz önünde bulundurmaları, bankacılık sektörünün sürdürülebilir aktif karlılığı açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akın, F. (2018). Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı ve Sorunları. *İş ve Hayat*, 54-73.
- Akın, F. (2020). Dijital Dönüşümün Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*(6), 24.
- Aksoy, A., & Tanrıöven, C. (2014). *Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aktaş, R. (2006). *Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Ticari Bankalarda Performans Yönelişleri (Türkiye 2001-2004 Örneği)*. Ankara: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Alp, A., Ban, Ü., Demirgüneş, K., & Kılıç, S. (2010). Türk bankacılık sektöründe karlılığın içsel belirleyicileri. *İMKB Dergisi*, 12(46), 1-13.
- Altay, O. (2004). Türk Ekonomisindeki İstikrarsızlığın Bankacılık Sektörüne Etkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 0(45), 15.
- Altıntaş, M. A. (2020). *Bankacılıkta Risk ve Sermaye Yönetimi*.
- Arabacı, H. (2018). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi (2000-2016). *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 5-42.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Atlı, Y., Yücel, A., & Tanyıldızı, İ. (2018). Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Tunceli İlinde Bankacılık Sektörü. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 86-105.
- Ayaydın, H., Pilatin, A., & Barut, A. (2021). Takipteki Kredilerin Bankaya Özgü, Finansman Ve Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (33), 169-186.
- (2020). *Banka, Şube ve Personel Sayıları*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği.
- (2021). *Bankacılık Sektör Raporu*. Ankara: BDDK.
- (2012-2021). *Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri*. Ankara: BDDK.
- (2021). *Bankacılık Sisteminde Banka, Çalışan ve Şube Sayıları Raporu*. Ankara: TBB.
- (2019). *Bankalar*. Ankara: BDDK. 01 08, 2020 tarihinde alındı
- BDDK. (2001). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*. Ankara.
- BDDK, 5404 sayılı kurul kararı, 2013, <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/651>, erişim tarihi: 11.10.2021
- BDDK, 6833 sayılı kurul kararı, 2016, <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/714>, erişim tarihi: 11.10.2021

BDDK, 5077 sayılı kurul kararı, 2012, <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/632>,
erişim tarihi: 11.10.2021

BDDK, 6262 sayılı kurul kararı, 2015, <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/684>,
erişim tarihi: 11.10.2021

BDDK, 4963 sayılı kurul kararı, 2012, <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/202>
erişim tarihi: 11.10.2021

(2020). *BDDK Sektör Raporu*. Ankara: BDDK.

Baltagi, B. (2001) *Econometric Analysis of Panel Data*. 2nd Edition, John Wiley and Sons, Chichester.

Beybur, M., & Çetinkaya, M. (2021). Beybur, M., & Çetinkaya, M. (2021). Covid-19 pandemisinin Türk bankacılık sektörü kredileri ve tahsili gecikmiş alacakları üzerindeki etkileri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(28), 181-210.

Boyacıoğlu, M. A. (2003). 1980 sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(9), 523-538.

Bulut, E. (2021). Türkiye’de Dijital Bankacılık Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *M U İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(2), 228.

Canbaş, S., Çabuk, A., Kılıç, S.B. (2007). Bankaların Finansal Yapısının Çok Değişkenli İstatistiksel Yönteme Dayalı Analizi Ve Mali Başarısızlık Tahmini: Türkiye Uygulaması.

Coşar, N., & Bildirici, M. (2010). Tarihi Siyasi Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908 2008. *Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi* (s. 1-600). içinde Bursa: Bağlam Yayınları.

Çevik, N. K., & Boran, A. (2020). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Ticaret Bankalarının Karlılığını Etkileyen İçsel Faktörler: 2005-2016 Yılları Arası Panel Veri Analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(4), 1735-1750.

Çivi, H. (1985). *Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Yardımcı Ders Kitabı Yayınları.

Dağdır, C. (2010). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık Ve Makro Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 25-33.

Das, P. (2019). *Econometrics in Theory and Practice*. Kalkota, India: Springer Nature India.

Deitel, H. M., Deitel, P. J., & Steinbuhler, K. (2000). *E-Business and E-Commerce For Managers*. New Jersey: Prentice Hall.

Demirel, E., Atakişi, A., & Abacıoğlu, S. (2013). Bankacılık Faaliyet Oranlarının Panel Veri Analizi: Türkiye’deki Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankaların Durumu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(59), 101-112.

(2021). *Dijital 2021 Küresel Bakış Raporu*.

- (2022). *Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri*. Ankara: TBB. 03 04, 2022 tarihinde https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Dijital,_İnternet_ve_Mobil_Bankacilik_Istatistikleri/4001 adresinden alındı
- Dilik, S. (1976). *Servetin Geniş Kitlelere Yayılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları .
- Elitaş, C., & Özdemir, Y. (2006). Bankalarda İç Kontrol Sistemi. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi Dergisi*, 114.
- Erdoğan, N. (2002). *Dünya Ve Türkiye’de Finansal Krizler*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Eroğlu, N. (2006). Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 37
- Eren, K. (1996). *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık*. Beta Basım Yayın: İstanbul.
- Ertuğrul, A., & Zaim, O. (1996). *Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz*. Ankara: İşletme ve Finans Yayınları.
- Ertürk, H. (2010). Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler Ve Risk Yönetimi. *Denetim*(4), 62-70.
- (2013). *Finansal İstikrar Raporu*. Ankara: TCMB. 10 25, 2020 tarihinde alındı
- (2020). *Fona Devredilen Bankalar*. Ankara: TMSF. 10 30, 2020 tarihinde alındı
- Geçer, T. (2015). Sermaye Yeterliliği Standart Oranına Yeniden Bir Bakış. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 77-92.
- Greene, W. (2003). *Econometric Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Gujarati, D. N. (2004). *Basic Econometrics*. California: Th McGraw Hill Companies.
- Garanti BBVA,
https://www.garantibbva.com.tr/tr/garanti_hakkinda/garantiyi_taniyin/garanti_bankasi_tanitim.page, erişim tarihi: 18.01.2022
- Güler, S. (2019). Banka Karlılık Oranlarının Panel Veri Analizi İle Değerlendirilmesi: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Ve Katılım Bankalarının Karşılaştırılması. *Izmir Democracy University Social Sciences Journal*, 2(2), 173-190.
- Gülhan, Ü., & Uzunlar, E. (2012). Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama / Factors Influencing the Bank Profitability: an Application on Turkish Banking Sector. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1).
- Gültekin-Karakaş, D. (2009). Sermayenin Uluslararasılaşması Sürecinde Türkiye Banka Reformu ve Finans Kapital-içi Yeniden Yapılanma. *Praksis*, 19(1), 100-101.
- Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*. Ankara: ATO Yayınları.

- Horobet, A., Radulescu, M., Belascu, L., Dita, S.M. (2021). Determinants of Bank Profitability in CEE Countries: Evidence from GMM Panel Data Estimates. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(7), 307.
- Kale, S., & Eken, M. H. (2017). Türk Bankacılığında Krizler Ve Çıkarılan Dersler (Turkish Banking Crisis and Inferences). *Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 11-23.
- Kaya, T. (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri, 1997-2000*. Ankara: BDDK MSPD Çalışma Raporları.
- Kennedy, P. (2006). *Ekonometri Kılavuzu*. (M. Sarımeşeli, & Ş. Açıkgöz, Çev.) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kepek, Y. (2005). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Korukçu, Ü. (1998). *Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği.
- Küçükkiremitçi, O., ve Güler, İ. (2022). The Current Lessons From 2001 Banking Crisis For Sustainable Competition. Recent Academic Studies In Sciences kitabı içinde bölüm. Sofia, St. Kliment Ohridski University, Press
- Misman, F. N., Bhatti, I., Lou, W., Samsudin, S., Abd Rahman, N.H. (2015). Islamic Banks Credit Risk: A Panel Study. *Procedia Economics and Finance*(31), 75-82.
- Noman vd., A. H. (2015). The effect of credit risk on the banking profitability: A case on Bangladesh. *Global journal of management and business research*.
- Oktar, S., & Dalyancı, L. (2010). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 1-22.
- Osho, G. (2008). How technology is breaking traditional barriers in the banking industry: Evidence from financial management perspective. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 11, 15-21.
- Öçal, T., & Ö. Faruk, Ç. (1991). *Para Banka*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Ömer Faruk Çolak, T. Ö. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Nobel Yayıncılık: Ankara .
- Öncü, S., & Aktaş, R. (2007). Yeniden yapılandırma döneminde Türk bankacılık sektöründe verimlilik değişimi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 247-266.
- Özdemir, Z. (2005). Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.
- Özelmas, E. (1963). *Devletçilik ve Türkiye'deki Tatbikatından*. Ankara: Sümerbank Yayınları.
- Özsoy, M. Ş. (2012). *Katılım Bankacılığına Girişi*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Pal, A., & Prakash, P. (2017). *Practical Time Series Analysis*. Birmingham: Packt Publishing Ltd.
- Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Ankara: Ezgi Kitapevi.

- Pazarlıoğlu, M. V., & Gürler, . K. (2007). Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı. *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, 44(508), 35-43.
- Reis, Ő. G., Kılıç, Y., & Buğan, M. F. (2016). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye rneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(72), 21-36.
- Sağlam, D. (1976). *Türkiye Ekonomisi Yapısı ve Temel Sorunları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası4.
- Sakarya, B. (2006). Türkiye' de Bankacılık Krizleri Nedenleri ve Regülasyon Uygulamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, s. 23
- Saldanlı, A. (2012). Likidite ve karlılık arasındaki ilişki-İMKB 100 imalat sektörü üzerine ampirik bir çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16), 167-176.
- Sarıtaş, H., Uyar, S. K., & Gökçe, A. (2016). Banka Karlılığı İle Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli İle Analizi: Türkiye Araştırması. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 87-108.
- (2015-2020). *Sektör Raporu*. Ankara: BDDK.
- Sinitin, N., & Socol, A. (2020). Determinants of Banking Profitability through ROA and ROE: A Panel Data Approach. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 1037-1043.
- Sönmez-zekicioğlu, S. (2020). Türk Bankacılık Sektöründe Denetimin Etkinliği: Finansal Kriz Dönemleri İçin Aksiyon nerileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 92-107.
- şahin, H. (2009). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*. Ankara: Ezgi Yayınevi.
- şakar, H. (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri*. İstanbul: Strata Yayıncılık.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 289-298
- Terzioğlu, M. K. (2017). Capital structure determinants in financial institutions: Turkish banking system. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 509.
- Tezel, Y. S. (1986). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Tokgöz, E. (2009). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Tugcu, C. T. (2018). Panel Data Analysis in the Energy-Growth Nexus (EGN). A. N. Menegaki içinde, *he Economics and Econometrics of the Energy-Growth Nexus* (s. 259-260). Greece: Academic Press.
- Tunay, K. B., Uzunler, M., & Yiğit, A. (1997). *Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör zerine Etkileri*. Ankara : Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

- Tunçsiper, B., Yılmaz, G., & İlban, O. (2015). Türk Bankacılığı Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Balıkesir Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(17).
- Türkiye Bankalar Birliği, Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması, https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Aktif_Buyukluklerine_Gore_Banka_Siralaması/3846, 2022, erişim: 08.01.2020
- Türkiye Bankalar Birliği Veri Sistemi, <https://verisistemi.tbb.org.tr/>, erişim tarihi: 08.01.2020
- (2021). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri*. Ankara: BDDK.
- (2015-2021). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Raporları*. Ankara: BDDK.
- Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ankara: Ziraat Matbaacılık.
- Ünal, T. (1995). *Finans Kesiminin Reel Sektöre Kaynak Yaratma Kapasitesi*. İstanbul: ITO Yayınları.
- Vurucu, M., & Arı, U. (2017). *A'dan Z'ye Bankacılık Cilt 1*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yalın, A. D. (1974). *50. Yılda Yatırım ve Kalkınma Bankacılığımız*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Yavuz, E. A. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Penetrasyon; İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık Ürünlerindeki Penetrasyonun Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 26.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi - Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2.
- Yümlü, A., & Hazar, A. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Şube Performans Ölçüm Sistemleri ve Bankalar Arasında Karşılaştırmalı Analiz. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16.
- Zarakolu, A. (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği.

EK 1: Veri Seti

Yil	AktifK	Sem	Fgid	Lik	Men	Tkredi	Buy	FaizGid	Enf	GSYH	Sek	Yog
2010	1.380340	15.51929	0.784633	45.17736	0.15467	2.41898	12.67894	- 4,358,889	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.746500	13.14416	0.721259	41.57742	0.18930	1.79578	12.43709	- 5,108,510	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	2.740180	14.05979	0.757042	39.67334	0.19880	1.27240	14.28544	- 6,089,132	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.940975	11.61396	0.75077	31.23074	0.08600	1.51495	13.40451	- 5,248,205	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	2.038568	12.2228	0.69998	31.82022	0.05437	1.84965	13.60779	- 7,172,591	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.732698	11.36634	0.67873	33.01379	0.08604	2.37954	13.84917	- 7,909,944	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.623729	11.31097	0.628553	31.44984	0.10416	2.63687	13.38323	- 10,071,770	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.360492	12.79132	0.591286	29.78069	0.08419	2.37926	13.14955	- 12,549,749	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.790622	13.37102	0.651361	14.85009	0.08944	4.23424	12.40882	- 19,022,869	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	2.057439	15.08523	0.723774	12.89612	0.08497	7.28881	13.15448	- 2,092,672	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	1.767868	16.83236	2.488449	12.97698	0.02770	2.88422	9.45151	- 170,155	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	1.574518	14.53762	2.182435	20.37007	0.06150	2.67995	9.297248	- 256,238	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	2.947013	18.43356	2.376391	27.93154	0.28173	3.27794	11.07559	- 349,127	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.659758	14.06697	2.309723	27.07484	0.20793	2.59587	10.20369	- 270,676	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	2.750605	12.96006	1.866161	20.41591	0.08770	3.13641	10.53146	- 437,591	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.338601	12.39855	1.544735	33.27831	0.00256	3.72182	10.7853	- 539,331	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.676370	12.20689	1.536611	24.34707	0.08753	3.05599	10.23262	- 652,562	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.407047	11.74459	1.437653	21.98127	0.07472	2.91475	10.10915	- 977,336	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.497608	16.27287	1.629833	16.04076	0.00000	8.38326	9.274566	- 1,547,018	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.133709	15.81399	1.459504	16.77144	0.00082	10.63764	10.13249	- 1,639,534	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	2.100681	11.89574	2.652734	24.99227	0.03407	3.31563	0	- 38,494	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	2.429398	9.379837	1.395235	13.36138	0.02495	0.77696	8.453572	- 98,002	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	#####	9.811442	1.417044	16.34787	0.00000	0.91744	10.59756	- 204,441	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.306109	7.460715	1.280951	21.10661	0.00001	1.16632	10.0877	- 266,930	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.431506	7.2902	1.407257	21.43117	0.00000	2.07969	10.36721	- 395,850	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.829336	9.266959	1.124804	20.30274	0.00000	1.70904	10.80554	- 494,209	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.009283	8.379285	0.987533	23.74774	0.00000	1.85853	10.43633	- 779,598	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.848366	7.280647	1.001064	26.31451	0.00024	3.23366	10.39524	- 1,205,070	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	0.864514	6.411168	1.119332	14.72618	0.00028	4.40369	9.643075	- 1,748,376	33.64	19.93205	96.86904	0.560199

2019	0.940599	7.565668	1.187914	14.75252	0.00014	6.35706	10.35283	-	45,387	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.965565	12.31845	2.122419	25.41125	0.01783	6.59037	10.38084	-	517,107	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.997759	10.15414	1.625003	32.33658	0.04316	5.92063	10.20978	-	804,564	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	1.675345	12.56889	1.778781	19.59587	0.20744	3.81686	11.91191	-	895,669	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.916187	10.97702	1.516351	16.53986	0.05290	5.12378	11.12086	-	758,685	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.661992	11.28891	1.630346	17.62859	0.11432	5.72773	11.33599	-	1,121,722	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.264726	10.34955	1.476968	19.46039	0.11848	6.03510	11.58563	-	1,226,923	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.122306	10.63356	1.465213	13.36437	0.12267	6.12927	10.96482	-	1,419,990	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.450183	8.652176	1.188881	23.5893	0.10858	4.91853	10.83881	-	1,567,318	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	0.519102	7.590121	1.382375	11.87946	0.10290	5.73874	10.0612	-	2,728,640	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	0.416530	6.460239	1.642989	13.1141	0.06564	13.05480	10.68786	-	832	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.275606	15.17488	1.399595	54.87637	0.08830	4.35917	7.979093	-	22,790	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	#####	17.1017	1.811524	64.4879	0.16290	5.53726	7.432519	-	27,701	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	0.326632	17.30987	2.022609	51.8197	0.00000	1.97929	9.191882	-	32,845	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.071779	15.29423	1.694016	46.96378	0.00000	0.79140	8.308693	-	27,834	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	0.165649	13.32798	1.482259	31.69308	0.00000	0.84844	8.619075	-	50,119	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.004613	15.5714	1.989268	25.31983	0.00000	1.50670	8.584078	-	49,343	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	0.372526	12.9189	1.521703	27.09703	0.00000	1.55843	8.163625	-	46,896	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.291843	12.73129	1.652585	17.69319	0.00000	3.54267	7.843568	-	64,518	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	0.383483	13.56652	1.818478	30.11792	0.00085	7.40329	7.050266	-	100,474	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	0.304538	14.4807	2.003007	18.06542	0.00169	9.80610	7.649013	-	2,474	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.362832	9.525789	1.889969	33.30294	0.00220	3.06362	10.89601	-	728,569	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.033115	11.06096	1.588596	28.27588	0.00278	2.83131	11.18259	-	1,537,490	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	1.761572	11.03911	1.556588	26.93959	0.05890	2.16678	13.01003	-	2,093,702	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.723616	9.898097	1.405237	23.8667	0.00684	2.27644	12.16897	-	2,045,280	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.189911	9.371014	1.351607	23.51279	0.00114	2.46829	12.42559	-	2,637,869	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.103864	9.674529	1.264765	22.326	0.00634	2.31622	12.66651	-	3,145,286	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.069686	9.782587	1.230503	25.85481	0.01035	3.14346	12.19013	-	3,770,851	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.307801	10.51756	1.326258	22.84419	0.01076	3.07569	11.84524	-	4,008,562	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.241760	10.03999	1.286451	20.47605	0.01079	4.33562	11.19158	-	7,062,436	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.291761	9.055015	1.363817	19.88669	0.01006	5.99108	11.94309	-	19,340	7.36	14.9502	96.81306	0.570337

2010	1.096223	12.90915	1.27249	33.23383	0.02943	3.74813	12.8312	-	5,215,964	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	1.047583	11.08525	1.146169	28.61611	0.07184	2.16536	12.62814	-	6,336,584	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	2.434260	12.94942	1.098658	25.71237	0.19219	1.89026	14.40385	-	7,462,498	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.817925	11.20148	1.098787	26.17887	0.16813	1.65418	13.54048	-	6,805,252	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.963916	12.32739	1.053919	27.97981	0.13975	1.55290	13.7539	-	8,631,691	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.639285	11.61877	0.957391	27.42759	0.08829	2.02530	14.00977	-	10,214,805	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.509102	11.53979	0.972666	26.49574	0.03740	2.42065	13.51581	-	11,490,304	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.200683	11.89263	0.960089	24.90332	0.01801	2.24992	13.28633	-	14,447,809	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.600837	11.94095	0.90722	11.65237	0.03032	4.30127	12.64851	-	21,788,130	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.575096	12.5782	0.94697	14.14084	0.03439	6.52857	13.41558	-	33,653	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	1.738471	12.17052	1.167485	16.19892	0.08072	3.53636	12.38995	-	2,622,197	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	1.372063	10.82319	1.062554	19.6022	0.12150	3.06863	12.22568	-	3,845,460	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	2.759257	13.80096	1.0284	26.3786	0.29180	3.33368	14.04202	-	4,880,824	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.926062	11.62601	0.89819	26.50149	0.23406	3.70434	13.19415	-	4,571,458	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.661843	10.55532	0.862481	25.78131	0.15135	3.55247	13.48219	-	6,164,376	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	2.363283	10.47514	0.82426	24.11205	0.08339	4.12137	13.7857	-	8,450,239	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.117881	10.33091	0.867861	21.80518	0.06388	5.04341	13.27919	-	10,210,836	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.926634	10.10641	0.819005	24.82686	0.05319	4.62883	13.09017	-	12,173,817	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.239587	11.2065	0.818315	16.46637	0.07590	5.85784	12.46923	-	19,268,780	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.312708	10.62919	0.813814	19.24991	0.08045	7.59969	13.22669	-	245,852	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	1.445350	10.85731	1.661154	10.80121	0.10031	4.623009	0	-	169,588	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.978890	7.520805	1.469773	17.14615	0.12843	4.94212	0	-	282,468	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	0.945555	7.139106	1.501372	18.61807	0.229884	4.499317	11.31211	-	439,783	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.831354	5.73028	1.352836	19.73043	0.245929	3.592959	10.53092	-	376,377	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.236401	9.001627	1.401061	22.44529	0.141400	4.962445	10.64896	-	590,451	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.499917	7.578977	1.20397	25.48087	0.000359	5.093699	10.96679	-	559,423	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	0.059458	7.440304	0.89909	31.89425	0.000671	5.234806	10.47975	-	706,667	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.368520	8.3701	0.787953	24.12116	0.046109	4.585226	10.35558	-	877,776	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	0.893535	6.718867	0.737063	14.93917	0.159641	4.387159	9.807289	-	1,746,038	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	0.645271	8.102878	0.669133	19.66217	0.216612	5.214732	10.63238	-	10,415,043	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	2.247344	26.8186	2.396018	30.73651	0.155087	1.188565	8.081457	-	5,329	8.87	16.02707	79.98373	0.647662

2011	2.316076	11.74994	1.040867	61.7039	0.035654	0.67756	8.645395	-	21,410	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	2.037886	15.01579	1.347821	65.24559	0.022652	1.15753	10.2475	-	29,407	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.625910	13.78345	1.121318	48.03394	0.020970	0.603341	9.40046	-	24,443	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.994963	14.31873	1.156826	56.61341	0.020215	1.10621	9.595426	-	28,705	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.811522	14.95847	1.210327	56.53537	0.006981	0.972897	9.782495	-	30,057	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.389488	13.23097	1.093798	59.9085	0.003671	1.474747	9.328653	-	35,805	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.620494	15.5099	1.164214	48.99919	0.008769	1.665629	9.01582	-	55,950	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.826196	14.45833	1.105824	49.80579	0.056079	4.601476	8.407836	-	95,505	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	3.038911	21.23675	1.747501	45.08801	0.135100	4.981497	8.867991	-	76,487	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.379026	10.78281	1.503067	29.88011	0.000000	7.219558	0	-	304,552	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.823686	12.77323	1.539464	41.73968	0.000000	4.663232	0	-	312,444	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	#####	14.44861	1.916268	26.17684	0.039828	5.717772	10.72753	-	315,918	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	#####	8.610556	1.411816	24.71297	0.001708	2.35491	10.10962	-	245,541	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	0.087941	10.80775	1.282913	20.39284	0.001560	2.014062	10.44289	-	402,121	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.539253	9.484944	1.235766	18.95185	0.001303	2.569056	10.75828	-	526,287	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	0.587569	7.962313	1.033428	16.02546	0.015215	2.164001	10.28031	-	776,088	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.719632	8.998912	0.896687	15.47007	0.020461	2.606297	10.21552	-	1,002,944	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	0.889062	9.580419	0.865173	15.01866	0.021088	4.873355	9.591477	-	1,729,772	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	0.720248	10.15889	1.061433	17.33497	0.027117	6.855381	10.20576	-	1,680,551	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	1.557402	14.88857	2.237059	60.06584	0.000058	14.0997	9.787904	-	176,364	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.081489	12.72906	2.337365	58.50894	0.000000	12.05081	9.520459	-	237,447	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	1.219081	13.85347	2.638127	55.01472	0.000000	8.213322	11.24068	-	275,892	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.308451	16.93391	1.262505	66.64355	0.000000	5.76818	10.05809	-	108,929	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	2.157899	16.07717	1.199012	64.07746	0.000000	3.859169	10.27381	-	181,724	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	2.182121	14.93768	1.174984	50.80099	0.000000	2.19227	10.51528	-	294,440	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	2.384624	15.90258	1.214744	52.21251	0.000115	2.460208	9.996952	-	327,714	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	3.208899	16.78916	1.202303	45.2136	0.000236	2.377739	9.531575	-	445,765	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	5.272740	16.6102	1.291377	50.0945	0.000305	2.540729	8.925199	-	585,809	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	6.462274	19.63029	1.109119	47.86776	0.000625	3.359978	9.820475	-	2,419	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	1.872676	11.35511	1.708808	25.2623	0.049949	4.997005	11.26993	-	878,417	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	2.746494	10.98101	1.687635	29.82375	0.042131	3.281396	11.12563	-	1,389,884	13.33	20.31946	81.25139	0.622543

2012	2.027003	11.37996	1.496084	30.52626	0.021203	4.156925	13.0252	-	1,952,917	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.876536	8.27066	1.413038	25.58976	0.043355	3.568244	12.27575	-	2,006,636	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	0.878490	8.179395	1.462888	28.60048	0.078507	3.918475	12.52354	-	2,838,393	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.992416	9.818634	1.310385	28.28416	0.075727	5.223193	12.82383	-	3,650,766	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.504200	10.23826	1.153718	27.9344	0.089744	5.325446	12.36278	-	4,285,033	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.676835	10.58495	1.046454	24.13195	0.084416	4.763773	12.1899	-	5,733,161	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.687260	11.21958	0.980822	13.13795	0.044138	6.778312	11.54167	-	9,659,218	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	0.908500	11.32418	1.039927	13.6286	0.081451	10.44859	12.3199	-	10,422	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	#####	12.62147	0.702724	91.30093	0.000000	0.008304	9.065496	-	30,727	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	1.211837	18.60768	1.014175	72.31059	0.000000	0	8.349973	-	55,693	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	5.883437	39.69888	1.935209	63.46635	0.000000	0	9.496553	-	51,318	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.114150	18.08364	1.091188	57.53275	0.000000	0	9.049503	-	26,805	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	3.051078	17.35967	1.040883	58.21725	0.000000	0	9.354801	-	77,012	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	2.442888	16.95133	1.087674	40.40988	0.000000	0	9.493281	-	63,934	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	2.169054	15.28701	1.049498	56.69742	0.000000	0	8.854679	-	70,734	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.747812	16.72402	1.336043	42.18112	0.000000	0	8.506191	-	54,522	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	4.294711	22.11347	2.051397	38.20335	0.000000	0	7.5961	-	28,584	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	5.386359	27.01272	2.218645	49.19045	0.000000	0	8.275591	-	1,745,855	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	1.536947	15.22253	2.347564	40.61634	0.000226	9.530078	10.82561	-	550,282	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	1.150185	11.58258	1.890565	38.99951	0.000207	4.392091	10.72613	-	877,051	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	0.731524	12.05652	2.032804	37.08378	0.000285	4.847468	12.46727	-	1,101,894	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.096816	8.321756	1.66089	45.0689	0.000233	6.317131	11.78085	-	965,509	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	#####	8.851677	1.822457	40.469	0.000250	6.416456	11.80368	-	1,359,642	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	#####	8.403871	1.854263	31.81104	0.001070	6.075842	11.84505	-	1,278,172	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	#####	9.343782	2.429102	38.1819	0.001232	10.10902	11.21941	-	1,071,708	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.260219	10.41533	1.785644	33.90927	0.000802	5.67392	10.59759	-	882,664	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.168483	8.940772	1.335858	44.20066	0.000399	5.621634	10.10767	-	1,559,163	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.387080	8.812407	1.379837	40.39561	0.000000	4.026582	10.82082	-	889,869	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.604810	19.27685	2.173192	22.18762	0.000000	5.022143	0	-	89,518	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.726452	14.75455	1.690382	22.37963	0.000000	4.274927	0	-	150,981	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	0.748696	15.57253	1.829366	22.04178	0.000000	5.074835	0	-	188,263	2.45	12.5666	81.76877	0.600499

2013	1.164269	15.59981	1.786527	24.13735	0.000000	6.370863	0	-	151,983	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	0.333516	16.85212	2.052783	19.7723	0.000000	5.647218	0	-	160,529	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	#####	8.861124	1.368048	36.17175	0.000000	4.37892	10.28569	-	171,664	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	0.184236	7.234448	1.247681	34.67512	0.014000	2.267419	9.772842	-	246,615	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	0.402582	8.486359	0.908021	35.32632	0.030899	1.262807	9.950009	-	385,035	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	0.436995	7.232241	1.011651	24.67554	0.083597	1.223486	9.358974	-	766,606	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	0.242472	6.925208	1.044601	24.03998	0.162191	1.84737	10.16792	-	3,809,721	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.687469	12.04995	2.151967	25.94506	0.006269	3.200212	10.8006	-	684,883	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.411901	11.20664	1.849099	22.43812	0.005770	2.215534	10.59025	-	881,892	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	1.090267	12.23292	1.69666	21.74995	0.004371	2.41378	12.46001	-	1,058,140	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.597727	10.15776	1.404805	23.31324	0.001451	2.332299	11.69939	-	999,983	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	0.492664	9.119264	1.371703	22.66262	0.000302	2.730734	11.92055	-	1,460,711	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.262514	9.100675	1.163008	23.2399	0.000911	2.99853	12.2872	-	1,699,898	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.154647	10.17541	1.168679	24.12008	0.003164	3.985769	11.67606	-	1,977,859	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.645226	10.90869	1.152072	22.14484	0.002160	4.376915	11.36178	-	2,266,507	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.906199	12.68356	1.075496	23.28767	0.020630	5.396373	10.68624	-	3,440,895	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	2.552772	14.40292	1.259807	28.91929	0.058182	8.484197	11.31258	-	67,096	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	2.713972	13.67517	1.56472	30.08762	0.005146	7.070887	11.58982	-	1,538,137	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	2.012461	12.32921	1.492359	29.03068	0.005349	6.109885	11.37555	-	2,309,462	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	1.793920	13.46548	1.394632	28.26862	0.005818	6.895442	13.23292	-	2,699,247	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.219551	11.58689	1.386268	24.06731	0.048030	6.941812	12.3808	-	2,506,637	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.242674	11.40083	1.265277	21.13801	0.081845	5.436238	12.60282	-	3,407,655	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.877096	10.52613	1.232113	20.90474	0.073495	6.636869	12.84157	-	3,650,142	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.285485	9.976378	1.136916	24.40601	0.085437	6.106377	12.37922	-	4,216,383	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	1.410485	9.658093	0.999527	22.38854	0.088351	5.237661	12.22886	-	5,283,235	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.701419	9.257047	0.905312	12.60712	0.115904	6.546885	11.67579	-	8,703,078	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.546556	9.183736	0.959946	12.46754	0.151564	6.954906	12.46924	-	23,981	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	0.185587	14.52244	2.686164	28.34245	0.057784	4.00071	8.361898	-	62,387	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	0.191807	15.34412	1.993707	29.26966	0.046189	2.67805	8.332567	-	100,508	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	0.491684	12.35917	1.796376	27.62019	0.042089	3.398466	10.32382	-	153,728	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	0.406951	13.12991	1.516517	30.47482	0.041351	2.618683	9.604728	-	160,159	6.97	15.29885	89.28177	0.582034

2014	0.694166	14.81238	1.432979	30.00316	0.039211	2.839999	9.90958	-	259,911	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	0.265987	12.76591	1.50397	29.61574	0.021100	6.101415	10.15148	-	326,407	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	0.237649	13.13572	1.418392	33.53182	0.004385	6.6139	9.539464	-	357,615	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	#####	14.71424	1.981902	36.05864	0.000803	12.02025	8.977875	-	403,477	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	#####	10.88897	2.194216	16.48395	0.279708	48.5879	7.904584	-	474,596	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	#####	2.881049	2.273751	22.85134	0.500462	41.70684	8.628109	-	252,437	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	2.741834	13.28982	0.941715	39.64665	0.085561	2.991192	12.76992	-	-	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	2.269408	11.98617	0.867652	36.18433	0.053201	1.827976	12.53059	-	5,794,581	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	2.001288	13.30228	0.975472	38.02756	0.025739	2.302298	14.3129	-	6,951,539	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.683369	11.4705	0.862517	28.39108	0.073812	2.139041	13.47367	-	6,385,794	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	1.539266	11.87696	0.893759	25.36512	0.144633	2.462243	13.67128	-	7,642,849	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	1.439589	12.18084	0.886325	23.36548	0.141186	2.767392	13.92908	-	8,178,674	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	1.883219	12.50692	0.880931	21.07113	0.137631	2.83409	13.43313	-	9,818,275	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	2.082064	12.70821	0.848776	22.48419	0.121978	2.579224	13.17825	-	12,139,432	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	1.938993	12.98771	0.859962	17.47007	0.068724	5.108683	12.50155	-	19,603,368	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	1.640980	13.74546	0.926641	16.34209	0.133954	6.887486	13.23609	-	2,002,074	7.36	14.9502	96.81306	0.570337
2010	2.366100	5.457547	0.220205	38.46108	0.000000	0.015365	8.556793	-	19,281	8.87	16.02707	79.98373	0.647662
2011	2.178107	4.441373	0.176882	83.17757	0.000000	1.307023	8.806624	-	109,398	13.33	20.31946	81.25139	0.622543
2012	1.296556	45.11309	1.602788	90.12545	0.000000	25.80514	8.340133	-	42,907	2.45	12.5666	81.76877	0.600499
2013	1.872153	56.49064	2.007257	90.06718	0.003688	33.72259	7.098516	-	688	6.97	15.29885	89.28177	0.582034
2014	2.106689	60.6569	1.733886	93.28357	0.007582	71.92644	7.162705	-	251	6.36	12.69425	91.42558	0.58069
2015	3.428578	61.08908	1.86732	93.88378	0.007266	72.80987	7.313019	-	416	5.71	14.40673	94.82696	0.577792
2016	6.546814	45.61061	1.163206	96.59325	0.004739	87.3556	7.18602	-	520	9.94	11.72374	91.51284	0.574108
2017	6.874192	28.87261	0.876029	98.12855	0.002443	104.4391	7.406269	-	3,154	15.47	19.30832	98.76615	0.117075
2018	#####	42.57699	1.140815	73.41308	0.000000	142.4549	6.60861	-	11,986	33.64	19.93205	96.86904	0.560199
2019	3.444629	44.83511	1.073882	91.5606	0.000000	12.00658	7.29011	-	43,865	7.36	14.9502	96.81306	0.570337